

JAARVERSLAG 2019

.....

.....

.....

Stichting Pensioenfonds Vopak

Stichting Pensioenfonds Vopak
Westerlaan 10, 3016 CK Rotterdam
Postbus 863, 3000 AW Rotterdam
Telefoon: +31 10 4002650
E-mail: pensioenbureau@vopak.com
Internet: <https://pensioenfonds.vopak.com>

Ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer
van Koophandel Rotterdam onder nummer 24343255
en statutair gevestigd te Rotterdam.

Jaarverslag 2019

Inhoud

Inhoud	2	Verantwoordingsorgaan	76
		Verslag verantwoordingsorgaan	76
Meerjarenoverzicht	3	Reactie bestuur	80
Inleiding	5	Raad van toezicht	81
		Verslag raad van toezicht	81
	7	Reactie bestuur	84
Bestuursverslag	7	Jaarrekening	87
Introductie	9	Balans per 31 december	88
Strategie	13	Staat van baten en lasten	90
Resultaat en dekkingsgraden	14	Kasstroomoverzicht	92
Herstelplan	26	Grondslagen voor waardering	93
Premie en beleggingen	29	Toelichting op de balans per 31 december	97
Ontwikkelingen op financiële markten	31	Toelichting op de staat van baten en lasten	106
Technische voorzieningen	33	Resultaatbestemming	110
Toeslagen	39		
Kosten	46	Overige gegevens	112
Risicomanagement	53	Statutaire resultaatbestemming	112
Vereist eigen vermogen	55	Actuariële verklaring	113
Gegevensbescherming	57	Controleverklaring van de onafhankelijke	
Communicatie	60	accountant	115
Code pensioenfondsen	69		
Governance	70	Bijlage	124
Klachten	71	Verklarende woordenlijst	124
Verzekerdenbestand	72		
Aangesloten ondernemingen	74		
Statuten en pensioenregeling			
Vooruitblik / Gebeurtenissen na balansdatum			

Meerjarenoverzicht

	2019	2018	2017	2016	2015
(Bedragen in EUR 1.000)					
Balanswaarden					
Technische voorziening voor risico pensioenfonds	1.030.419	913.976	890.989	906.033	859.107
– waarvan herverzekerd	8.885	8.531	8.288	8.806	8.592
Overige technische voorzieningen voor risico pensioenfonds	3.094	2.777	2.321	1.972	0
Beleggingen voor risico pensioenfonds	1.270.491	1.064.571	1.087.618	1.022.761	956.007
Algemene reserve	183.186	128.315	183.288	125.150	111.348
Toeslagreserve	5.420	4.326	4.914	3.339	1.898
Premie-egaliseringsreserve	16.197	17.494	–	–	–
Technische voorziening voor risico deelnemers	163.305	139.611	147.059	143.412	131.244
Beleggingen voor risico deelnemers	163.305	139.611	147.059	143.412	131.244
Dekkingsgraden					
Dekkingsgraad	115,3%	112,1%	117,6%	111,9%	111,2%
Beleidsdekkingsgraad	113,6%	117,2%	116,4%	108,8%	114,1%
Vereiste dekkingsgraad	115,7%	115,8%	116,0%	115,1%	116,3%
Marktwaaarde dekkingsgraad	111,9%	110,6%	116,1%	109,1%	108,8%
Reële dekkingsgraad	94,4%	98,4%	97,6%	91,9%	96,3%
Gedeeltelijke toeslagverlening mogelijk boven	108,6%	108,7%	108,6%	108,6%	108,7%
Volledige toeslagverlening mogelijk boven	120,3%	119,1%	119,2%	118,3%	118,4%
Baten en lasten					
Bijdragen	30.685	46.585	24.152	22.379	20.429
– waarvan beschikbare premieregelingen	7.372	6.462	6.536	6.986	7.495
Beleggingsresultaten	177.067	-24.505	54.680	81.268	13.521
Pensioenuitkeringen	38.937	38.447	37.436	37.583	37.465
Resultaat	54.668	-38.067	59.713	15.243	-24.796
Rendementen					
Totale portefeuille	17,1%	-2,1%	5,6%	8,5%	1,7%
Totale portefeuille excl. rentederivaten	16,7%	-4,1%	6,6%	8,0%	2,1%
Benchmark excl. rentederivaten	15,5%	-4,2%	6,1%	8,1%	0,9%
Rentes					
Gemiddeld gehanteerde rekenrente	0,7%	1,3%	1,4%	1,3%	1,6%
Gemiddeld gehanteerde marktrente	0,2%	1,2%	1,3%	1,1%	1,5%

	2019	2018	2017	2016	2015
Toeslagen					
Deelnemers	2,24%	2,23%	0,33%	0,58%	3,37%
– waarvan inhaaltoeslag	–	–	–	–	1,84%
Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	1,47%	0,84%	–	0,24%	1,25%
– waarvan inhaaltoeslag	–	–	–	–	0,50%
Kostenratio's					
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten ¹⁾	191	233	153	161	185
Vermogensbeheerkosten	0,35%	0,39%	0,38%	0,34%	0,38%
Transactiekosten	0,09%	0,09%	0,06%	0,03%	0,24%
Aantallen					
Deelnemers	1.466	1.396	1.312	1.357	1.225
Gewezen deelnemers	1.799	1.770	1.731	1.661	1.584
Pensioengerechtigden	2.849	2.907	2.959	2.991	3.037
	6.114	6.073	6.002	6.009	5.846

1) Bedragen in EUR per deelnemer en pensioengerechtigde.

Inleiding

Het voelt vreemd om midden in de coronacrisis van 2020 voor ons pensioenfonds terug te kijken op 2019. Uiteraard is de vastlegging van alle baten en lasten, rendementen, dekkingsgraden en vele andere aspecten over 2019 van groot belang en ook gewoon een vereiste. Terwijl we bezig zijn om het jaarverslag 2019 af te ronden is de wereld in vele facetten op zijn kop gezet. Afsluitend daarover meer.

Na de hectiek van 2018 met een nieuwe pensioenregeling en uitvoeringsovereenkomst hebben wij begin 2019 een review van de beleggingsportefeuille uitgevoerd. Op basis van de uitkomsten van de ALM-studie werd het strategisch beleggingsbeleid, mede op advies van de beleggingscommissie en fiduciair vermogensbeheerder, verder geoptimaliseerd. Het was geruststellend dat deze optimalisatie slechts tot kleine aanscherpingen van het in de afgelopen jaren gehanteerde beleggingsbeleid heeft geleid.

Ons beleggingsbeleid leverde goede resultaten op in 2019, waarbij moet worden opgemerkt dat de financiële markten en alle beleggingscategorieën in het algemeen goed presteerden. Ondanks een totaalresultaat over 2019 van ruim 17% moesten wij eind september 2019 toch een situatie van tekort melden aan De Nederlandsche Bank voor ons pensioenfonds. Grote boosdoener vormde de lage rente die wordt gebruikt bij de bepaling van de waarde van onze pensioenverplichtingen. Eind augustus was deze rente tot een laagterecord van gemiddeld 0,26% gedaald. Met het tekort voegden wij ons bij het overgrote deel van de pensioenfondsen in Nederland. Bij veel van deze pensioenfondsen was er het gehele jaar sprake van dreigende verlagingen van pensioenen welke op het laatste moment werden voorkomen door aanpassing van de regelgeving in het licht van het Pensioenakkoord. Dit was niet het geval bij ons pensioenfonds. Ook in de situatie van tekort maakte onze relatief goede financiële positie het mogelijk om in november 2019 te besluiten tot een toeslag op de pensioenen van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden van 0,88% per 1 januari 2020.

In juni 2019 ontvingen wij onze toezichthouders van De Nederlandsche Bank voor een periodiek overleg op locatie. Na een rondleiding op Vopak Terminal Europoort wisselden wij met onze toezichthouders van gedachten over onder andere de ontwikkelingen binnen ons pensioenfonds, de strategie van het pensioenfonds en de implementatie van de Europese IORP II pensioenrichtlijn. Het periodiek overleg is door ons pensioenfonds en door De Nederlandsche Bank als positief ervaren en passend binnen de huidige relatie.

In 2019 hebben wij veel aandacht besteed aan de invulling van het risicobeleid voor de keuze beleggen in de beschikbare premieregeling. Hierbij hebben wij de ondergrenzen van het pensioen gedefinieerd. Deze ondergrenzen zijn de basis waarop in pessimistische scenario's wordt ingegrepen op de (standaard) beleggingsstaffel van ons pensioenfonds. Het vormgeven van dit risicobeleid was een flinke uitdaging, echter de communicatie hierover richting stakeholders is mogelijk nog een grotere. Met een bijeenkomst eind november 2019 met vertegenwoordigers van Vopak en werknemers werd deze communicatie vormgegeven en daarna vastgelegd in de pensioenkrant van december 2019. In de bijeenkomst werd ook aandacht besteed aan de hoofdlijnen van het Pensioenakkoord, een onderwerp dat ongetwijfeld de komende jaren onze agenda gaat beheersen.

Helaas vroegen problemen bij de uitbesteding van de pensioenadministratie ook de nodige aandacht in 2019. De continue kwaliteitsbewaking door het pensioenbureau was hierbij van onmisbare waarde. Alhoewel wij de nodige druk uitoefenen, vordert de verbetering van kwaliteit en doorlooptijd in de uitbesteding van

onze pensioenadministratie niet naar onze verwachting. Wij blijven de ontwikkelingen ten aanzien van de pensioenadministratie nauwgezet volgen en indien nodig spreken wij AZL hierop aan.

2019 was ook het jaar waarin het bijwerken van de verschillende fondsdocumenten voortvarend is opgepakt. De achterstand die op dit punt in 2018 was opgelopen is inmiddels volledig weggewerkt. Nieuwe fondsdocumenten zoals een beleggingsbeleidsplan en investment cases werden opgesteld naar aanleiding van het governance onderzoek vermogensbeheer.

Terug naar 2020. De rente is zo mogelijk nog lager, de rendementen zijn in maart 2020 stevig in de min gedrukt en de economie in brede zin zal een stevige klap krijgen. Onzekerheid zal toenemen en voorspellingen hebben geen lang leven. Desalniettemin blijven wij vol vertrouwen werken aan ons pensioenfonds en houden we vast aan onze langetermijnvisie en doelstellingen.

Ik vertrouw erop dat dit bestuursverslag een goede weergave geeft van alle onderwerpen die in pensioenland spelen en van invloed zijn op de uitvoering van uw pensioenregeling. In de afgelopen jaren is de lijst met onderwerpen steeds langer geworden. Het adresseren van deze onderwerpen vormt voor ons een grote uitdaging waaraan wij met veel enthousiasme werken. Het vele werk dat is verzet in 2019 ondersteunt ons daarbij en op deze plek is een stevig dankwoord aan alle betrokkenen rondom het pensioenfonds vanzelfsprekend. Met elkaar gaan wij de uitdagingen van 2020 niet uit de weg met de blik op een langere horizon.

Ik nodig u graag uit om met ons in contact te treden als het lezen van het bestuursverslag vragen bij u oproept.

Cees Vletter, voorzitter

Bestuursverslag

Introductie

Als bestuur van het pensioenfonds zijn wij verantwoordelijk voor de gehele gang van zaken binnen het pensioenfonds. Bij de uitvoering van deze taak zorgen wij ervoor dat de belangen van (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en andere betrokkenen op evenwichtige wijze worden behartigd. Het bestuur is paritair samengesteld en bestaat uit acht bestuursleden. Vier leden zijn aangewezen door de werkgever en vier leden (waarvan twee gepensioneerden) door het verantwoordingsorgaan.

In dit verslag trachten wij op transparante wijze verantwoording af te leggen omtrent de gang van zaken binnen het pensioenfonds en het gevoerde beleid.

Strategie

Doelstelling

Ons pensioenfonds heeft als doelstelling het verlenen van pensioen- en/of andere uitkeringen aan deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden, op basis van het overeengekomen pensioenreglement.

Wij geven invulling aan deze doelstelling door een herkenbaar, evenwichtig en zorgvuldig vormgegeven beleid te voeren waarbij zoveel mogelijk recht wordt gedaan aan de verwachtingen van alle belanghebbenden.

Concreet betekent dit dat wij een goed pensioen voor alle deelnemers nastreven.

Missie, visie en strategie

In het verlengde van de doelstelling zien wij als onze missie: het zorgvuldig uitvoeren van de pensioenregeling ten behoeve van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Kernwaarden die het bestuur hierbij hanteert zijn:

Betrouwbaar

Vertrouwen is de basis. Wij voeren de pensioenregeling als goed huisvader uit. Alle betrokkenen moeten op het pensioenfonds kunnen vertrouwen en het pensioenfonds ervaren als betrouwbaar. Het bewaken van de integriteit van het pensioenfonds is daarom van groot belang. Beslissingen die wij nemen, worden zorgvuldig genomen –waarbij de belangen van alle belanghebbenden zorgvuldig worden gewogen– en passen bij het karakter en de verantwoordelijkheden van het pensioenfonds.

Deskundig en professioneel

Deelnemers en andere belanghebbenden hebben recht op een goed bestuur. Wij voeren de pensioenregeling deskundig en professioneel uit op een adequate en weloverwogen wijze. Hierbij maken wij continu de afweging tussen kwaliteit, risico, rendement en kosten. Deelnemers en andere belanghebbenden kunnen ons aanspreken op ons gedrag en onze besluiten.

Transparant

Transparantie draagt bij aan vertrouwen en geeft inzicht. Wij communiceren helder en open over de pensioenregeling, de financiële positie van het pensioenfonds en de risico's die daaraan zijn verbonden voor betrokkenen.

Wij leggen helder en open verantwoording af over de invulling van de taken, het financiële beleid en de resultaten van het pensioenfonds.

Hierbij wordt rekening gehouden met de verwachtingen van alle belanghebbenden en wordt getracht te voorkomen dat er een verwachtingskloof ontstaat. Als bestuur zijn wij ons bewust van het feit dat de pensioenmaterie veelal niet eenvoudig is. Bij de communicatie houden wij daar rekening mee.

De hierbij door ons gehanteerde toekomstvisie is gebaseerd op de volgende overwegingen:

- wij behartigen de belangen van alle betrokken partijen evenwichtig. Hierbij worden de vereisten vanuit wet- en regelgeving, statuten en reglementen altijd nageleefd;
- wij hanteren hierbij als uitgangspunt een kwalitatief hoogwaardige en efficiënte uitvoering. Vertegenwoordigers van werkgever, werknemers en pensioengerechtigden besturen in gezamenlijkheid het pensioenfonds;
- wij streven er naar de historisch goede relatie met Vopak te continueren en hechten er grote waarde aan haar positieve en betrouwbare reputatie ten aanzien van de pensioenregeling richting belanghebbenden te waarborgen;
- wij spelen in op de actualiteit en streven naar een duurzaam financieel gezonde positie met een optimaal langetermijnperspectief in goede en slechte tijden.

Bij het uitvoeren van onze strategie hanteren wij een evenwichtig en zorgvuldig vormgegeven beleid.

Belangrijke uitgangspunten bij de uitvoering van het strategisch beleid vormen:

- een beleggingsbeleid dat past bij de technische voorziening voor risico pensioenfonds en doelstellingen van het pensioenfonds;
- een afgewogen en adequate inzet of afdekking van risico's;
- een zorgvuldige inrichting van processen;
- een kostenefficiënte uitvoering van de pensioenregeling;
- een begrijpelijke pensioencommunicatie.

De doelstelling en beleidsuitgangspunten, zoals bedoeld in artikel 102a van de Pensioenwet, zijn door ons vastgesteld en vastgelegd in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN). Voorafgaand aan het aanvaarden van de uitvoering van een pensioenregeling toetsen wij of de regeling wel kan worden uitgevoerd. Hierbij wordt de actuariële en bedrijfstechnische nota als uitgangspunt genomen.

Resultaat en dekkingsgraden

Resultaat 2019

Uit de staat van baten en lasten blijkt een positief resultaat van EUR 54,7 miljoen (in 2018 was dit EUR 38,1 miljoen negatief). Een uitsplitsing naar de belangrijkste onderdelen van het resultaat is hieronder opgenomen:

	2019	2018
Beleggingsopbrengsten	177,1	-24,5
Ontvangen bijdragen voor risico pensioenfonds	23,3	21,9
Ontvangen eenmalige bijdrage	–	18,0
Ontvangen bijdragen voor risico deelnemers	7,4	6,5
Mutatie technische voorziening voor risico pensioenfonds	-116,1	-22,7
Uitkeringen	-38,9	-38,4
Overig	1,9	1,1
Resultaat	54,7	-38,1

Actuariële analyse van het resultaat

Het resultaat kan als volgt naar actuariële oorzaken worden uitgesplitst.

	2019	2018
Beleggingsopbrengsten	57,3	-55,6
Premie	3,2	20,3
Sterfte en arbeidsongeschiktheid	1,4	1,6
Mutaties	0,0	0,2
Toeslagen	-7,1	-13,5
Overig	-0,1	8,9
Resultaat	54,7	-38,1

In de actuariële analyse worden de baten en lasten in de staat van baten en lasten vergeleken met de relevante mutaties in de technische voorzieningen:

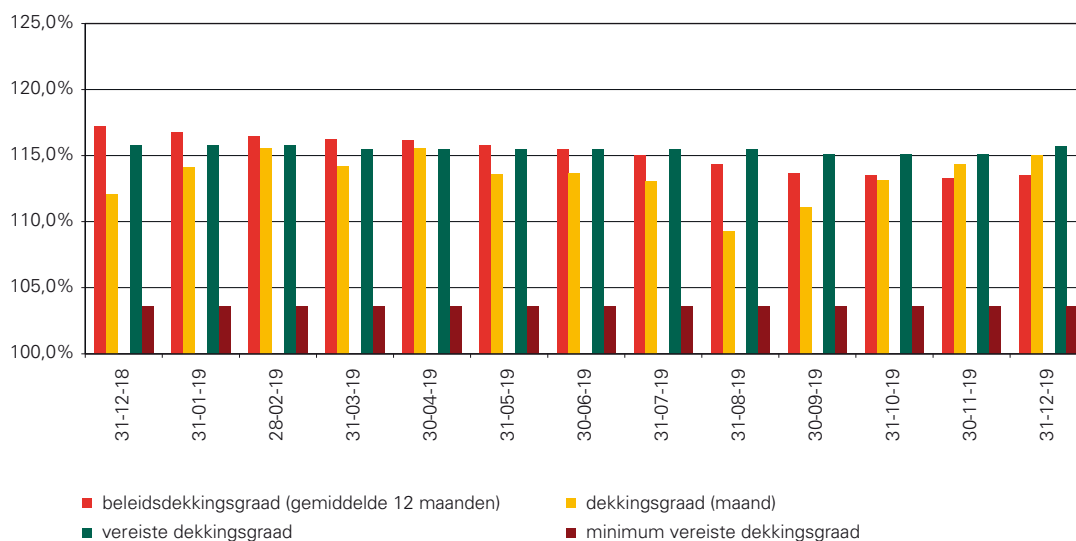
- bij Beleggingsopbrengsten worden de beleggingsopbrengsten vergeleken met de mutatie in de technische voorzieningen als gevolg van de rente (toevoeging van de rente over het jaar en wijziging van de rentecurve gedurende het jaar);
- bij Premie worden de ontvangen premies vergeleken met de toename van de technische voorzieningen uit hoofde van de gefinancierde pensioenopbouw en stortingen op de beleggingsrekeningen gedurende het jaar (in 2018 was er sprake van een eenmalige bijdrage in verband met de nieuwe pensioenregeling);
- bij Sterfte en arbeidsongeschiktheid worden de verwachte mutaties van de technische voorzieningen vergeleken met de daadwerkelijke mutaties van de technische voorzieningen als gevolg van overlijden en arbeidsongeschiktheid;

- bij Mutaties worden de baten en lasten uit hoofde van mutaties (zoals inkomende en uitgaande waardeoverdrachten) vergeleken met de bijbehorende mutaties van de technische voorziening voor risico pensioenfondsen;
- bij Toeslagen wordt de vrijval uit de ontvangen premie voor de aanvullende toeslag en de toename van de technische voorzieningen als gevolg van de verleende (aanvullende) toeslagen vergeleken;
- bij Overig wordt met name de mutatie van de (overige) technische voorzieningen als gevolg van een wijziging van de grondslagen (zoals overlevingstafels en ervaringssterfte) opgenomen.

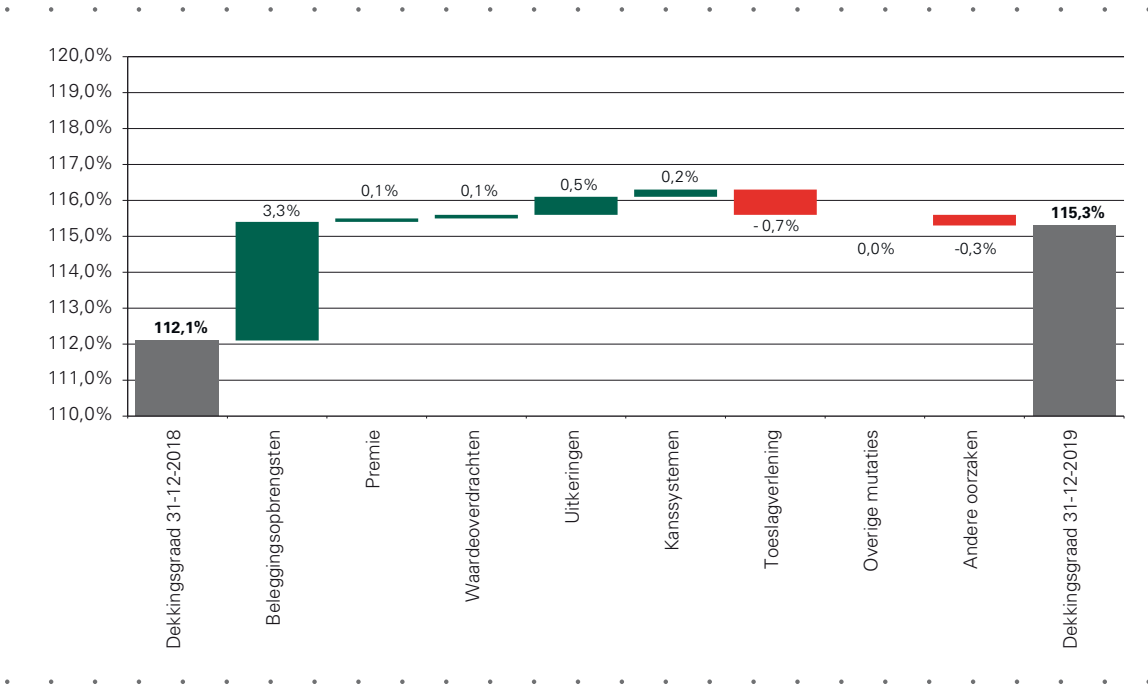
(Beleids)dekkingsgraad

Op basis van het financieel toetsingskader is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het voortschrijdend gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraden van de laatste twaalf maanden en is daarmee minder volatiel. Voor de bepaling van de maandelijkse dekkingsgraad wordt het vermogen afgezet tegen de technische voorzieningen. Eind 2019 bedraagt de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds 113,6% (eind 2018 was dit 117,2%). Hiermee verkeert het pensioenfonds in een situatie van tekort. Dit komt omdat de beleidsdekkingsgraad lager lag dan het vereiste niveau.

De maandelijkse dekkingsgraad eind 2019 bedraagt 115,3% (eind 2018 was dit 112,1%). Het verloop van de (beleids)dekkingsgraad was in 2019 als volgt:

Het verloop van de dekkingsgraad over 2019 naar verschillende oorzaken kan als volgt worden weergegeven.

Gevoeligheid dekkingsgraad

Hieronder is de globale gevoeligheid van de dekkingsgraad voor de ontwikkeling van de rente en het rendement op zakelijke waarden opgenomen uitgaande van de situatie per eind 2019.

		waardeverandering zakelijke waarden										
		-25%	-20%	-15%	-10%	-5%	0%	5%	10%	15%	20%	25%
rente verandering	1,0%	115%	117%	119%	121%	123%	125%	127%	129%	132%	134%	136%
	0,5%	110%	112%	114%	116%	118%	120%	122%	124%	126%	128%	129%
	0,0%	106%	108%	110%	112%	113%	115%	117%	119%	121%	122%	124%
	-0,5%	103%	104%	106%	108%	110%	111%	113%	115%	116%	118%	120%
	-1,0%	100%	101%	103%	105%	106%	108%	109%	111%	113%	114%	116%

In het rode gebied ligt de dekkingsgraad onder het minimaal vereiste niveau van 103,6%. In het oranje gebied ligt de dekkingsgraad onder het vereiste niveau van 115,7%. In het groene vlak ligt de dekkingsgraad boven het vereiste niveau op basis van het strategisch beleggingsbeleid. Als bijvoorbeeld de rente met 0,5% daalt en de zakelijke waarden tegelijkertijd met 10% afnemen, dan wordt verwacht dat de dekkingsgraad van 115% daalt naar 108%.

Voor de goede orde merken wij op dat de getoonde effecten op de dekkingsgraad niet direct tot uitdrukking komen in de beleidsdekkingsgraad. Door de middeling over twaalf maanden komen de effecten –bij voorts ongewijzigde omstandigheden– geleidelijk tot uitdrukking in de beleidsdekkingsgraad.

Reële en marktwaarde dekkingsgraad

Naast de beleidsdekkingsgraad is de reële dekkingsgraad een belangrijke graadmeter voor de financiële positie van het pensioenfonds. De reële dekkingsgraad is de beleidsdekkingsgraad waarbij rekening wordt gehouden met een toekomstige toeslagverlening op basis van de verwachte stijging van het prijsindexcijfer. Bij een reële beleidsdekkingsgraad van 100% beschikt het pensioenfonds over voldoende solvabiliteit om in de toekomst de verwachte stijging van het prijsindexcijfer volledig te compenseren middels toeslagen. Eind 2019 bedraagt de reële dekkingsgraad 94,4% (eind 2018 was dit 98,4%).

Bij de marktwaarde dekkingsgraad wordt het vermogen vergeleken met de technische voorzieningen vastgesteld op basis van de marktrente. Eind 2019 bedraagt de marktwaarde dekkingsgraad 111,9% (eind 2018 was dit 110,6%).

Herstelplan

Per 30 september 2019 lag de beleidsdekkingsgraad onder de vereiste dekkingsgraad. Hiermee kwamen wij formeel in een situatie van tekort: de buffer op basis van de gestandaardiseerde methode in het financieel toetsingskader (zie pagina 46) is naar verwachting onvoldoende om een aantal specifieke risico's op te kunnen vangen. De Pensioenwet schrijft voor dat pensioenfondsen met een tekort een herstelplan bij De Nederlandsche Bank moeten indienen. Uit dit herstelplan moet blijken of de beleidsdekkingsgraad binnen de wettelijke termijn van maximaal tien jaar de vereiste dekkingsgraad weer zal kunnen bereiken. Deze wettelijke termijn werd in december 2019 door de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid tijdelijk opgerekt tot maximaal twaalf jaar teneinde rust en stabiliteit te creëren voor de uitwerking van het pensioenakkoord.

De berekeningen ten behoeve van het herstelplan werden in het laatste kwartaal van 2019 door de ALM-adviseur uitgevoerd. De uitkomsten van deze berekeningen werden besproken in de gezamenlijke vergadering van bestuur, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht van 21 november 2019. Na het verkrijgen van een positief advies van het verantwoordingsorgaan konden wij vervolgens overgaan tot de vaststelling van het herstelplan. In december 2019 werd het herstelplan naar De Nederlandsche Bank verzonden die op 2 maart 2020 instemde met het herstelplan.

Op basis van de vanaf 2020 geldende parameters blijkt uit het herstelplan dat naar verwachting binnen drie jaar de beleidsdekkingsgraad boven de vereiste dekkingsgraad zal uitstijgen. Gedurende de periode van herstel blijft er naar verwachting ruimte voor (gedeeltelijke) toeslagverlening en is er geen sprake van verlagingen van pensioenen.

Zolang er sprake is van een beleidsdekkingsgraad die lager is dan de vereiste dekkingsgraad dient jaarlijks een actualisatie van het herstelplan te worden opgesteld. De eerste actualisatie staat –op basis van afspraken met De Nederlandsche Bank– gepland per 31 december 2020. Het herstelplan is te vinden op de website van ons pensioenfonds.

Premie en beleggingen

Verschuldigde premie

De afspraken ten aanzien van de financiering van de pensioenregeling zijn vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst tussen ons pensioenfonds en Koninklijke Vopak N.V. (Vopak). In deze overeenkomst zijn alle afspraken vastgelegd ten aanzien van de uitvoering van de pensioenregeling. De uitvoeringsovereenkomst met Vopak loopt tot 1 januari 2023. De beschikbare premie die Vopak op basis van de uitvoeringsovereenkomst aan ons pensioenfonds betaalt, omvat de volgende componenten:

- de premie over de verschillende grondslagen op basis van de in het pensioenreglement opgenomen premiestaffels;
- de risicopremies ten behoeve van partner- en wezenpensioen, premievrije voortzetting van de pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid en het arbeidsongeschiktheidspensioen;
- de premie ten behoeve van de aanvullende toeslag;
- de opslag voor solvabiliteit;
- de uitvoeringskosten voor zover niet gedekt door de vrijval van de kostenopslag in de technische voorzieningen;
- de individuele beschikbare premie (tot uiterlijk 1 januari 2021).

De beschikbare premie wordt niet beïnvloed door de financiële positie van het pensioenfonds. Verder kunnen er geen bedragen meer worden teruggestort naar Vopak als het goed met ons pensioenfonds gaat, maar kunnen er ook geen extra stortingen van Vopak worden gevraagd als het slecht met ons pensioenfonds gaat.

De premie over de A-grondslag (salarisdeel tot EUR 57.766) wordt vastgesteld op basis van de rentecurve van De Nederlandsche Bank aan het eind van het voorafgaande jaar met een minimum van gemiddeld 1,85%. Indien de gemiddelde rente voor de pensioenopbouw waarop de premie over de A-grondslag is gebaseerd lager ligt dan 1,85% wordt de premiestaffel naar verhouding bijgesteld, tenzij financiering van het verschil tussen de premie op basis van de rentecurve en de minimale rente kan worden gefinancierd uit het saldo van de premie-egaliseringsreserve die bij het sluiten van de uitvoeringsovereenkomst is gevormd.

De (bestemming van de) premie-egaliseringsreserve, als financieringsbron voor het verschil tussen de premie op basis van de voorgeschreven rentecurve en de minimale rente, komt aan het einde van de looptijd van de uitvoeringsovereenkomst te vervallen. De (eventuele) premie-egaliseringsreserve die op dat moment nog aanwezig is kunnen wij naar eigen inzicht in het pensioenfonds aanwenden.

De kostendekkende en feitelijke premie bedragen:

	Kostendekkende premie	Feitelijke premie
Actuarieel benodigd DC-regeling	20.779	20.779
Opslag in stand houden vereist eigen vermogen	414	3.243
Premie voor aanvullende toeslag	2.891	2.891
Risicopremie overlijden en arbeidsongeschiktheid	2.259	2.258
Opslag voor directe uitvoeringskosten	78	78
Premiemarge	0	383
	26.421	29.632

Op basis van de uitvoeringsovereenkomst is er vanaf 1 januari 2018 geen sprake meer van een gedempte kostendekkende premie.

De feitelijke premie voor 2019 is vastgesteld inclusief een onttrekking aan de premie-egalisereserve van EUR 1.297.000 (in 2018 was dit EUR 506.000). Deze onttrekking vloeit voort uit het verschil tussen de premie over de A-grondslag op basis van de rentecurve (EUR 19.975.000) en de minimale rente van gemiddeld 1,85% (EUR 18.878.000) zoals vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst. Eind 2019 bedraagt de premie-egalisereserve EUR 16,2 miljoen (eind 2018 was dit EUR 17,5 miljoen).

De premiedekkingsgraad (in hoeverre de actuariële benodigde koopsom voor de nieuwe pensioenopbouw wordt gedekt door de feitelijk ontvangen premie) zoals gerapporteerd aan De Nederlandsche Bank is voor 2019 vastgesteld op 123,3% (in 2018 was dit 117,0%). De premie in 2019 heeft een beperkt positief effect op de beleidsdekkinggraad.

Beleggingen voor risico pensioenfondsen

Beleid

Strategisch beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid is gericht op het op lange termijn zeker stellen van de opgebouwde pensioenen alsmede het streven om op deze pensioenen jaarlijks een toeslag te verlenen. Om dit te bereiken is het van belang dat de beleggingsresultaten van het pensioenfonds op lange termijn, met aanvaardbare risico's, zo hoog mogelijk zijn.

De lange termijn vermogensverdeling die hieraan ten grondslag ligt, wordt uitgewerkt in een ALM-studie. In een ALM-studie wordt gezocht naar de optimale beleggingsportefeuille ten opzichte van de verplichtingen van het pensioenfonds. Hiertoe worden op basis van economische (stress)scenario's de ontwikkelingen van de beleggingsportefeuille en verplichtingen van het pensioenfonds gemodelleerd. De uitkomsten van de ALM-studie leiden tot een strategisch beleggingsbeleidsplan. Rekening houdend met marktomstandigheden en ontwikkelingen binnen het pensioenfonds, wordt vervolgens jaarlijks een beleggingsjaarplan opgesteld. Uitgangspunt voor het beleggingsjaarplan is het risicoprofiel zoals vastgesteld in het strategisch beleggingsbeleidsplan. Bij de vaststelling van het strategisch beleggingsbeleidsplan en beleggingsjaarplan worden wij ondersteund door de leden van de beleggingscommissie en de fiduciair vermogensbeheerder (BlackRock).

De uitkomsten van de ALM-studie uit 2018 werden in 2019 vertaald naar een aangescherpt strategisch beleggingsbeleidsplan dat vervolgens de basis vormde van het beleggingsplan voor 2019. Het beleggingsbeleidsplan en beleggingsplan voor 2019 werden aan ons voorgelegd met een positief advies van zowel de beleggingscommissie als de fiduciair vermogensbeheerder.

De belangrijkste wijzigingen die in 2019 zijn doorgevoerd betreffen het volledig afbouwen van de beleggingen in Amerikaanse staatsobligaties ten gunste van de Liability Driven Investments (LDI-portefeuille) en de verlaging van de beleggingen in aandelen van ontwikkelde markten ten gunste van staats- en bedrijfsobligaties in opkomende markten.

Het strategisch beleggingsbeleidsplan en beleggingsplan voor 2019 zijn op hoofdlijnen als volgt ingevuld:

Beleggingsbeleid	ALM studie	2019
Staats- en bedrijfsobligaties	26,5%	22,5%
LDI-portefeuille	24,5%	28,5%
Hypotheke	5,0%	5,0%
Liquide middelen	1,0%	1,0%
Private debt	4,0%	4,0%
	61,0%	61,0%
Aandelen	26,5%	26,0%
Private equity	2,5%	3,0%
	29,0%	29,0%
Onroerend goed	10,0%	10,0%
	100,0%	100,0%
Renteafdekking op marktrente	50,0%	50,0%

De LDI-portefeuille is opgebouwd uit langlopende staatsobligaties van Eurolanden, rentederivaten en liquide middelen. Voor de beleggingen in private debt, private equity en niet beursgenoteerd onroerend goed geldt dat deze deels nog niet zijn ingevuld. Het pensioenfonds is voor de invulling van deze beleggingen afhankelijk van de mate waarin de door ons aangegane verplichtingen door de geselecteerde vermogensbeheerder worden afgeroepen.

In 2019 hebben wij de Amerikaanse dollar –op basis van het benchmarkgewicht– voor de beleggingen in aandelen en beursgenoteerd onroerend goed voor 50% afgedekt. Voor het Engelse pond en de Japanse yen ligt dit afdekkingspercentage op 75%. De valuta-afdekking voor de belegging in staats- en bedrijfsobligaties in opkomende markten in harde valuta en de beleggingen in private equity ligt op 100%.

Voor 2020 hebben wij besloten om de regioverdeling van aandelen meer in lijn te brengen met de marktkapitalisatie. Dit leidt tot een toename van Amerikaanse aandelen en een afname van aandelen Europa en opkomende markten.

Prudent Person

Bij de implementatie van het beleggingsbeleid staat de prudent person regel centraal. Hierbij worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- wij beleggen in het belang van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden;
- wij borgen zoveel mogelijk kwaliteit, veiligheid en liquiditeit alsmede het rendement van de beleggingsportefeuille als geheel;
- wij gebruiken voor de rente-afdekking alleen beleggingen en derivaten op gereguleerde markten die naar aard en duur aansluiten bij de technische voorziening voor risico pensioenfonds;
- wij diversifiëren de beleggingen naar behoren;

- wij monitoren de beleggingen op basis van periodieke beleggingsrapportages;
- wij beleggen alleen in derivaten als deze bijdragen tot een vermindering van het beleggingsrisico of aan een doeltreffend beheer van de beleggingsportefeuille bijdragen;
- wij waarderen de beleggingen op marktwaarde tenzij dit niet mogelijk is;
- wij beleggen niet direct in Vopak.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Steeds nadrukkelijker wordt in de maatschappij aandacht gevraagd voor maatschappelijk verantwoord beleggen. Aan maatschappelijk verantwoord beleggen ligt de overtuiging ten grondslag dat ondernemingen die werken aan een oplossing voor de grootste problemen waar de wereld voor staat, de beste groeiperspectieven bieden op de lange termijn.

De groei van duurzaam beleggen wordt ingegeven door de zoektocht naar toekomstbestendige beleggingsstrategieën, de druk vanuit wet- en regelgeving en de overtuiging dat bij verantwoord beleggen de risico's van beleggingsstrategieën beter in kaart worden gebracht hetgeen uiteindelijk tot een hoger rendement kan leiden.

De implementatie van maatschappelijk verantwoord beleggen kan plaatsvinden door de selectie van beleggingsstrategieën die:

- de ondernemingen of sectoren vermijden die een hoog risico in zich dragen ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen of die waarden hanteren die niet stroken met de waarden van het pensioenfonds;
- een grotere blootstelling van het vermogen stimuleren naar de positieve kenmerken van maatschappelijk verantwoord beleggen om bepaald gedrag aan te moedigen of positieve resultaten voor de samenleving of het milieu te realiseren.

In 2019 is een aanvang gemaakt met de nadere uitwerking van het beleid ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen. Tot de afronding van deze nadere uitwerking zoeken wij voor de invulling van maatschappelijk verantwoord beleggen aansluiting bij de principes van de fiduciair vermogensbeheerder. Deze zijn gebaseerd op de 'Principles for Responsible Investment' van de Verenigde Naties en (inter)nationaal geaccepteerde verdragen en codes. Alle beheerders waar het pensioenfonds vermogen heeft ondergebracht onderschrijven de genoemde principes van de Verenigde Naties.

De fiduciair vermogensbeheerder heeft de uitvoering van het beleid ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen met gespecialiseerde teams ingevuld. De uitgangspunten voor het beleid zijn verwoord in het 'Investment Stewardship' rapport van onze fiduciair vermogensbeheerder (zie <https://www.blackrock.com/corporate/literature/publication/blk-annual-stewardship-report-2019.pdf>) en hebben kwaliteit van bestuur, bedrijfsstrategie en kapitaalallocatie, beloningsbeleid, milieurisico's en -kansen alsmede personeelsbeleid als uitgangspunt.

De fiduciair vermogensbeheerder gaat de dialoog aan met de directie van de ondernemingen waarin wordt belegd. Daarbij ligt de nadruk op beleidspraktijken, inclusief het beleid op het gebied van milieu en samenleving, voor zover dit een belangrijke invloed kan hebben op de economische of operationele toekomst of reputatie van de onderneming. Het doel van de actieve betrokkenheid is om de ondernemingen als lange-termijn-belegger feedback te geven en de aanpak van de onderneming beter te doorgronden. Waar en wanneer dat nodig is, worden bestuurders in stembeslissingen verantwoordelijk gehouden voor wat zij op het gebied van belangrijke bestuursaangelegenheden al dan niet hebben gedaan.

Stemgedrag

Bij de stembeslissingen op aandeelhoudersvergaderingen houdt de fiduciair vermogensbeheerder rekening met een aantal factoren en gegevens, zoals de informatie die de onderneming heeft bekendgemaakt, extern onderzoek en in het verleden gevoerde gesprekken en genomen beslissingen. Waar nodig wordt ook met de leiding van het bedrijf in gesprek gegaan zodat geïnformeerd kan worden gestemd, in overeenstemming met de lange-termijn-belangen van het pensioenfonds.

Gestreefd wordt om te stemmen op de aandeelhoudersvergaderingen van elke onderneming waarin het pensioenfonds belangen heeft. Stemmen is een belangrijk mechanisme waarmee beleggers feedback kunnen geven aan ondernemingen. De fiduciair vermogensbeheerder rapporteert periodiek over zijn stemgedrag en er wordt verder een gedetailleerd rapport uitgebracht over thematische en event-gerelateerde betrokkenheid alsmede prestaties bij het beheersen van risico's op het gebied van milieu, maatschappij en goed bestuur.

Beleggingen in Vopak

Het pensioenfonds belegt niet direct in Vopak of haar onderliggende effecten.

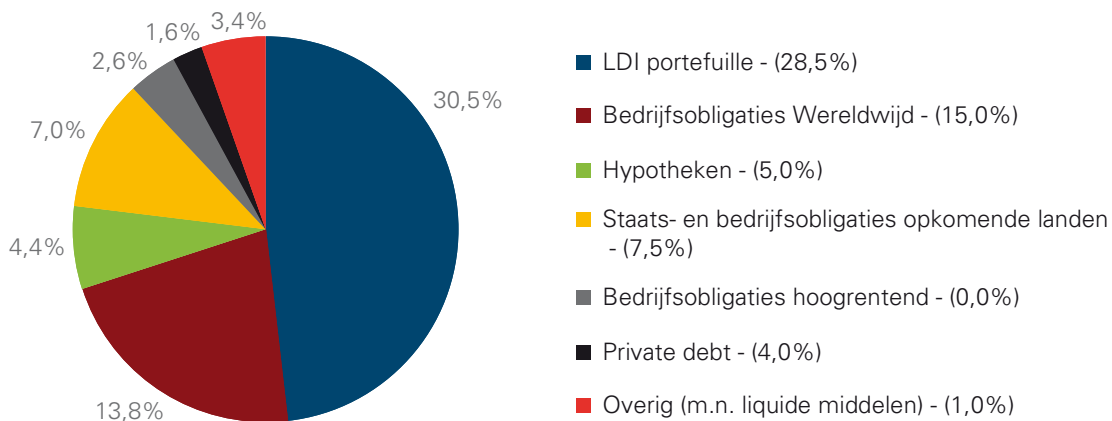
Het is mogelijk dat in een van de geselecteerde beleggingsfondsen sprake is van een belegging in Vopak. Gegeven de van toepassing zijnde restricties zal de omvang van een dergelijke belegging altijd zeer beperkt zijn. Het pensioenfonds heeft geen directe invloed op de aandelenselectie in deze beleggingsfondsen.

Uitvoering

Verdeling per 31 december 2019

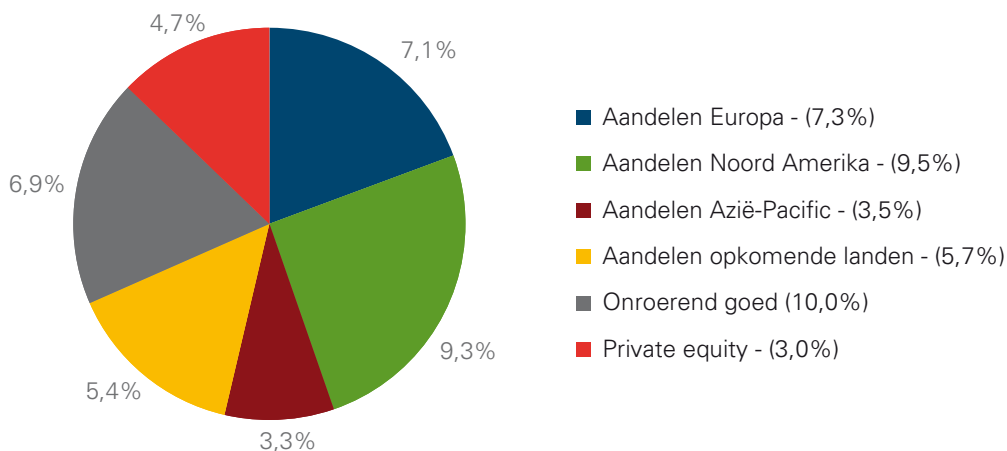
Per 31 december 2019 was de verdeling van vastrentende waarden als volgt (in de legenda's zijn tussen haakjes de strategische wegingen eind 2019 vermeld):

Vermogen belegd in vastrentende waarden en derivaten, inclusief lopende intrest en rekening-courant (63,3% van de totale portefeuille)

De verdeling van de aandelen en onroerend goed per 31 december 2019 was als volgt:

Vermogen belegd in aandelen en onroerend goed (36,7% van de totale portefeuille)

De belangrijkste afwijkingen ten opzichte van deze strategische wegenen betreffen de beleggingen in hoogrentende bedrijfsobligaties, private debt en onroerend goed. De belegging in private debt wordt opgebouwd ten laste van de belegging in hoogrentende bedrijfsobligaties.

Ten aanzien van de beleggingen in onroerend goed worden liquide middelen aangehouden om het effect van leverage in de geselecteerde beleggingsfondsen te beperken. Bij leverage wordt getracht om met geleend geld het rendement op het eigen vermogen te verbeteren.

Rendement 2019

Over 2019 behaalden wij op onze beleggingsportefeuille een totaal rendement van 17,1% (in 2018 was dit -2,1%). Het rendement van de staats- en bedrijfsobligaties was 13,9% bij een rendement op de door ons gedefinieerde benchmark van 13,5%. Op de beleggingen in aandelen is een rendement van 31,7% gerealiseerd bij een rendement op de door ons gedefinieerde benchmark van 27,1%.

De afgelopen drie jaren werden de volgende rendementen behaald:

	2019		2018		2017	
	rendement	benchmark	rendement	benchmark	rendement	benchmark
Staats- en bedrijfsobligaties	13,9%	13,5%	0,0%	0,9%	-3,7%	-4,0%
Aandelen	31,7%	27,1%	-6,2%	-6,0%	11,6%	11,1%
Onroerend goed	12,6%		5,3%		1,7%	
Hypotheke	5,1%		2,2%		2,9%	
Private equity	17,7%		15,8%		-4,3%	
Totaal rendement excl. LDI	16,7%	15,5%	-4,1%	-4,2%	6,6%	6,1%
Totaal rendement incl. LDI	17,1%		-2,1%		5,6%	

De rendementen hebben zich vrijwel het gehele jaar positief ontwikkeld. De rendementen op staats- en bedrijfsobligaties volgden de ontwikkeling van de rente die tot eind augustus fors afnam om het laatste kwartaal weer iets te herstellen. De rendementen op aandelen werden voor een belangrijk deel bepaald door het –na de slechte afsluiting van 2018– herstel van de aandelenmarkten in het eerste kwartaal en de positieve afsluiting in het laatste kwartaal.

	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	2019
Staats- en bedrijfsobligaties	5,7%	3,1%	4,2%	0,2%	13,9%
Aandelen	14,9%	3,2%	3,6%	7,2%	31,7%
Onroerend goed	6,9%	1,2%	4,8%	-0,6%	12,6%
Hypotheke	-1,7%	1,5%	4,9%	0,5%	5,1%
Private equity	7,0%	0,8%	9,1%	-0,0%	17,7%
Totaal rendement excl. LDI incl. valuta-afdekking	7,4%	2,7%	2,5%	3,2%	16,7%
Totaal rendement incl. LDI incl. valuta-afdekking	7,5%	4,3%	4,9%	-0,4%	17,1%

Voor de marktontwikkelingen in 2019 met betrekking tot de beleggingen verwijzen wij naar het hoofdstuk 'Ontwikkelingen op financiële markten'.

De beleggingen zijn ondergebracht bij verschillende vermogensbeheerders. De operationele aansturing van deze vermogensbeheerders ligt in handen van de fiduciair vermogensbeheerder. De belangrijkste vermogensbeheerders en de wijze waarop invulling aan de belegging wordt gegeven zijn hierna opgenomen.

Belegging	invulling	vermogensbeheerder
Bedrijfsobligaties Wereldwijd	discretionair actief	Allianz
Staats- en bedrijfsobligaties opkomende markten harde valuta	beleggingsfonds actief	BlackRock
Staats- en bedrijfsobligaties opkomende markten lokale valuta	beleggingsfonds actief	Neuberger Berman
Hypotheke	beleggingsfonds actief	Aegon
Aandelen continentaal Europa	discretionair actief	BlackRock
Aandelen Verenigd Koninkrijk	beleggingsfonds actief	BlackRock
Aandelen Verenigde Staten	beleggingsfonds passief	BlackRock
Aandelen Japan	beleggingsfonds passief	BlackRock
Aandelen Azië-Pacific ex Japan	beleggingsfonds passief	BlackRock
Aandelen opkomende markten	beleggingsfonds actief	Schroders
Onroerend goed	beleggingsfondsen actief	Franklin Templeton - Invesco
Onroerend goed	beleggingsfonds passief	Northern Trust

De benchmarks waar het rendement van de verschillende beleggingscategorieën tegen wordt afgezet, zijn door ons, na overleg met de leden van de beleggingscommissie en de fiduciair vermogensbeheerder, voor de verschillende beleggingen vastgesteld op basis van relevante marktindices. De belangrijkste benchmarks voor de beleggingen zijn hierna opgenomen.

Belegging	benchmark
Bedrijfsobligaties Wereldwijd	Barclays Global Aggregate Corporates (100% hedged)
Staats- en bedrijfsobligaties opkomende markten harde valuta	JP Morgan Emerging Market Bond Global Diversified (100% hedged)
Staats- en bedrijfsobligaties opkomende markten lokale valuta	JP Morgan GBI-EM Global Diversified
Aandelen continentaal Europa	FTSE All World Developed Europe ex-UK Total Return
Aandelen Verenigd Koninkrijk	FTSE All Share Total Return (75% GBP hedged)
Aandelen Verenigde Staten	MSCI USA Net Total Return (50% USD hedged)
Aandelen Japan	MSCI Japan Net Total Return (75% JPY hedged)
Aandelen Azië-Pacific ex Japan	MSCI Pacific ex Japan Net Total Return
Aandelen opkomende markten	MSCI Emerging Markets Free Net Total Return

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Naast de aansluiting bij het beleid inzake maatschappelijk verantwoord beleggen van de fiduciair vermogensbeheerder hanteren wij een uitsluitingenlijst die is vastgelegd in de beleggingsrichtlijnen. De uitsluitingenlijst omvat ondernemingen die zich bezighouden met de productie en/of verspreiding van controversiële wapens.

De discretionaire beleggingen (langlopende staatsobligaties Europa, wereldwijde bedrijfsobligaties en aandelen Europa) alsmede de passieve beleggingsfondsen (aandelen Verenigde Staten, aandelen Japan, aandelen Azië-Pacific) zijn gecodeerd op basis van de uitsluitingenlijst. Er kan op basis hiervan niet worden belegd in de ondernemingen op de uitsluitingenlijst. Voor de passieve beleggingsfondsen zijn voorts additionele criteria voor uitsluitingen van toepassing. Op basis hiervan worden ondernemingen uitgesloten die de 'United Nations Global Compact Principles' schenden en ondernemingen in de mijnbouw (op basis van CO2 emissies). De lijst met uitsluitingen op basis van de (additionele) criteria wordt gemonitord door ISS-Ethix.

De actieve beleggingsfondsen van de fiduciair vermogensbeheerder (aandelen Verenigd Koninkrijk en staats- en bedrijfsobligaties opkomende markten harde valuta) hanteren eveneens de uitsluitingenlijst. De actieve beleggingsfondsen van externe vermogensbeheerders (aandelen opkomende markten, staats- en bedrijfsobligaties opkomende markten lokale valuta en bedrijfsobligaties hoogrentend) worden op basis van de look-through informatie door ons gemonitord op basis van de uitsluitingenlijst.

Wij ontvangen een rapportage op het gebied van de beheersing van risico's op het gebied van milieu, maatschappij en goed bestuur waarin voor de vermogensbeheerders van het pensioenfonds zowel kwantitatief als kwalitatief het beleid ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen in kaart is gebracht. Het kwantitatieve deel komt tot stand door middel van een toetsing aan de hand van data van de MSCI ESG research group. Het kwalitatieve deel komt tot stand op basis van een uitvraag door het 'Manager research team' van de fiduciair vermogensbeheerder.

Evaluatie beleid maatschappelijk verantwoord beleggen

Zoals hiervoor aangegeven is in 2019 een aanvang gemaakt met de nadere uitwerking van het beleid ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen. Als belangrijk uitgangspunten voor deze nadere uitwerking worden de aansluiting bij de omvang en invulling van onze beleggingsportefeuille gehanteerd alsmede mogelijke restricties die voortvloeien uit de wens om tot een praktische invulling te komen. Uiteraard worden wet- en regelgeving en initiatieven op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen in de nadere uitwerking betrokken.

IMVB-convenant

Eind 2019 kwam het instrumentarium beschikbaar ligt dat ten grondslag ligt aan het in 2018 tot stand gekomen IMVB-convenant tussen Nederlandse pensioenfondsen, maatschappelijke organisaties, vakverenigingen en overheid. Doelstelling van het convenant is het voorkomen van negatieve gevolgen van beleggingen door pensioenfondsen op samenleving en milieu. Deze doelstelling wordt door ons onderschreven maar –gegeven de lopende nadere uitwerking van het beleid ten aanzien van verantwoord beleggen– de ondertekening van het convenant hebben wij aangehouden. In het verlengde van de nadere uitwerking van ons beleid op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen kan aansluiting worden gezocht bij initiatieven die passen bij deze uitwerking. In dat licht zal het uitgebrachte instrumentarium bij de nadere uitwerking van het beleid ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen mede worden beschouwd.

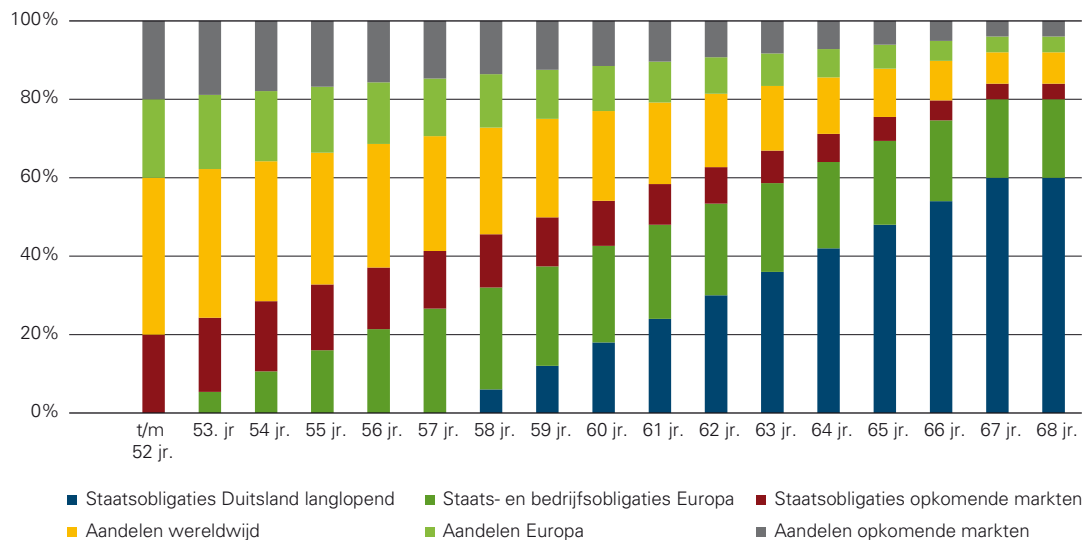
Beleggingen voor risico deelnemers

Beleid

Het beleid (beleggingsstaffel) ten aanzien van de beleggingen voor risico deelnemers wordt ingevuld door de deelnemer. Ter ondersteuning van de deelnemers is door het pensioenfonds op basis van een extern onderzoek een standaard (leeftijdsafhankelijke) beleggingsstaffel ontwikkeld. De optimale leeftijdsafhankelijke mix van obligaties en aandelen in de standaard beleggingsstaffel leidt –gegeven de gehanteerde veronderstellingen– tot een zo hoog mogelijk verwacht pensioen bij een zo laag mogelijk risico.

De standaard beleggingsstafel wordt periodiek door het pensioenfonds geëvalueerd en zo nodig op basis van de evaluatie bijgesteld. In 2019 is de laatste stap gezet in het verhogen van de kredietwaardigheid van de gebruikte langlopende staatsobligaties. Hiermee zijn alle wijzigingen uit hoofde van de evaluatie in 2017 geïmplementeerd.

De invulling van de standaard beleggingsstaffel is hieronder opgenomen. Meer informatie over de standaard beleggingsstaffel is te vinden op onze website.

De beleggingen voor risico deelnemers zijn gelijk aan de saldi op de individuele beleggingsrekeningen waarop, als onderdeel van de pensioenregeling, door het pensioenfonds en/of de deelnemer premies zijn gestort.

De deelnemer heeft een keuze om het saldo op de beleggingsrekening aan te wenden voor een vast of een variabel pensioen:

- bij een keuze voor een vast pensioen wordt met het saldo op de beleggingsrekening een vast pensioen ingekocht in het pensioenfonds. De deelnemer kiest het tijdstip waarop deze pensioeninkoop plaatsvindt;
- bij een keuze voor een variabel pensioen wordt met het saldo op de beleggingsrekening een jaarlijks variabel pensioen ingekocht bij een premiepensioeninstelling of verzekeraar. Deze pensioeninkoop vindt plaats vanaf de pensioendatum.

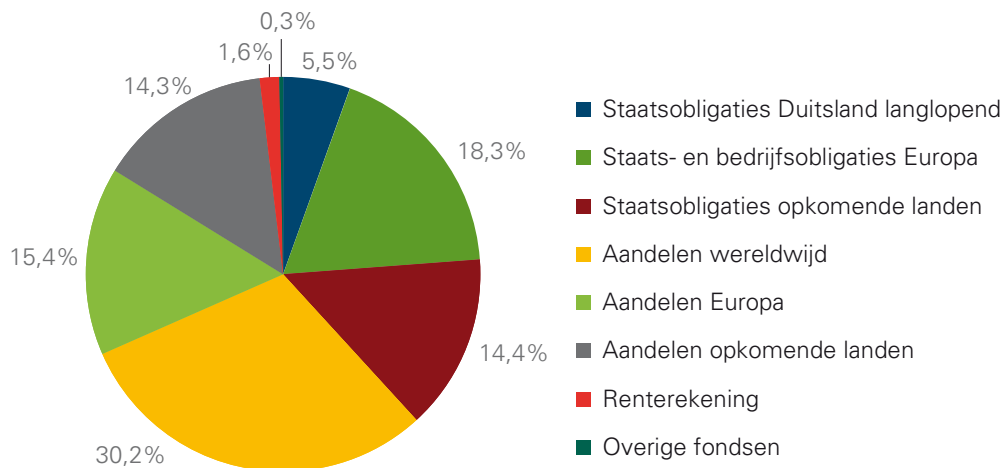
Een voorlopige keuze voor een variabel pensioen wordt ongeveer vijftien jaar vóór de pensioendatum door ons uitgevraagd bij de deelnemers. Een voorlopige keuze voor een variabel pensioen is van invloed op de beleggingsstaffel die tot de pensioendatum wordt gehanteerd. Deze beleggingsstaffel neemt meer risico in vergelijking tot de standaard beleggingsstaffel. Een definitieve keuze voor een variabel pensioen wordt op de pensioendatum gemaakt en deze mag afwijken van de voorlopige keuze.

Uitvoering

Verdeling per 31 december 2019

Eind 2019 bedraagt het totale saldo op de beleggingsrekeningen van de (gewezen) deelnemers EUR 163,3 miljoen (eind 2018 was dit EUR 139,6 miljoen).

De verdeling van het totale saldo naar de verschillende beleggingsfondsen is als volgt:

Individuele beleggingsrekeningenRendement 2019

De behaalde rendementen en benchmarks van de in de standaard beleggingsstaffel opgenomen beleggingsfondsen zijn hieronder opgenomen.

standaard beleggingsstaffel	2019		2018		2017	
	rendement	benchmark	rendement	benchmark	rendement	benchmark
Staatsobligaties Europa langlopend ¹⁾	9,2%	9,3%	6,4%	6,5%	-1,1%	-1,0%
Staats- en bedrijfsobligaties Europa	6,1%	6,0%	0,4%	0,4%	0,5%	0,7%
Staatsobligaties opkomende markten	17,0%	17,2%	0,5%	0,6%	-3,3%	-3,2%
Aandelen wereldwijd	29,9%	30,1%	-4,7%	-4,7%	7,8%	7,9%
Aandelen Europa	26,5%	26,1%	-10,7%	-10,7%	11,0%	10,5%
Aandelen opkomende markten	20,2%	20,6%	-11,0%	-10,3%	20,1%	20,9%

1) op basis van de aanpassing van de standaard beleggingsstaffel is vanaf 2018 het rendement op het beleggingsfonds met langlopende Duitse staatsobligaties opgenomen, voor 2017 is het rendement op het beleggingsfonds met langlopende staatsobligaties van Frankrijk, Duitsland, Italië, Spanje en Nederland vermeld.

Ontwikkelingen op financiële markten ¹⁾

Economische groeiverzwakking

Was er in 2017/2018 nog sprake van een internationaal gedragen groeiherstel, 2019 is het jaar geweest dat het groeimomentum wereldwijd juist tegenviel. Een centrale rol was hierbij weggelegd voor de internationaal opererende industriële sector. De afzwakking van de groei diende zich aan het einde van 2018 al aan met een duidelijke verzwakking van de industriële activiteit in Europa en China, maar breidde zich gedurende 2019 verder uit naar de Verenigde Staten. De zwakte in de verwerkende industrie lijkt in belangrijke mate samen te hangen met de tegenvallende ontwikkeling van de wereldhandel, waarmee de bron van de verzwakking eveneens voor de hand ligt: de voortdurende handelsoorlog tussen de Verenigde Staten en China.

Dat we ondanks dat niet in een recessie zijn beland is te danken aan de stabiele groei van de dienstensector, ondersteund door robuuste consumptieve bestedingen. Lage werkloosheid, lage inflatie en (licht) oplopende lonen bieden vooralsnog de juiste voedingsbodem die de consumptieve uitgaven op peil houden. Desondanks valt moeilijk te ontkennen dat het groeimomentum is verzwakt, waarbij de onzekerheid over de te volgen (handels)politiek van de Verenigde Staten en de uitkomst van het Brexit proces de investeringsbereidheid van het bedrijfsleven geen goed heeft gedaan.

Monetair beleid centraal

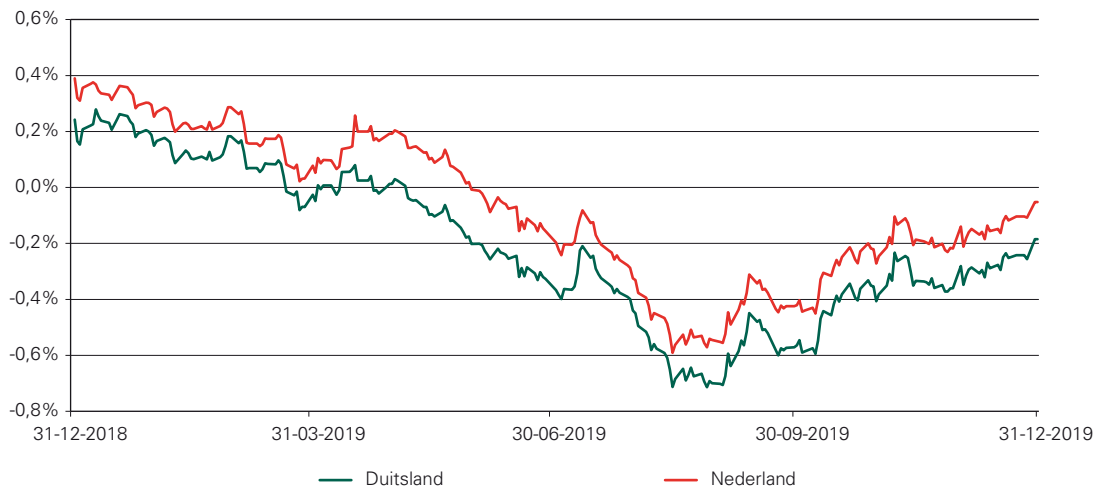
Wie denkt dat deze groeiverzwakking tot tegenvallende of lage rendementen op de financiële markten heeft geleid, heeft het bij het verkeerde eind. Een centrale rol was namelijk weggelegd voor de draai die de centrale banken in 2019 maakten. Werd in het derde kwartaal van 2018 nog alom gerekend op een (verdere) monetaire verkrapping, 2019 bracht uiteindelijk renteverlagingen en nieuwe monetaire stimuleringsmaatregelen. De hoofdrol was hierbij weggelegd voor de Amerikaanse centrale bank. Aan het einde van 2018 werd nog rekening gehouden met drie renteverhogingen van de Amerikaanse centrale bank voor 2019, uiteindelijk werden het drie renteverlagingen. De 3-maands rente daalde van 2,4% aan het begin van het jaar naar net boven de 1,5% aan het einde van het jaar. Daarnaast injecteerde de Amerikaanse centrale bank in het vierde kwartaal de nodige extra liquiditeit in de markt, om te voorkomen dat de kortlopende rente tegen het jaareinde onverwachts zou oplopen. Ook de Europese Centrale Bank liet zich niet onbetuigd, zij het dat de ruimte voor stimulering hier aanmerkelijk kleiner was. De rente werd wederom verlaagd (van -0,4% naar -0,5%) en het opkoopprogramma van obligaties werd gereactiveerd. Met name deze laatste stap stond binnen en buiten de Europese Centrale Bank sterk ter discussie, maar dat kon niet voorkomen dat Draghi het besluit in één van de laatste vergaderingen als president van de Europese Centrale Bank wist door te drukken.

Financiële markten

De draai in monetair beleid vormde de rode draad van de ontwikkelingen in de financiële markten. De meest in het oog springende impact was die op de internationale kapitaalmarktrentes. In Europa dook de Duitse kapitaalmarkt diep in het rood en tikte –mede geholpen door de vooruitzichten van een herstart van het opkoopprogramma van de Europese Centrale Bank– op een goed moment zelfs -0,7% aan. De vraag of hiermee de bodem is bereikt werd ook dit jaar weer vaak gesteld, waarbij velen enige hoop putte uit de stijging die de kapitaalmarktrente in de tweede helft van 2019 liet zien. Stond de Duitse kapitaalmarktrente aan het begin van het jaar op +0,24%, aan het einde van het jaar was dat gedaald tot -0,19%.

1) Opgesteld in samenwerking met de fiduciair vermogensbeheerder.

10 jaarsrente

Ook aandelen reageerden positief op de draai in het monetaire beleid, waarbij wel moet worden aangetekend dat de rendementen voor 2019 geholpen worden door de sterke V-vormige koersbeweging die we rond de jaarwisseling hebben gezien: de punt van de V ligt vrijwel precies op 31 december. De mooie aandelenrendementen van 2019 vormen wat dat betreft een gedeeltelijke 'compensatie' voor de tegenvallende resultaten die we in 2018 hadden. Dat neemt niet weg dat het kalenderjaar met mooie plussen werd afgesloten. De MSCI All Countries index in lokale valuta leverde een rendement op van 29%, geholpen door de 34% die Amerikaanse aandelen wisten neer te zetten.

MSCI World (EUR)

Outlook 2020

Inmiddels zijn we ook al weer vijf maanden onderweg in 2020. Het jaar begon nog redelijk positief, maar de ontwikkelingen werden vanaf halverwege februari gedomineerd door het coronavirus. Dit stak de kop op in China, maar verspreidde zich al snel naar de rest van de wereld, resulterend in een pandemie. Dit leidde tot ongekende overheidsmaatregelen, zoals 'social distancing' en het afsluiten van hele delen van maatschappij en economie ('lockdown'), om de snelle verspreiding van het virus tegen te gaan. Deze combinatie van virus en stringente maatregelen leidde in eerste instantie tot een daling van wereldwijde aandelen met meer dan 30%. Tegelijkertijd daalden de rentes en liepen de spreads op bedrijfsobligaties sterk op. In reactie hierop werden zowel door monetaire beleidsmakers als overheden stimuleringsmaatregelen getroffen, op een schaal die we nooit eerder hebben gezien, waarop markten weer voor een stuk herstel lieten zien.

Het is echter nog te vroeg om al victorie te kraaien. De komende tijd zal het verloop van het coronavirus en daarmee samenhangend de zwaarte en duur van de negatieve economische impact de belangrijkste factor blijven die de markten bezighoudt. Weliswaar zijn er op enorme schaal overbruggingsmaatregelen getroffen die huishoudens en bedrijven moeten helpen deze periode te overleven, zodat op termijn de economie zich mogelijk weer snel kan herstellen, maar de risico's rondom dit basisscenario zijn groot. Mogelijk ook dat de recente ontwikkelingen gevolgen gaan hebben voor structurele maatschappelijke en economische ontwikkelingen, b.v. globalisering, maatschappelijk verantwoord beleggen, thuiswerken, enz. die voor pensioenfondsen met een lange termijn beleggingshorizon zowel kansen als bedreigingen kunnen opleveren. In ieder geval zijn de vooruitzichten voor de rest van het jaar, zolang het virus niet definitief verslagen is, met veel onzekerheid omgeven en zullen de financiële markten waarschijnlijk volatiel blijven.

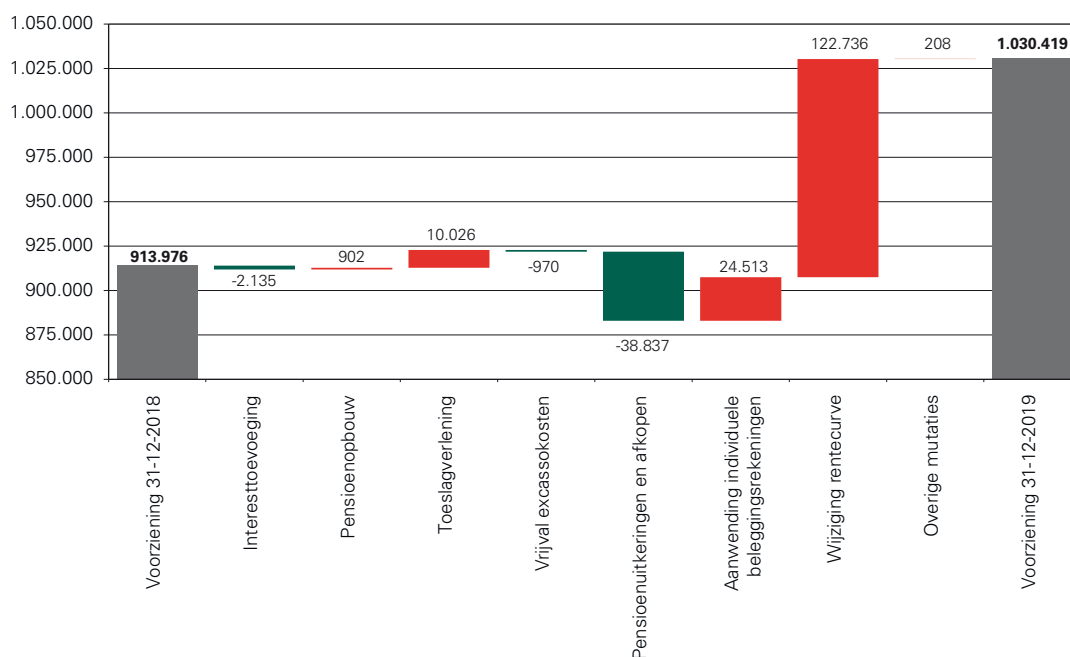
Technische voorzieningen

De technische voorzieningen bestaan uit de (overige) technische voorziening voor risico pensioenfondsen en de technische voorziening voor risico deelnemers.

Technische voorziening voor risico pensioenfondsen

De grondslagen die worden gehanteerd bij de vaststelling van de technische voorziening voor risico pensioenfondsen staan vermeld in het hoofdstuk 'Grondslagen voor waardering'.

De technische voorziening voor risico pensioenfondsen nam in 2019 toe van EUR 914,0 miljoen tot EUR 1.030,4 miljoen. In navolgende grafiek is deze toename naar zijn verschillende oorzaken uitgewerkt.

Overige technische voorziening voor risico pensioenfondsen

De overige technische voorziening voor risico pensioenfondsen nam in 2019 toe van EUR 2,8 miljoen tot EUR 3,1 miljoen. De overige technische voorziening voor risico pensioenfondsen wordt gevormd door de schadevoorziening ten behoeve van stortingen van beschikbare premies voor deelnemers aan wie premievrijstelling in verband met arbeidsongeschiktheid is verleend en de voorziening voor langdurig zieke deelnemers voor het latente arbeidsongeschiktheidsrisico.

De schadevoorziening is gelijk aan de contante waarde van (vrijgestelde) beschikbare premies tot de pensioendatum. Deze contante waarde bedraagt per 31 december 2019 EUR 2,7 miljoen (vorig jaar EUR 2,3 miljoen). De voorziening voor langdurig zieke deelnemers is gelijk aan de risicopremie voor de verzekering van premievrijstelling in verband met arbeidsongeschiktheid voor het huidige en voorafgaande verslagjaar. Deze voorziening wordt jaarlijks aangepast door toevoeging van de risicopremie in het verslagjaar en onttrekking van de risicopremie in het minst recente verslagjaar. De onttrekking van de risicopremie

wordt gebruikt voor de financiering van mutaties die betrekking hebben op arbeidsongeschiktheid. Eind 2019 bedraagt de voorziening voor langdurig zieke deelnemers EUR 0,4 miljoen (vorig jaar EUR 0,5 miljoen).

Technische voorziening voor risico deelnemers

De technische voorziening voor risico deelnemers is gelijk aan de saldi op individuele beleggingsrekeningen van het pensioenfonds waarop, als onderdeel van de pensioenregeling, door het pensioenfonds en/of de deelnemer premies zijn gestort.

Met de premies wordt een saldo opgebouwd waarmee de deelnemer een vast of variabel pensioen kan inkopen. De inkoop van een vast pensioen geschiedt op een moment naar keuze van de deelnemer bij ons pensioenfonds. Een variabel pensioen wordt jaarlijks door de deelnemer vanaf de pensioendatum ingekocht bij een premiepensioeninstelling of verzekeraar.

Eind 2019 bedraagt de technische voorziening voor risico deelnemers EUR 163,3 miljoen (eind 2018 was dit EUR 139,6 miljoen).

Toeslagen

Beleid

In het toeslagbeleid volgen wij de regels van het financieel toetsingskader inzake toeslagverlening. Hierbij kunnen wij

- bij een beleidsdekkingsgraad lager dan 108,6% geen toeslag verlenen;
- bij een beleidsdekkingsgraad tussen 108,6% en 120,3% een gedeeltelijke toeslag verlenen;
- bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan 120,3% een volledige toeslag verlenen.

Hierbij komt 108,6% overeen met een beleidsdekkingsgraad van 110% op basis van alleen de technische voorziening voor risico pensioenfondsen en 120,3% met de voor volledige toeslagverlening benodigde beleidsdekkingsgraad in het financieel toetsingskader.

Op de pensioenen van deelnemers kunnen wij ook nog een aanvullende toeslag verlenen. Extra (aanvullende) toeslagen kunnen wij verlenen indien de beleidsdekkingsgraad uitstijgt boven de 120,3%.

De toeslagen worden gefinancierd uit het vermogen van het pensioenfonds. De aanvullende toeslagen uit de door Vopak betaalde premie. Voor de extra toeslag wordt maximaal 1/5 deel van de beleidsdekkingsgraad die uitstijgt boven de 120,3% aangewend. Een extra aanvullende toeslag wordt verleend ten laste van de toeslagreserve.

De jaarlijkse (aanvullende) toeslagen dragen een voorwaardelijk karakter: er is geen recht op (aanvullende) toeslagen en het is niet zeker of en in hoeverre in de toekomst een (aanvullende) toeslag wordt verleend. Voor de hoogte van de toeslagen wordt de ontwikkeling van het door het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerde, afgeleide consumenten prijsindexcijfer over de periode oktober-oktober beschouwd. Voor de aanvullende toeslagen voor deelnemers gaan wij uit van het verschil tussen de algemene salarisontwikkeling bij Vopak en de ontwikkeling van het hiervoor vermelde prijsindexcijfer. Indien daartoe gerede aanleiding bestaat kan worden afgeweken van de hiervoor beschreven uitgangspunten. Het daadwerkelijk verlenen van een (aanvullende) toeslag geschiedt altijd op basis van een bestuursbesluit.

Uitvoering

De toeslag per 1 januari van enig jaar is gebaseerd op de beleidsdekkingsgraad van eind oktober in het voorafgaande jaar. De beleidsdekkingsgraad eind oktober in 2018 en 2019 bedroegen 117,9% respectievelijk 113,5%.

De stijging van het prijsindexcijfer over de periode oktober 2017 - oktober 2018 bedroeg 1,68%. Op basis van het financieel toetsingskader konden wij per 1 januari 2019 een toekomstbestendige toeslag op de opgebouwde pensioenen van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden verlenen van 1,47%. De aanvullende toeslag voor deelnemers werd in 2019 door ons op 0,77% vastgesteld.

De stijging van het prijsindexcijfer over de periode oktober 2018 - oktober 2019 bedroeg 1,73%. Op basis van het financieel toetsingskader konden wij per 1 januari 2020 een toekomstbestendige toeslag verlenen van 0,88%. De aanvullende toeslag voor deelnemers werd in 2020 door ons op 1,30% vastgesteld.

De verleende toeslagen in de afgelopen vijftien jaren kunnen als volgt worden weergegeven.

	Totaal verleende toeslag en aanvullende toeslag aan deelnemers	Verleende toeslag aan gewezen deelnemer en pensioengerechtigden	Stijging van het aangewezen prijsindexcijfer
1 januari 2020	2,18%	0,88%	1,73%
1 januari 2019	2,24%	1,47%	1,68%
1 januari 2018	2,23%	0,84%	1,34%
1 januari 2017	0,33%	–	0,36%
1 januari 2016	0,58%	0,24%	0,44%
1 januari 2015	1,53%	0,75%	0,75%
1 januari 2014	1,86%	0,90%	0,90%
1 januari 2013	0,73%	–	1,98%
1 januari 2012	2,16%	1,50%	2,33%
1 januari 2011	0,65%	–	1,38%
1 januari 2010	2,29%	–	0,40%
1 januari 2009	2,34%	1,00%	2,53%
1 januari 2008	3,36%	1,48%	1,48%
1 januari 2007	2,24%	1,25%	1,25%
1 januari 2006	1,67%	1,45%	1,45%
Cumulatief	29,84%	12,40%	21,94%

Kosten

Beleid

Voor het uitvoeren van de pensioenregeling maken wij kosten. Ons beleid is erop gericht om de kosten te beheersen op een niveau passend bij de uitbestede werkzaamheden. Omdat wij groot belang hechten aan een adequate kostenbeheersing, streven wij naar een zo groot mogelijke transparantie in de gemaakte kosten. Wij toetsen (periodiek) of overeengekomen vergoedingen en gedeclareerde kosten op een marktconform niveau liggen. Het opvragen van offertes bij verschillende partijen kan als voorbeeld worden genoemd voor deze toets op marktconformiteit. Hiernaast zijn wij proactief op zoek naar manieren om het kostenniveau verder te verlagen zonder dat de kwaliteit van de bedrijfsvoering negatief wordt beïnvloed.

De belangrijkste kosten betreffen:

- kosten voor de pensioenuitvoering en administratie;
- kosten voor het vermogensbeheer;
- kosten voor het toezicht;
- kosten van de pensioenfondsorganen.

Kosten voor de pensioenuitvoering en administratie

Voor de uitvoering van de pensioenregeling is een nauwkeurige pensioenadministratie van groot belang. De pensioenadministratie moet op orde zijn en voldoen aan strenge eisen. De pensioenadministratie is door ons uitbesteed aan een externe partij. Deze ontvangt voor de werkzaamheden ten behoeve van het pensioenfonds een vergoeding. De externe pensioenadministrateur geeft voor een belangrijk deel invulling aan de communicatie richting (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Daarnaast wordt voor de communicatie gebruik gemaakt van een externe communicatiedeskundige. De externe pensioenadministrateur en communicatiedeskundige ontvangen een marktconforme vergoeding.

Bij de uitvoering van de pensioenregeling worden wij ondersteund door het pensioenbureau van Vopak. De kosten van het pensioenbureau komen voor rekening van Vopak.

Kosten voor vermogensbeheer

Het realiseren van onze doelstellingen is voor een belangrijk deel afhankelijk van het rendement op het belegd vermogen. Het pensioen dat wordt uitbetaald, bedraagt immers een veelvoud van de premie die voor en door de deelnemer is ingelegd. Voor het beleggen van de premie wordt door ons gebruik gemaakt van externe (fiduciair) vermogensbeheerders.

De kosten die samenhangen met het vermogensbeheer betreffen met name de vergoeding aan vermogensbeheerders, de transactiekosten, de bewaarneming en de verslaglegging. Deze kosten worden beschouwd in relatie tot de omvang en invulling van de desbetreffende beleggingscategorie.

Uitvoering

	2019	2018
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten (bedrag per deelnemer en pensioengerechtigde)	191	233
Kosten vermogensbeheer	0,35%	0,39%
Transactiekosten vermogensbeheer (percentage gemiddelde belegd vermogen)	0,09%	0,09%

Kosten voor de pensioenuitvoering en administratie

Met betrekking tot de pensioenuitvoerings- en administratiekosten kan het volgende overzicht worden gegeven (bedragen in EUR 1.000):

	2019	2018
Pensioenadministratie	569	772
Pensioenbureau	–	–
Accountant	58	69
Actuaris	23	50
Toezichthouders	68	69
Intern toezicht	69	9
Beleggingscommissie	67	48
Consultants en advisering	54	110
Communicatie	66	43
Opleidingen	37	16
Overig	29	25
Totaal	1.040	1.211

De pensioenuitvoerings- en administratiekosten, voor zover niet toe te rekenen aan de kosten voor vermogensbeheer, bedragen per deelnemer en pensioengerechtigde (in totaal 4.315 personen) EUR 191 (in 2018 was dit EUR 233). Bij de vaststelling van het normbedrag wordt het aantal gewezen deelnemers van 1.799 buiten beschouwing gelaten.

Voor zover de pensioenuitvoerings- en administratiekosten niet gecompenseerd kunnen worden door de vrijval vanuit de technische voorzieningen zijn deze begrepen in de door Vopak verschuldigde premie.

Voor zover er sprake is van 'gemengde' kosten, zoals kosten voor de accountant, actuaris en toezichthouders, hebben wij deze bij de vaststelling van het normbedrag voor 50% toegerekend aan de pensioen- en uitvoeringskosten en voor 50% aan de kosten voor vermogensbeheer. In totaal betreffen de aan de kosten voor vermogensbeheer toegerekende pensioenuitvoerings- en administratiekosten in 2019 een bedrag van EUR 217.000 (in 2018 EUR 209.000).

De afname van de pensioenuitvoerings- en administratiekosten hangt met name samen met het wegvallen van de kosten verbonden aan de implementatie van de nieuwe pensioenregeling in de pensioenadministratie en de externe ondersteuning die wij in de totstandkoming van de nieuwe uitvoeringsovereenkomst in 2018 hebben ingezet.

Bij de vaststelling van het normbedrag is geen rekening gehouden met de kosten van het pensioenbureau. De kosten van het pensioenbureau komen voor rekening van Vopak en worden niet aan het pensioenfonds doorbelast. Een inschatting van de impact op het normbedrag van de kosten van het pensioenbureau wordt bemoeilijkt door het feit dat het pensioenbureau, naast de werkzaamheden voor het pensioenfonds, ook werkzaamheden voor Vopak verricht.

Dit betreft bijvoorbeeld werkzaamheden in het kader van de verslaglegging van de Vopak groep, arbeidsvoorwaardelijke onderwerpen en buitenlandse pensioenregelingen. Een raming van de impact op het normbedrag ten aanzien van de door het pensioenbureau voor het pensioenfonds verrichte werkzaamheden komt uit op EUR 55 per deelnemer en pensioengerechtigde (in 2018 was dit EUR 52).

De gemiddelde pensioenuitvoerings- en administratiekosten in de periode 2016-2018 lagen –ook inclusief de kosten van het pensioenbureau– ten opzichte van een vergelijkbare groep pensioenfondsen in de LCP kostenbenchmark ruim onder het gemiddelde niveau (EUR 346).

De pensioenuitvoerings- en administratiekosten zijn sterk afhankelijk van onder meer de schaalgrootte van een pensioenfonds, de keuzes ten aanzien van de uitvoering en het serviceniveau (waaronder mede begrepen de mate en wijze van communiceren). Deze factoren kunnen van substantiële invloed zijn op het niveau van de pensioenuitvoerings- en administratiekosten. Het vergelijken van pensioenuitvoerings- en administratiekosten tussen pensioenfondsen zonder verdere weging van deze factoren kan derhalve een vertekend beeld opleveren.

Kosten voor vermogensbeheer

De in de jaarrekening verantwoorde kosten voor vermogensbeheer betreffen het fiduciair beheer, het (operationele) beheer en monitoring van de beleggingen en de custodian. De kosten van het beheer van de beleggingen hebben betrekking op alle beleggingen voor risico pensioenfondsen.

Wij hebben voor één onroerend goed belegging een performance gerelateerde afspraak ten aanzien van de kosten.

Voor het overgrote deel van de beleggingen worden de kosten rechtstreeks bij ons in rekening gebracht. Voor zover mogelijk zijn kosten van beleggingen die via het rendement in rekening worden gebracht in de staat van baten en lasten transparant gemaakt. In het percentage zijn voorts de pensioenuitvoerings- en administratiekosten begrepen voor zover toe te rekenen aan de kosten voor vermogensbeheer.

Genormaliseerd naar jaarbedragen liggen de totale kosten voor vermogensbeheer in 2019 op 0,35% (in 2018 was dit 0,39%) van het gemiddeld belegd vermogen van EUR 1.176,0 miljoen (in 2018 was dit EUR 1.074,6 miljoen). In onderstaand overzicht zijn de directe en indirecte kosten van vermogensbeheer nader uitgewerkt.

	2019	2018
Directe kosten van vermogensbeheer	1.500	1.981
Indirecte kosten van vermogensbeheer	2.438	2.022
Subtotaal kosten van vermogensbeheer	3.938	4.003
Toegerekende pensioenuitvoerings- en administratiekosten	217	209
Totale kosten van vermogensbeheer	4.155	4.212
Gemiddeld belegd vermogen	1.175.988	1.074.633
Kosten van vermogensbeheer gewogen naar totaal belegd vermogen	0,35%	0,39%

De daling van de kosten van vermogensbeheer is met name toe te rekenen aan de toename van het gemiddeld belegd vermogen en de beleggingen in private equity.

Transactiekosten zijn kosten die aan de beurs of broker moeten worden betaald om beleggingstransacties tot stand te brengen. Het verkrijgen van inzicht in deze kosten is niet eenvoudig omdat de transactiekosten worden verwerkt in de transactieprijs. Omdat de transactiekosten deel uitmaken van de transactieprijs worden deze verwerkt in het netto rendement op de beleggingen.

Om een indicatie te geven van de transactiekosten die in de transactieprijs zijn begrepen, zijn voor de discretionaire beleggingen de werkelijk betaalde broker- en commissiekosten beschouwd (aandelen) of is een schatting gemaakt op basis van de gemiddelde spread (staats- en bedrijfsobligaties en rentederivaten). Voor de fondsbeleggingen zijn de transactiekosten in lijn met de aanbeveling van de Pensioenfederatie vastgesteld.

In 2019 waren de transactiekosten die binnen het vermogensbeheer zijn gemaakt naar raming 0,09% van het gemiddeld belegd vermogen (in 2018 was dit 0,09%).

In onderstaand overzicht is een verdeling van de kosten vermogensbeheer en transactiekosten naar de verschillende beleggingen opgenomen.

	2019		2018	
	kosten vermogens- beheer	transactie- kosten	kosten vermogens- beheer	transactie- kosten
Staats- en bedrijfsobligaties	0,18%	0,08%	0,18%	0,07%
Aandelen	0,32%	0,07%	0,43%	0,09%
Onroerend goed	0,90%	0,22%	0,84%	0,15%
Gewogen naar belegd vermogen	0,27%	0,08%	0,30%	0,08%
Overig	0,08%	0,01%	0,09%	0,01%
Totaal	0,35%	0,09%	0,39%	0,09%

De overige kosten hebben betrekking op de kosten voor het fiduciair beheer, de custodian en de pensioenuitvoerings- en administratiekosten die aan het vermogensbeheer zijn toe te rekenen.

De kosten voor vermogensbeheer en de transactiekosten lagen in de periode 2016-2018 ten opzichte van een vergelijkbare groep pensioenfondsen in de LCP kostenbenchmark in lijn met het gemiddelde niveau (resp. 0,37% en 0,08%).

Op totaalniveau kan het volgende overzicht worden gemaakt van het rendement exclusief LDI portefeuille en de benchmark.

	2019	2018	2017	2016
Totaal rendement excl. LDI	16,7%	-4,1%	6,6%	8,0%
Totale benchmark excl. LDI	15,5%	-4,2%	6,1%	8,1%
Meerrendement t.o.v. benchmark	1,2%	0,1%	0,5%	-0,1%

Bij de kosten voor vermogensbeheer en transactiekosten moet overigens in ogenschouw worden genomen dat deze sterk afhankelijk zijn van de invulling van de beleggingen en de gekozen uitvoeringsstructuur. Het buiten beschouwing laten van deze relatie en het ontbreken van een koppeling met de behaalde rendementen maakt een onderlinge vergelijking van kostenpercentages in onze ogen minder zinvol.

Kosten voor toezicht

Wij staan onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten. De kosten van deze toezichthouders worden (deels) gedragen door de Nederlandse pensioenfondsen. In het afleggen van

verantwoording over het in een jaar gevoerde beleid door het pensioenfonds hebben accountant en actuaris een belangrijke rol. Deze partijen ontvangen een marktconforme vergoeding.

Kosten pensioenfondsorganen en pensioenfondsorganisatie

Het bestuur en verantwoordingsorgaan ontvangen geen bezoldiging voor de werkzaamheden die ten behoeve van het pensioenfonds worden uitgevoerd. Indien bestuursleden of leden van het verantwoordingsorgaan kosten maken bij het uitvoeren van hun functie kan een kostenvergoeding worden ontvangen. De raad van toezicht en externe leden van de beleggingscommissie ontvangen een marktconforme vergoeding.

Risicomanagement

Om te komen tot de invulling van een integraal risicomanagement is in 2017 een risicoanalyse uitgevoerd op basis van de 'Handreiking Integraal Risicomanagement' van de Pensioenfederatie. Bij deze risicoanalyse zijn de afzonderlijke bouwstenen uitgewerkt op basis waarvan kan worden gekomen tot de invulling van een integraal proces en is in kaart gebracht welke bouwstenen nog (extra) aandacht behoeven. De belangrijkste bouwstenen binnen het risicomanagement zijn hierna uitgewerkt. In de risicoanalyse is slechts in algemene zin rekening gehouden met de gevolgen van een pandemie op strategische, financiële en operationele risico's. Gegeven de begin 2020 tijdens de coronacrisis ervaren gevolgen op de genoemde risico's zullen wij uiteraard de risicoanalyse op dit punt herijken zodra de benodigde informatie daarvoor beschikbaar is.

Opstellen van strategisch (risico)beleid voor pensioenen (pensioeninkoop met beschikbare premie)

Risico's zijn onlosmakelijk verbonden met de activiteiten van een pensioenfonds. Het volledig voorkomen of afwenden van risico's is niet wenselijk en niet mogelijk. Wel dient te worden gestreefd naar continu inzicht in de risico's en de maatregelen die genomen kunnen worden om deze risico's te beheersen.

De uitgangspunten die ten grondslag liggen aan de risico's in het pensioenfonds zijn in 2015 afgestemd met de verschillende stakeholders. De geformuleerde ambities in het spanningsveld tussen benodigd risico en gewenste zekerheid, kunnen als volgt worden samengevat:

- een streven op lange termijn naar een toeslagverlening voor (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden op basis van de ontwikkeling van de prijsindex, gefinancierd uit het behaalde rendement;
- een streven op lange termijn naar een aanvullende toeslagverlening voor deelnemers op basis van het verschil tussen loon- en prijsindex, gefinancierd uit de premie.

Ten aanzien van het benodigd risico en de gewenste zekerheid is vervolgens geconcludeerd dat:

- het behoud van koopkracht prioriteit heeft boven het vermijden van pensioenverlagingen (het risico op pensioenverlagingen en de hoogte ervan mogen echter niet te groot zijn);
- het risico van lagere toeslagverlening bij tegenvallende economische omstandigheden acceptabel is;
- het risico van een afname van de dekkingsgraad en pensioenverlagingen (tot 7% vóór spreiding) acceptabel zijn;
- de pensioenpremie stabiel en geen sturingsmiddel is waardoor het opbouwpercentage bij tegenvallende economische omstandigheden dient te worden verlaagd.

De kwalitatieve risicohouding is kwantitatief geconcretiseerd door de vaststelling van risicogrenzen:

- voor de korte termijn een bandbreedte van 10% om het vereist eigen vermogen op basis van het strategisch beleggingsbeleid;
- voor de lange termijn een pensioenresultaat vanuit de evenwichtssituatie en feitelijke situatie van 90% en een maximale afwijking in een 'slecht weer scenario' van 30% (niveau toeslagen nihil).

Haalbaarheidstoets

In de jaarlijkse haalbaarheidstoets wordt nagegaan in hoeverre het verwachte pensioenresultaat op lange termijn aansluit bij de geformuleerde risicogrenzen. Het pensioenresultaat is gelijk aan:

$$\frac{\text{som van verwachte pensioenen op basis van het beleid van het pensioenfonds}}{\text{som van verwachte pensioenen zonder kortingen en met volledige toeslagen op basis van prijsinflatie}}$$

Bij een verwacht pensioenresultaat van 100% houdt de toeslagverlening op het pensioen de prijsinflatie precies bij. Het verwachte pensioenresultaat is sterk afhankelijk van de gehanteerde veronderstellingen. Deze worden in belangrijke mate voorgeschreven door De Nederlandsche Bank.

Indien bij de jaarlijkse haalbaarheidstoets blijkt dat het verwachte pensioenresultaat niet in lijn ligt met de geformuleerde risicogrenzen in de risicohouding, treedt het bestuur in overleg met belanghebbenden. Hierbij worden de mate van afwijking, de marktomstandigheden en het (structurele of tijdelijke) karakter van de afwijking in ogenschouw genomen. De uitkomsten van de haalbaarheidstoets in het voorjaar van 2020 zijn terug te vinden in de hierna opgenomen tabel.

verwacht pensioenresultaat	Risicohouding	2020	Aanvang haalbaarheids- toets 2019
Ondergrens vanuit feitelijke situatie (mediaan)	90%	105%	104%
Maximale afwijking in 'slecht weer scenario'	30%	16%	18%

De jaarlijkse haalbaarheidstoets liet een mediaan pensioenresultaat zien van 105%. De toeslagverlening zou op basis van het gehanteerde model en de voorgeschreven uitgangspunten dus op lange termijn de volledige prijsinflatie bijhouden. In een slecht weer scenario zou de toeslagverlening op grofweg 50% van de prijsinflatie kunnen uitkomen. Aangezien de uitkomsten van de haalbaarheidstoets boven de ondergrens en onder de maximale afwijking in de geformuleerde risicohouding bleven, heeft het bestuur geen aanvullende acties geformuleerd.

Opstellen van strategisch (risico)beleid voor beleggen (beleggen met beschikbare premie)

In 2019 hebben wij, op basis van doorrekeningen van maatmensen door onze ALM-consultant, de risico's in de beschikbare premieregeling en de mate waarin deze risico's kunnen worden gelopen vastgesteld. Ook bij het strategisch (risico)beleid voor de beschikbare premieregeling wordt in feite de afweging tussen benodigd risico en gewenste zekerheid gemaakt. Het gaat daarbij om de mate waarin de deelnemer risico's kan lopen en ook bereid is te lopen. Met de invulling en periodieke evaluaties sinds 2014 van de standaard beleggingsstaffel van het pensioenfonds hebben wij tot 2019 impliciet invulling aan deze afweging gegeven.

Het (risico)beleid voor de beschikbare premieregeling is vastgesteld voor de vaste uitkering (inkoop bij pensioeningang) en variabele uitkering (doorbeleggen na pensioeningang). De geformuleerde risicogrenzen maken duidelijk wanneer wij de balans tussen benodigd risico en gewenste zekerheid verstoord vinden en ingrijpen gewenst is.

leeftijd	vaste uitkering		variabele uitkering
	pensioen met 90% zekerheid tussen	ondergrens waarop wordt ingegrepen	ondergrens waarop wordt ingegrepen
30	-55% en +158%	-66%	-69%
35	-55% en +159%	-66%	-69%
40	-52% en +129%	-62%	-69%
45	-51% en +117%	-61%	-66%
50	-45% en +93%	-54%	-61%
55	-37% en +61%	-44%	-55%
60	-23% en +33%	-28%	-44%
65	-8% en +11%	-10%	-25%

Het (risico)beleid voor de beschikbare premieregeling wordt vastgesteld op basis van de berekende afwijking tussen het pensioen in een pessimistisch scenario en het verwachte pensioen. De ondergrens van -66% bij leeftijd 30 betekent bijvoorbeeld dat wij ingrijpen indien het pensioen in het pessimistische scenario voor een 30-jarige deelnemer meer dan 66% lager ligt dan het verwachte pensioen. Voor de doorrekeningen van de verschillende scenario's wordt gebruik gemaakt van de uniforme scenarioset van De Nederlandsche Bank.

De beleggingsstaffel die wordt geïmplementeerd bij een keuze van de deelnemer voor een variabele uitkering is risicovoller dan de standaard beleggingsstaffel van het pensioenfonds. Het (langer) risicovoller beleggen leidt tot een hogere afwijking tussen het pensioen in een pessimistisch scenario en het verwachte pensioen. De hogere afwijking vertaalt zich in een ondergrens waarbij –ten opzichte van de vaste uitkering– later door ons wordt ingegrepen.

Afstemming van de hiervoor opgenomen uitkomsten met de (vertegenwoordiging van) werkgever en deelnemers heeft in december 2019 plaatsgevonden. Ook in de pensioenkrant van december 2019 en op onze website is informatie opgenomen waarin wordt ingegaan op het (risico)beleid voor de beschikbare premieregeling. In 2020 zullen wij onderzoeken of duidelijkheid kan worden verkregen welke achteruitgang in een pessimistisch scenario ten opzichte van het verwachte pensioen door deelnemers nog acceptabel wordt geacht, hoeveel deelnemers bereid en in staat zijn om aanvullend te sparen in een pessimistisch scenario en hoeveel deelnemers later met pensioen kunnen c.q. willen in een pessimistisch scenario.

Opstellen van risicogrenzen en/of risicobudgetten (risicobeleid)

De risico's kunnen worden onderverdeeld naar risico's van strategisch, financiële en operationele aard en naar extern en intern gedreven risico's. Hierbij liggen de strategische en financiële risico's primair bij het bestuur en de operationele risico's bij de uitbestedingspartijen. De eindverantwoordelijkheid voor de operationele risico's liggen evenwel bij het bestuur. De intern gedreven risico's liggen (deels) binnen de invloedssfeer van het bestuur terwijl dat voor de extern gedreven risico's veel minder het geval is.

Strategische risico's

Externe strategische risico's hangen samen met reputatie, levensverwachting, inflatie en politiek (zoals ontwikkelingen ten aanzien van het nieuwe pensioenstelsel). Interne strategische risico's betreffen solvabiliteit, toeslagen, risicohouding, governance, uitbesteding en pensioenregeling.

Voor de interne strategische risico's is in de risicoanalyse van 2017 het bruto risico, de beheersing en het resterende netto risico in kaart gebracht. Het solvabiliteitsrisico wordt in belangrijke mate in het standaard model voor het vereist eigen vermogen geadresseerd. Op de toeslagen, risicohouding, governance, uitbesteding en pensioenregeling wordt elders in dit bestuursverslag ingegaan. Daarbij wordt –voor zover van toepassing– ook de beheersing benoemd.

Het risico met betrekking tot de pensioenregeling heeft betrekking op de uitvoerbaarheid en compliance met wet- en regelgeving van de in het arbeidsvoorwaardenoverleg afgesproken pensioenregeling. De beheersing van dit risico wordt met name ingevuld door de nauwe betrokkenheid van het pensioenfonds in de totstandkoming van de pensioenregeling.

Ten aanzien van de strategische risico's heeft het bestuur de bruto risico's en –na beheersing resterende– netto risico's als volgt ingeschat naar kans en impact.

risico	bruto kans	bruto impact	netto kans	netto impact
Solvabiliteit	middelgroot	groot	klein	middelgroot
Toeslagen	groot	middelgroot	klein	klein
Risicohouding	middelgroot	groot	klein	klein
Governance	middelgroot	middelgroot	klein	klein
Uitbesteding	groot	groot	klein	middelgroot
Pensioenregeling	middelgroot	groot	klein	klein

Financiële risico's

De ontwikkelingen op het gebied van financiële risico's liggen in belangrijke mate buiten onze invloedssfeer. Het voorkomen of afwenden van deze risico's is niet mogelijk. Externe financiële risico's hebben met name betrekking op rente, markt, kredietrating en correlaties.

Wij wegen –op basis van de uitkomsten van de ALM studie en rapportages van de fiduciair vermogensbeheerder– het verwachte risico en rendement om een zo optimaal mogelijke balans te vinden. Sturing op de financiële risico's is intern ingericht op basis van concentratie-, benchmark-, actief versus passief-, matching- en portefeuillestructuur-risico.

risico	bruto kans	bruto impact	netto kans	netto impact
Concentratie	middelgroot	groot	middelgroot	middelgroot
Benchmark	middelgroot	middelgroot	klein	middelgroot
Actief versus passief	middelgroot	middelgroot	klein	klein
Matching rente	groot	groot	middelgroot	middelgroot
Matching inflatie	groot	middelgroot	klein	klein
Matching valuta	middelgroot	groot	klein	klein
Portefeuillestructuur	groot	groot	middelgroot	middelgroot

Het concentratie- en matchingrisico wordt in belangrijke mate in het standaard model voor het vereist eigen vermogen geadresseerd.

Het benchmarkrisico heeft betrekking op de benchmarkkeuze voor beleggingscategorieën. Deze keuze bepaalt in belangrijke mate de invulling van de beleggingscategorie door de vermogensbeheerder. De benchmark maakt het mogelijk om het door de vermogensbeheerder gerealiseerde rendement te wegen ten opzichte van het rendement op de relevante benchmark. De beheersing op dit risico wordt ingevuld op basis van de vaststelling van de benchmarks door het bestuur na overleg met de beleggingscommissie en de fiduciair vermogensbeheerder. De vaststelling van de benchmarks geeft invulling aan een brede spreiding van de beleggingsportefeuille.

Actief risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Hierbij worden afwijkende posities ten opzichte van de benchmark ingenomen. Wij zijn van mening dat in efficiënte markten de kans gering is dat een vermogensbeheerder (langdurig) in staat is om (na kosten) meer rendement te genereren dan de benchmark. Wij kiezen daarom in principe voor een passieve invulling in efficiënte markten en een actieve invulling in minder efficiënte markten en illiquide beleggingscategorieën.

Operationele risico's vermogensbeheer

Extern gedreven operationele risico's inzake vermogensbeheer betreffen juridische en technologische risico's. De interne sturing op deze risico's wordt gevoerd op basis van tegenpartij-, concentratie-, valuta-, liquiditeits-, personeels-, proces- en ICT risico's. Deze risico's zijn –voor zover dat niet reeds bij de financiële risico's is gedaan– hierna toegelicht.

risico	bruto kans	bruto impact	netto kans	netto impact
Tegenpartij	groot	middelgroot	klein	middelgroot
Liquiditeit	middelgroot	middelgroot	klein	klein
Personeel	middelgroot	middelgroot	klein	klein
Proces	middelgroot	groot	klein	middelgroot
ICT	middelgroot	groot	klein	middelgroot

Tegenpartij en liquiditeitsrisico's worden in het hierna uitgewerkte standaardmodel geadresseerd.

Het risico met betrekking tot personeel betreft het kunnen binden en boeien van gekwalificeerde werknemers op een veelheid aan gebieden door het pensioenfonds en de uitbestedingspartijen. Dit is essentieel gegeven de steeds hogere eisen die aan de werkzaamheden voor het pensioenfonds worden gesteld. Het gebruik van kwalitatief hoogwaardige uitbestedingspartijen en het pensioenbureau zorgt in belangrijke mate voor de beheersing op dit risico.

Een ondoelmatige en/of onvoldoende doeltreffende procesinrichting betekent ook een operationeel risico voor het pensioenfonds. Dit risico wordt beheerst door middel van identificatie, beleidsformulering, implementatie en monitoring van processen.

Ons pensioenfonds maakt (indirect) gebruik van IT als onderdeel van de bedrijfsvoering. De IT-risico's dienen adequaat te worden beheerst. Uitgangspunt hierbij is dat het beheersen van IT-risico's voldoet

aan algemeen geaccepteerde standaarden en fondsspecifieke omstandigheden waarbij processen en informatievoorziening voldoende integer, continu en beveiligd worden ondersteund. De beheersing van dit risico is met name ingevuld door het beoordelen van de IT organisatie van de uitbestedingspartijen waaronder het pensioenbureau.

Operationele risico's pensioenbeheer

Als operationele risico's pensioenbeheer kunnen worden genoemd: informatievoorziening, tevredenheid deelnemers, personeel, proces en ICT. Deze risico's zijn –voor zover dat niet hiervoor is gedaan– hierna toegelicht.

risico	bruto kans	bruto impact	netto kans	netto impact
Informatievoorziening	middelgroot	middelgroot	klein	klein
Tevredenheid deelnemers	middelgroot	middelgroot	klein	klein

Het risico met betrekking tot informatievoorziening betreft de (toenemende) eisen op het gebied van de communicatie aan de verschillende stakeholders. Hierin ligt de uitdaging in communicatie op een eenvoudige en transparante wijze van in toenemende mate complexe pensioenonderwerpen. De beheersing op dit risico wordt ingevuld door de betrokkenheid van een communicatiecommissie en een externe communicatiedeskundige.

Tevredenheid van deelnemers hangt –naast het algemene beeld van financiële instellingen– samen met de reputatie van ons pensioenfonds. Wij zien de beheersing op dit risico met name in het continu investeren in de goede relatie met alle bij het pensioenfonds betrokken stakeholders.

Ons pensioenfonds is in 2019 ten aanzien van de hiervoor uitgewerkte strategische, financiële en operationele risico's niet in negatieve zin geraakt. Helaas laten de eerste maanden van 2020 een ander beeld zien. De gevolgen van de coronacrisis die zich in veel risico's openbaren, benadrukken het belang van integraal risicomanagement. Voor de (mogelijke) gevolgen van de coronacrisis voor ons pensioenfonds verwijzen wij naar de gebeurtenissen na balansdatum.

Vertaling van strategisch beleid naar beleggingsbeleid, premiebeleid en toeslagbeleid

De vertaling van strategisch beleid naar beleggingsbeleid, premiebeleid en toeslagbeleid heeft plaatsgevonden bij de totstandkoming van de nieuwe uitvoeringsovereenkomst en de ALM-studie. In dit bestuursverslag gaan wij elders uitgebreid op deze onderwerpen in.

Opstellen van operationeel risicobeleid en integriteitsbeleid

Het operationeel risicobeleid wordt ingevuld door het bestuur, de beleggingscommissie, de toezichthouders en de uitbestedingspartijen. Wij streven er naar om de governance omtrent het vermogensbeheer en het systeem van 'checks and balances' duidelijk en compleet te laten zijn. De kritische beoordeling van het beleggingsbeleid en de vastlegging van dit beleid in de fondsdocumenten is mede door dit streven ingegeven.

Een overkoepelend integriteitsbeleid is door ons vastgesteld met als belangrijkste onderdelen de gedragscode, incidentenregeling en klokkenluidersregeling. Een evaluatie van het integriteitsbeleid en een update van de integriteitsrisicoanalyse hebben in 2019 plaatsgevonden. In de integriteitsrisicoanalyse zijn de integriteitsrisico's 'belangenverstrengeling', 'maatschappelijk onbetamelijk gedrag' en 'cybercrime' geëvalueerd. De bruto en netto scores voor kans en impact zijn hierbij beoordeeld en waar nodig bijgesteld.

Monitoren en evalueren van risico's en beleid

Vanaf 2019 speelt de sleutelfunctiehouder risicobeheer een belangrijke rol bij de monitoring en evaluatie van risico's en risicobeleid. Monitoring en evaluatie van de risico's geschiedt langs de lijnen van het standaardmodel die ten minste op kwartaalbasis in kaart worden gebracht en aan De Nederlandsche Bank worden gerapporteerd. Op kwartaalbasis worden door de fiduciair vermogensbeheerder de risico's ten opzichte van de technische voorziening voor risico pensioenfondsen gerapporteerd. Voorts worden risicoanalyses uitgevoerd op basis van (historische) stress scenario's.

Verder is op kwartaalbasis beschikbaar:

- een overzicht van de dekkingsgraden met een ontwikkeling naar componenten;
- een overzicht van de beleggingsportefeuille;
- een overzicht van het rendement en de attributie van de verschillende beleggingscategorieën;
- een overzicht van de belangrijkste risico's en de ontwikkeling van deze risico's in het kwartaal;
- een evaluatie van de verschillende vermogensbeheerders naar rendement en risico;
- een toets op het voor collateral beschikbare onderpand;
- een marktbeschouwing.

Op maandbasis ontvangt het pensioenfonds een beknopt overzicht van de dekkingsgraden, rendementen en beleggingsportefeuille. Hiernaast zijn er rapportages waarin verantwoording over de (invulling van de) rente-afdekking wordt afgelegd. De fiduciair vermogensbeheerder legt voorts op maandbasis verantwoording af over mogelijke schendingen ten opzichte van de geformuleerde restricties in de beleggingsportefeuilles.

De rapportages worden beoordeeld door het bestuur, de beleggingscommissie en het pensioenbureau.

De custodian draagt zorg voor een volledige administratie van de beleggingsportefeuille en alle daarop betrekking hebbende transacties. Deze administratie vormt de basis voor de jaarlijkse verslaglegging die door de accountant wordt gecontroleerd en voor de controle van de door de vermogensbeheerder opgestelde maand- en kwartaalrapportages. Het pensioenbureau heeft online inzage in de administratie van de custodian.

Het pensioenbureau, de pensioenadministrateur en de administrateur van de beleggingsrekeningen rapporteren op kwartaalbasis over de uitgevoerde werkzaamheden.

Vereist eigen vermogen

Een belangrijke maatstaf om de risico's van het pensioenfonds te toetsen kan worden gevonden in het toetsen van het aanwezige eigen vermogen aan het vereist eigen vermogen. Deze maatstaf geeft inzicht in de buffer die ons pensioenfonds op basis van wet- en regelgeving zou moeten aanhouden om financiële en niet-financiële risico's in voldoende mate te kunnen opvangen. Het vereist eigen vermogen wordt ook gebruikt in de kwantitatieve concretisering van de risicohouding op korte termijn.

Voor de vaststelling van het vereist eigen vermogen is in wet- en regelgeving een gestandaardiseerde methode vastgelegd (het standaardmodel). De verschillende risicofactoren in het standaardmodel worden benoemd onder de noemers S1 tot en met S10 waarbij het liquiditeitsrisico (S7), concentratierisico (S8) en operationeel risico (S9) op nihil worden gesteld. Er wordt voorts rekening gehouden met onderling compenserende effecten (diversificatie effecten).

Het bestuur heeft het standaardmodel en de volledigheid daarvan, om te toetsen of het aanwezige vermogen voldoende is om specifieke risico's voor het pensioenfonds op te kunnen vangen, onderschreven. Het eigen vermogen van het pensioenfonds per 31 december 2019 is lager dan het vereist eigen vermogen op basis van het standaardmodel. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven naar de verschillende risicocategorieën (bedragen in EUR 1.000 en percentages in procenten van de technische voorzieningen):

	2019		2018	
	bedrag	percentage	bedrag	percentage
Renterisico (S1)	12.902	1,1%	22.999	2,2%
Zakelijke waarden risico (S2)	132.938	11,1%	111.695	10,6%
Valutarisico (S3)	50.033	4,2%	46.344	4,5%
Grondstoffenrisico (S4)	–	–	–	–
Kredietrisico (S5)	62.835	5,2%	53.823	5,1%
Verzekeringstechnisch risico (S6)	26.298	2,2%	23.209	2,2%
Liquiditeitsrisico (S7)	–	–	–	–
Concentratierisico (S8)	–	–	–	–
Operationeel risico (S9)	–	–	–	–
Actief risico (S10)	9.877	0,8%	8.986	0,8%
Diversificatie-effect	-106.591	-8,9%	-100.544	-9,6%
Buffer risico deelnemers	34	0,0%	32	0,0%
Vereist eigen vermogen	188.326	15,7%	166.544	15,8%

Een vergelijking van het aanwezige vermogen en het (minimaal) vereist eigen vermogen kan als volgt worden samengevat (bedragen in EUR 1.000 en percentages in procenten van de technische voorzieningen):

	2019		2018	
	bedrag	percentage	bedrag	percentage
Aanwezige eigen vermogen	183.188	15,3%	128.317	12,1%
Minimaal vereist eigen vermogen	43.383	3,6%	37.966	3,6%
Vereist eigen vermogen	188.326	15,7%	166.544	15,8%

Renterisico (S1)

Een belangrijk risico voor het pensioenfonds, zo niet het risico met de grootste impact op zowel het vermogen als de technische voorzieningen, is het renterisico. De hoogte van de technische voorziening voor risico pensioenfonds is mede afhankelijk van de rente. Een lagere rente resulteert in een hogere technische voorziening voor risico pensioenfonds en omgekeerd.

De mate waarin de technische voorziening voor risico pensioenfonds en de beleggingen reageren op wijzigingen van de rente verschilt. De technische voorziening voor risico pensioenfonds kent namelijk gemiddeld een langere looptijd dan beleggingen. Een wijziging van de rente heeft daardoor een groter effect op de technische voorziening voor risico pensioenfonds dan op de beleggingen.

Het pensioenfonds beperkt het verschil in het effect als gevolg van wijzigingen van de rente door strategisch 50% van het renterisico op basis van de swapcurve af te dekken met (langlopende) Europese staatsobligaties, wereldwijde bedrijfsobligaties, hypotheken en rentederivaten. Deze beleggingen zijn in meer of mindere mate gerelateerd aan ontwikkeling van de marktrente. Door de afstemming van ontwikkelingen van technische voorzieningen en beleggingen kan de volatiliteit van de dekkingsgraad als gevolg van wijzigingen in de rentetermijnstructuur worden beperkt.

De renteafdekking wordt door het bestuur, de beleggingscommissie en de fiduciair vermogensbeheerder aan de hand van specifieke rapportages gemonitord. In de rapportages wordt ingegaan op marktontwikkelingen, resultaten van de renteafdekking, exposure naar de verschillende looptijden, tegenpartijen van derivaten en collateral management. De monitoring door genoemde partijen omvat ook de continue afweging omtrent de mate van renteafdekking.

Eind 2019 bedraagt de rentegevoeligheid van de technische voorziening voor risico pensioenfonds (duration) 17,0 (in 2018 was dit 16,0) en de rentegevoeligheid van de staats- en bedrijfsobligaties en rentederivaten 11,8 (in 2018 was dit 11,4). Eind 2019 bedraagt de afdekking van het renterisico op basis van de swapcurve 48,1%.

Zakelijke waarden risico (S2)

Het zakelijke waarden risico is het risico dat betrekking heeft op de ontwikkeling van de waarde van beleggingen in aandelen en onroerend goed. De waarde van deze beleggingen is afhankelijk van de marktomstandigheden en derhalve volatiel. De marktomstandigheden voor aandelen en onroerend goed hoeven geen effect te hebben op de technische voorziening voor risico pensioenfonds. Hierdoor kan de dekkingsgraad zowel positief als negatief worden beïnvloed.

De belangrijkste reden voor het nemen van zakelijke waarden risico kan worden gevonden in de ambitie om toeslagen te verlenen. Met betrekking tot het risico op aandelen en onroerend goed worden risico-inschattingen aan de hand van de in de markt gebruikelijke risicoparameters gemaakt. Over de risico-inschattingen wordt op kwartaalbasis gerapporteerd door de fiduciair vermogensbeheerder. Met de risico's wordt rekening gehouden door onder meer toepassing van voldoende spreiding van de beleggingen.

De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstelling van de beleggingen. Hierbij worden marktontwikkelingen, verhandelbaarheid, concentraties en correlaties mede beschouwd. De monitoring van het zakelijke waarde risico door bestuur, beleggingscommissie en fiduciair vermogensbeheerder omvat de continue afweging tussen de zekerheid van nominale pensioenen en de ambitie om toeslagen op deze pensioenen te verlenen.

De verdeling van de beleggingen in aandelen en onroerend goed kan als volgt worden weergegeven (bedragen in EUR 1.000).

2019	bedrag	percentage
Aandelen Verenigde Staten	114.086	25,2%
Aandelen Europa	87.128	19,3%
Aandelen Azië - Pacific	40.947	9,1%
Aandelen opkomende markten	67.174	14,9%
Onroerend goed	84.603	18,7%
Private equity	57.842	12,8%
Totaal	451.780	100,0%

Valutarisico (S3)

De technische voorzieningen luiden in euro's zodat risico's optreden als gevolg van valutakoers ontwikkelingen ten opzichte van de beleggingen in vreemde valuta's. Om dit risico te beperken worden voor de beleggingen in obligaties, die voor invulling van de rente-afdekking worden gebruikt, de valuta's voor 100% afgedekt.

Dit geldt eveneens voor de beleggingen in staats- en bedrijfsobligaties in opkomende markten in harde valuta en private equity. Voor de beleggingen in aandelen en beursgenoteerd onroerend goed wordt de Amerikaanse dollar voor 50% afgedekt en het Britse pond en de Japanse yen voor 75%.

Voor de beleggingen kan het volgende overzicht naar valuta's worden opgesteld (in procenten beleggingen).

2019	Euro	USD	GBP	JPY	Overig	totaal
Staats- en bedrijfsobligaties	43,9%	15,0%	1,4%	0,0%	4,7%	65,1%
Aandelen	3,4%	11,3%	1,6%	2,2%	7,1%	25,5%
Onroerend goed	2,5%	3,7%	0,2%	0,5%	0,9%	7,8%
Private equity	–	4,9%	–	–	–	4,9%
Overig	-3,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	-3,3%
Totaal	46,5%	34,9%	3,2%	2,7%	12,7%	100,0%

2019	USD	GBP	JPY	Overig	totaal
Beleggingen in vreemde valuta (in EUR mln.)	409,4	37,8	31,1	148,1	626,4
Feitelijk afdekkingspercentage	75,6%	71,6%	71,9%	-12,7%	54,3%

Bezien over de totale beleggingen in vreemde valuta's is eind 2019 54,3% afgedekt (in 2018 was dit 64,0%).

Ter afdekking van de valutarisico's op de beleggingen zijn door de vermogensbeheerder valutatermijntransacties afgesloten. Het aangaan van valutatermijntransacties resulteert in tegenpartijrisico ten opzichte van de partij waarmee de valutatermijntransactie wordt aangegaan. Deze zou immers niet aan zijn betalingsverplichtingen kunnen voldoen.

Om het tegenpartijrisico te beperken, wordt een minimale kredietwaardigheid voor en spreiding over tegenpartijen gehanteerd.

Grondstoffenrisico (S4)

Het pensioenfonds belegt niet in grondstoffen. Dit risico is derhalve niet (direct) van toepassing op ons pensioenfonds.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico dat een tegenpartij contractuele of andere verplichtingen niet meer na kan komen.

Bij het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin wordt belegd, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is bepaald als de opslag op de risicovrije rente waarmee de contante waarde van de kasstromen gelijk wordt aan de marktwaarde van de belegging. Een hoge creditspread betekent veelal een lage kredietwaardigheid.

De spread en spread duration van de staats- en bedrijfsobligaties naar credit rating is in de navolgende tabel opgenomen. De spread duration geeft de gevoeligheid van de desbetreffende obligaties weer voor wijzigingen in de credit spread.

2019	percentage staats- en bedrijfsobligaties	spread (in basispunten)	spread duration
AAA	1,0%	-6	5,2
AA	36,7%	35	13,2
A	24,6%	27	3,2
BBB	19,7%	84	6,0
Lager dan BBB	9,4%	554	3,7
Overig	8,6%	16	0,3
Totaal	100,0%		7,2

De contante waarde van de toekomstige kasstromen op basis van de zero yield verhoogd met de spread is gelijk aan de marktwaarde per balansdatum van de desbetreffende obligaties. Bij de vaststelling van de spread is een aantal obligaties met een zeer hoge spread buiten beschouwing gelaten omdat deze leiden tot een vertekend beeld. De marktwaarde van deze obligaties is beperkt maar werkt sterk door in de gemiddelde spread.

Eind 2019 bedraagt de duration voor de staats- en bedrijfsobligaties in totaal 7,2 (in 2017 was dit 6,8). Inclusief de rentederivaten bedraagt de duration in totaal 11,8 (in 2018 was dit 11,4).

Het risico dat een tegenpartij de contractuele of andere verplichtingen niet kan nakomen wordt beheerst door een zo breed mogelijke spreiding van de staats- en bedrijfsobligaties. De beleggingsrichtlijnen omvatten beperkingen ten aanzien van concentraties en de omvang van de belegging per debiteur en kwaliteitseisen voor de debiteur. Voor wat betreft de rentederivaten wordt een minimum credit rating voor tegenpartijen gehanteerd en is een strikt collateral management ingeregeld.

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Binnen het verzekeringstechnisch risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (lang-leven-risico).

Tot het verzekeringstechnisch risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend (TSO) en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde (NSA). Deze drie risico's bedragen een percentage van de technische voorzieningen. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat sterfte in het deelnemersbestand dan beter kan worden ingeschat.

Het risico dat de toegezegde pensioenen niet kunnen worden nagekomen wordt beheerst door de vaststelling van de technische voorziening op markttrentes en het hanteren van prudente en consistente grondslagen die periodiek op basis van onderzoek van betrokken actuarissen worden bijgesteld.

Liquiditeitsrisico (S7)

Dit is het risico dat het pensioenfonds in tijden van stress onvoldoende liquide middelen beschikbaar heeft om te voldoen aan betalingsverplichtingen. Deze verplichtingen betreffen de pensioenuitkeringen, de beschikbare premies en het onderpand voor derivaten. De pensioenuitkeringen en beschikbare premies zijn goed te prognosticeren. De liquiditeitsbehoefte voor derivaten is evenwel sterk afhankelijk van de marktontwikkelingen van rente en valuta's.

De fiduciair vermogensbeheerder voert het onderpand beheer ten aanzien van de derivaten en het pensioenfonds monitort gedurende het jaar de liquiditeitsbehoefte ten aanzien van pensioenuitkeringen en beschikbare premies. In de beleggingsrapportage wordt op kwartaalbasis de liquiditeitsbehoefte in stressscenario's in kaart gebracht. De beleggingsportefeuille kent een hoge mate van liquiditeit waardoor op korte termijn voldoende liquiditeit kan worden vrijgemaakt. Derhalve wordt het liquiditeitsrisico op nihil gesteld.

Concentratierisico (S8)

Het pensioenfonds loopt concentratierisico indien er onvoldoende spreiding van activa en passiva is. Bij marktbevingen kunnen concentraties leiden tot een onevenredige impact op het pensioenfonds. Voor de discretionaire beleggingen van het pensioenfonds worden restricties ten aanzien van concentraties gehanteerd. De beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds belegt zijn allen op sector- en titelniveau breed gespreid.

De door het pensioenfonds geaccepteerde concentratierisico's betreffen de beleggingen in staatsobligaties van Frankrijk (18,4% van de beleggingscategorie). De overige concentraties, zoals gerapporteerd op pagina 98, betreffen beleggingsfondsen waarin de onderliggende stukken breed zijn gespreid.

In het standaard model wordt het concentratierisico op nihil gesteld. Indien op basis van de Solvency-II richtlijn voor verzekeraars een inschatting wordt gemaakt van het concentratierisico zou voor het pensioenfonds een minimaal vereist eigen vermogen moeten worden aangehouden.

Operationeel risico (S9)

Een ondoelmatig en/of onvoldoende doeltreffende procesinrichting betekent een operationeel risico voor het pensioenfonds. De beheersing van het operationele risico wordt vormgegeven langs de lijnen van identificatie, beleidsvorming, implementatie en monitoring. Met het hanteren van 'vier-ogen' en 'dubbele autorisatie' principes, het voeren van schaduwadministraties voor controlewerkzaamheden en de aansluiting op de Basisregistratie Personen (BRP) worden operationele risico's verder beheerst.

De procedures en maatregelen met betrekking tot de uitbesteding van werkzaamheden als onderdeel van de beheerste en integrale bedrijfsvoering zijn vastgelegd in de overeenkomsten met de uitbestedingspartijen. Over de werking van deze procedures en maatregelen wordt op jaarbasis gerapporteerd op basis van een onafhankelijk onderzoek van de uitbestedingspartijen. Tevens bespreekt het bestuur –als daartoe aanleiding bestaat– de uitkomsten van de ISAE3402 verklaring met de uitbestedingspartijen en/of de externe accountants welke de verklaring hebben afgegeven.

Actief risico (S10)

Actief risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Volgens het standaardmodel dient in beginsel alleen een buffer voor actief beheer te worden gecijferd voor aandelen indien de tracking error groter is dan 1%. De tracking error meet in hoeverre

de vermogensbeheerder zich actief positioneert ten opzichte van de gekozen benchmark. Bij de berekening van het actief risico dient eveneens rekening te worden gehouden met de total expense ratio (TER).

Overige risico's

Naast de in het standaardmodel opgenomen risico's monitort het pensioenfonds eveneens nauwgezet omgevings- en operationele risico's. De omgevingsrisico's hebben met name betrekking op het in voldoende mate afstemmen van het pensioenfonds op (verwachte) wijzigingen. Dit kunnen landelijke wijzigingen zijn maar ook wijzigingen die optreden onder de belanghebbenden, in de reputatie van het pensioenfonds en de omstandigheden waarin het pensioenfonds opereert. In de beheersing van dit risico wordt voorzien door de vertegenwoordiging van belanghebbenden in het bestuur en verantwoordingsorgaan, het voeren van strategie- en toekomstdiscussies, het volgen van maatschappelijke ontwikkelingen, het lidmaatschap van de Pensioenfederatie, het voeren van een beleid inzake verantwoord beleggen en het onderschrijven van de principes voor een beheerst beloningsbeleid.

Gegevensbescherming

Algemene Verordening Gegevensbescherming

Per 25 mei 2018 is de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) van kracht geworden. Op basis van de verordening moeten organisaties, zoals ons pensioenfonds, aan strengere eisen voldoen om de persoonsgegevens die zij beheren, te beschermen tegen oneigenlijk gebruik en misbruik.

Om de pensioenregeling te kunnen uitvoeren en administreren is het noodzakelijk dat wij persoonsgegevens ontvangen. Het gaat dan bijvoorbeeld om woonadres, salaris en burgerlijke staat. Deze persoonsgegevens worden –met als grondslag het voldoen aan wettelijke verplichtingen of de uitvoering van overeenkomsten– verzameld, gebruikt en bewaard (met andere woorden verwerkt). Wij hebben passende technische en organisatorische maatregelen getroffen om deze persoonsgegevens te beschermen en dat geldt ook voor onze pensioenadministrateur. De technische en organisatorische maatregelen voldoen aan de eisen die de AVG stelt aan informatiebeveiliging en worden als dat nodig is, aangescherpt.

In het kader van de AVG hebben wij sinds 25 mei 2018 onder andere:

- een data protection impact assessment uitgevoerd;
- verwerkersovereenkomsten afgesloten met verwerkers die persoonsgegevens van ons pensioenfonds gebruiken;
- een privacyverklaring en algemene informatie op de website van ons pensioenfonds geplaatst;
- informatie over de verwerking van persoonsgegevens opgenomen in brieven van ons pensioenfonds;
- een privacy officer aangesteld;
- een privacybeleid opgesteld met als onderdeel een procedure in geval van datalekken;
- een register van verwerkingsactiviteiten opgesteld.

De vorengenoemde werkzaamheden in het kader van de AVG zijn uitgevoerd met ondersteuning van een externe deskundige. Jaarlijks monitort en evalueert ons pensioenfonds of voldaan wordt aan de AVG en/of aanvullende werkzaamheden dienen plaats te vinden.

Privacy officer

Het bestuurslid mevrouw S. Wesseloo is aangesteld als privacy officer. De rol van privacy officer vult zij in met behulp van externe ondersteuning en volgt de opzet die Vopak in dit kader heeft geïmplementeerd.

Datalekken

In haar rol als privacy officer heeft mevrouw S. Wesseloo aangegeven dat zij in 2019 geen meldingen heeft ontvangen van datalekken in ons pensioenfonds of bij één van de uitbestedingspartijen die persoonsgegevens van ons pensioenfonds verwerken.

Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens

Begin juli 2019 heeft de Pensioenfederatie de Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens (Gedragslijn) gepubliceerd. De Gedragslijn heeft tot doel om:

- pensioenfondsen uniforme en specifieke gedragslijnen te verstrekken ten aanzien van het verwerken van persoonsgegevens;
- inzicht te geven aan personen van wie persoonsgegevens door pensioenfondsen verwerkt (zullen) worden;
- de transparantie te vergroten ten aanzien van de uitgangspunten die door pensioenfondsen worden gehanteerd bij het verwerken van persoonsgegevens; en
- pensioenfondsen een interpretatie te geven van het wettelijk kader en de toepassing hiervan op de specifieke kenmerken van de pensioensector.

De Pensioenfederatie gaat ervan uit dat pensioenfondsen die lid zijn van de Pensioenfederatie, zoals wij, de Gedragslijn naleven. De naleving van de gedragslijn is niet juridisch afdwingbaar maar wij wensen ons wel te conformeren aan de normen zoals opgenomen in de Gedragslijn.

Wij hebben met behulp van een externe deskundige geïnventariseerd in hoeverre wij bij de verwerking van persoonsgegevens voldoen aan de normen zoals opgenomen in de Gedragslijn. De inventarisatie is besproken met de privacy officer en gedeeld met onze pensioenadministrateur. Begin 2020 hebben wij de inventarisatie afgerond en definitief kunnen vaststellen dat de Gedragslijn door ons pensioenfonds wordt nageleefd. Vanaf 2020 zullen wij in het jaarverslag rapporteren over de naleving van de Gedragslijn.

Communicatie

Beleid

Vanuit het communicatiebeleidsplan 2020-2022 wordt ten aanzien van de (gewezen) deelnemer aan de volgende kerndoelen gewerkt:

1. Deelnemers ervaren ons pensioenfonds als persoonlijk en dichtbij.
2. Deelnemers bouwen pensioen op, op een manier die bij hen past (keuze pensioeninkoop of beleggen).
3. (Gewezen) deelnemers hebben inzicht in het opgebouwde en te verwachten pensioen.
4. (Gewezen) deelnemers starten tijdig met het maken van een pensioenplan.

Voor pensioengerechtigden zijn de volgende kerndoelen gedefinieerd:

5. Gepensioneerden zijn tevreden over de informatie die zij over de te maken keuzes tijdens de opbouwfase en rondom het pensioneren hebben ontvangen. Daarnaast zijn pensioengerechtigden tevreden over de informatie die zij van ons pensioenfonds ontvangen.

In de realisatie van deze kerndoelen vormt het risicobewustzijn een belangrijk onderdeel van de communicatie. Betrokkenen moeten beseffen dat er geen garanties zijn verbonden aan pensioen en zich voorts bewust zijn van de consequenties die bepaalde keuzes op hun pensioensituatie kunnen hebben.

Uitvoering

In 2019 zijn de verschillende communicatie-uitingen die zijn ingezet bij de implementatie van de nieuwe pensioenregeling ingebed in de reguliere communicatie van ons pensioenfonds. De website is aangevuld met informatie over de pensioenregeling, de keuzes in de pensioenregeling en het (risico)beleid voor beleggen met de beschikbare premie.

In maart 2019 is de deelnemers die zich minder dan 15 jaar van de pensioendatum bevinden de (voorlopige) keuze voorgelegd tussen een vaste en variabele uitkering. Het voorleggen van deze keuze hadden wij in 2018 aangehouden in verband met de implementatie van de nieuwe pensioenregeling waarin een keuze tussen pensioeninkoop of beleggen met de beschikbare premie kan worden gemaakt.

Vanaf november 2019 worden deelnemers via het pensioenregister geïnformeerd over het totaal te bereiken pensioen op basis van verschillende toekomstscenario's (verwacht, pessimistisch en optimistisch). Voor het doorrekenen van deze toekomstscenario's wordt de generieke uniforme rekenmethode toegepast, de meest uitgebreide en nauwkeurige methode. Het verantwoordingsorgaan heeft een positief advies afgegeven over de toepassing van deze methodiek.

Aan het eind van het jaar werd een enquête onder (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden gehouden waarin de voorkeuren voor communicatie en –voor deelnemers– of zij bekend waren met de keuze tussen pensioeninkoop en beleggen. Van 40% van het aantal uitgenodigde (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden ontvingen wij een reactie. Uit de reacties blijkt dat betrokkenen redelijk onbezorgd zijn over hun pensioen. Ons pensioenfonds wordt op de waarden 'transparant', 'persoonlijk' en 'dichtbij' (redelijk) positief beoordeeld.

De overgrote meerderheid van de deelnemers geeft aan te weten dat er een keuze is met betrekking tot de aanwending van de beschikbare premie. Bijna 2/3 van deze deelnemers geeft aan te hebben nagedacht over de keuze. Opvallend hierbij is wel dat uiteindelijk weinig deelnemers afwijken van de standaardkeuze.

Het communicatiejaarplan voor 2020 richt zich met name op het nadrukkelijk positioneren van de keuze rondom beschikbare premie als ‘vanzelfsprekend’, het profileren van het pensioenbureau en het vereenvoudigen van teksten. De communicatie-uitingen dienen bij te dragen aan de versteviging van de waarden ‘transparant’, ‘persoonlijk’ en ‘dichtbij’. Een onzekere factor hierbij vormt de nadere uitwerking van het Pensioenakkoord.

Begin 2020 zal het pensioenportaal van de pensioenadministrateur ‘mijnpensioencijfers’ worden uitgerold. Via dit pensioenportaal kunnen (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden frequenter bijgewerkte informatie over hun opgebouwde en te verwachten pensioen bij de pensioenadministrateur inzien. Onderzocht zal worden of dit pensioenportaal in de toekomst kan worden gebruikt om communicatie-uitingen te digitaliseren.

In 2020 zullen voorts stappen worden gezet voor de ontwikkeling van een pensioenplanner waarmee niet alleen de effecten van flexibiliseringsmogelijkheden bij pensioeningang in kaart kunnen worden gebracht maar ook de effecten van een keuze voor pensioeninkoop of beleggen met de beschikbare premie.

Code pensioenfondsen

De code pensioenfondsen draait om de drie functies van ‘goed pensioenfondsbestuur’: besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen. De code pensioenfondsen is wettelijk verankerd en naleving geschiedt op basis van het ‘pas-toe-of-leg-uit’-beginsel. Sinds 2018 is de code pensioenfondsen ingedeeld naar acht thema’s. Wij streven er naar om aan de normen van de code pensioenfondsen te voldoen. Voor zover dat (nog) niet mogelijk of gerealiseerd is, is hierna een toelichting opgenomen. Hierbij wordt de indeling naar thema’s gevolgd.

1. Vertrouwen waarmaken;

Norm 7: Het bestuur zorgt ervoor dat er onder de belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.

In 2020 vervolgen wij ons onderzoek naar de nadere invulling van het beleid inzake verantwoord beleggen. Een toetsing op draagvlak onder belanghebbenden heeft tot op heden niet plaatsgevonden. In het eerder genoemde onderzoek zal worden bekeken hoe een toetsing op draagvlak –na de verdere uitwerking van het beleid inzake verantwoord beleggen– zou kunnen worden vormgegeven.

Norm 8: Het bestuur bevordert en borgt een cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is. Ook zorgt het ervoor dat het integrale risicomanagement adequaat georganiseerd is.

Wij streven naar een integrale aanpak van het risicomanagement. Een risicomanagementanalyse is uitgevoerd en bij bestuursbesluiten worden de verschillende risico’s aan de orde gesteld. De volledige inbedding van integraal risicomanagement in de governance en ‘checks and balances’ vraagt nog aandacht. In 2020 wordt tijdens onze studiedagen uitgebreid aandacht besteed aan integraal risicomanagement waarbij tevens de positie van de sleutelfunctiehouder risicobeheer nader zal worden beschouwd.

2. Verantwoordelijkheid nemen;

3. Integer handelen;

4. Kwaliteit nastreven;

5. Zorgvuldig benoemen;

Norm 33: In zowel het bestuur als in het verantwoordingsorgaan is er tenminste één vrouw en één man.

Er zitten zowel mensen van boven als onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.

Er zijn in 2019 geen mutaties in ons bestuur geweest, het jongste bestuurslid is 40 jaar geworden. Wij vragen bij benoemingen specifiek aandacht voor deze norm bij de partij die een bestuurslid aanwijst.

Norm 39: Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Een lid van de raad van toezicht wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan. Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met de raad van toezicht een lid ontslaan.

De benoeming van leden van het verantwoordingsorgaan geschiedt in ons pensioenfonds, –indien nodig na een verkiezing onder deelnemers of pensioengerechtigden–, door het verantwoordingsorgaan.

6. Gepast belonen;

7. Toezicht houden en inspraak waarborgen;

8. Transparantie bevorderen;

Norm 63: Het bestuur stelt beleid vast rond transparantie en communicatie. Het bestuur evalueert dit beleid in ieder geval eens per drie jaar.

In 2020 zal een transparantiebeleid worden vastgesteld.

Hierna geeft het bestuur –op basis van rapportageverplichtingen– een toelichting op enkele specifieke normen waaraan het pensioenfonds voldoet.

Norm	Toelichting
Vertrouwen waarmaken - norm 5 Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau	In dit jaarverslag wordt verantwoording afgelegd omtrent het beleid van het pensioenfonds en de wijze waarop aan dit beleid uitvoering wordt gegeven. Hierbij wordt tevens inzicht gegeven in de risico's op korte en lange termijn die samenhangen met (de uitvoering van) het beleid. Het bestuur betreft de evenwichtige belangenafweging continu in de besluitvorming.
Zorgvuldig benoemen - norm 31 De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Het bestuur heeft een beleidsnota geschiktheid en geschiktheidsplan opgesteld. Zoals in dit jaarverslag is te lezen werden deze documenten in 2019 geüpdatet. Het pensioenfonds heeft ook beleid rondom diversiteit geformuleerd. In het hoofdstuk 'governance' wordt op deze onderdelen nader ingegaan.
Toezicht houden en inspraak waarborgen - norm 47 Het intern toezicht betreft deze code bij de uitoefening van zijn taak.	De raad van toezicht betreft de code pensioenfonds en bij de uitvoering van haar taak.
Transparantie bevorderen - norm 58 Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	In het hoofdstuk 'strategie' van dit jaarverslag is uitgebreid op de missie, visie en strategie ingegaan.
Transparantie bevorderen - norm 62 Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	In het hoofdstuk 'beleggingen voor risico pensioenfonds' is het beleid ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen toegelicht alsmede de wijze waarop het pensioenfonds invulling geeft aan het stemgedrag op aandeelhoudersvergaderingen.

Norm	Toelichting
Transparantie bevorderen - norm 64 Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	In het hoofdstuk 'governance' is gerapporteerd over de naleving van de gedragscode. Daarnaast is gerapporteerd over de zelfevaluatie.
Transparantie bevorderen - norm 65 Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Het pensioenfonds heeft een adequate klachten en geschillenprocedure die is te vinden op de website van het pensioenfonds. In het jaarverslag is hierover gerapporteerd in het hoofdstuk 'klachten'.

Governance

Bestuur

bestuursleden	dienstverband	geb.jaar	benoemd
<i>Werkgeversleden</i>			
Dhr. R.R.J. Brouwer ¹⁾	Managing Director Germany LNG Terminal	1958	2015
Dhr. H. van Hal	Head of Global Reporting and Control	1979	2016
Dhr. C. Vletter ²⁾	M&A Manager	1963	2004
Mevr. S. Wesseloo	Compensation & Benefits Manager (NL)	1972	2013
<i>Deelnemersleden</i>			
Dhr. C.A. Bom ³⁾	Operations Officer Vlaardingen	1977	2013
Dhr. B.M. de Jonge van Ellemeet ⁴⁾		1948	2014
Dhr. A. de Ronde	Contract & Expertise Manager Facility	1969	2016
Dhr. J. Vriesendorp		1942	2013

aspirant bestuursleden	dienstverband	geb. jaar
<i>aspirant werkgeverslid</i>		
Mevr. F. Wittermans	Business Development Manager	1964
<i>aspirant deelnemersleden</i>		
Dhr. G.W. Dijkshoorn	Technical Manager	1986

Het bestuur is paritair samengesteld, te weten vier leden aangewezen door de werkgever, twee leden (deelnemers) door de deelnemers in het verantwoordingsorgaan en twee leden (pensioengerechtigden) door de pensioengerechtigden in het verantwoordingsorgaan. De samenstelling van het bestuur voldoet aan de diversiteitsnormen in de Code Pensioenfondsen.

De zittingsduur voor bestuursleden is vier jaar. Aftreden geschiedt volgens een rooster van aftreden en herbenoeming voor een nieuwe zittingsduur kan vanaf 1 juli 2014 in principe maximaal tweemaal plaatsvinden.

Het bestuur kwam in het verslagjaar negen keer in vergadering bijeen (met gemiddeld zeven bestuursleden en twee aspirant bestuursleden). Verder was er eenmaal een gezamenlijke vergadering van bestuur en verantwoordingsorgaan en eenmaal van bestuur, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht. Voorts waren bestuursleden aanwezig bij de vergaderingen van de beleggingscommissie en kwamen bestuursleden samen in het kader van de communicatie en uitbesteding.

Doorgaans woonden twee leden van het verantwoordingsorgaan als toehoorder de bestuursvergaderingen bij.

1) plaatsvervangend secretaris

2) voorzitter

3) plaatsvervangend voorzitter

4) secretaris

Aspirant bestuursleden

In 2018 werd het aantal aspirant bestuursleden op sterkte gebracht maar eind 2019 moesten wij van twee aspirant bestuursleden (tijdelijk) afscheid nemen.

De heer J.C. Putter moest vanwege persoonlijke omstandigheden zijn aspirant bestuurslidmaatschap beëindigen. De heer C.A. Grummels gaat in 2020 voor Vopak in het buitenland werken. In zijn plaats werd in 2020 de heer G.W. Dijkshoorn als aspirant bestuurslid aangewezen.

Aan het verantwoordingsorgaan is gevraagd een nieuw aspirant bestuurslid namens de pensioengerechtigden voor te dragen. Aspirant bestuursleden nemen deel aan de bestuursvergaderingen en opleidingen ter voorbereiding op een toekomstige rol als bestuurslid. Zij dragen bij aan het besluitvormingsproces maar hebben geen stemrecht.

Zelfevaluatie

Wij evalueren ons eigen functioneren als geheel en het functioneren van de individuele bestuursleden afzonderlijk. In 2017 is, onder begeleiding van een externe deskundige, ons verandervermogen in kaart gebracht en in 2018 zijn, onder leiding van een externe deskundige, de gedragsvoorkeuren in kaart gebracht.

Voor de zelfevaluatie in 2019 hebben wij aansluiting gezocht bij de aanpak die eerder werd gevolgd. Hierbij zijn vooraf door ons vragenlijsten ingevuld en zijn de antwoorden vergeleken met de antwoorden uit eerdere zelfevaluaties. De vragenlijst is uitgebreid met vragen over de AVG en Europese IORP II pensioenrichtlijn.

In een bestuursvergadering zijn de antwoorden op de vragenlijst besproken. Hierbij is specifiek aandacht besteed aan antwoorden met een grote verscheidenheid. De rol van de voorzitter is apart geëvalueerd. Wij hebben in de zelfevaluatie ons functioneren positief beoordeeld.

Geschiktheid

In maart 2019 werd tijdens de studiedagen aandacht besteed aan de governance inzake vermogensbeheer, het verantwoord beleggen, de eigen-risico-beoordeling en de risicohouding voor de uitkerings- en premieovereenkomst. Hiernaast werd de strategie van het pensioenfonds geëvalueerd en bijgewerkt en werd een pensioensimulatie doorlopen.

In 2019 zijn verder op individuele basis door bestuursleden studies gevolgd en/of presentaties van vermogensbeheerders bijgewoond en zijn bijeenkomsten van De Nederlandsche Bank en de Pensioenfederatie bezocht.

Op 17 oktober 2019 hebben wij de beleidsnota geschiktheid en het geschiktheidsplan 2019 (waarin de geschiktheidsmatrix is opgenomen) vastgesteld.

Mutaties bestuur

Gedurende 2019 zijn er geen wijzigingen in het bestuur doorgevoerd.

Bestuursreglement en benoemingsprocedure

In 2019 hebben wij het bestuursreglement en de benoemingsprocedure bijgewerkt en vastgesteld.

In het bestuursreglement hebben wij de bevoegdheid van het bestuur om een bestuurslid te schorsen of te ontslaan opgenomen, de besluiten benoemd waarvoor goedkeuring van de raad van toezicht dan wel advies van de raad van toezicht is benodigd en de sleutelfuncties uitgewerkt.

In de benoemingsprocedure hebben wij met name de rol van de raad van toezicht bij benoemingen van bestuursleden uitgewerkt.

Gedragcode

De bestuursleden hebben –in aanvulling op een mogelijk van toepassing zijnde gedragcode van Vopak– de gedragcode van het pensioenfonds ondertekend. Er wordt jaarlijks een verklaring over het naleven van de gedragcode getekend. De compliance officer van het pensioenfonds (vanaf 2019 de Global Director Legal Affairs van Vopak) is belast met de controle op de naleving van de gedragcode.

Nevenfuncties

In 2019 zijn de nevenfuncties van de bestuursleden geïnventariseerd. Bij deze inventarisatie zijn geen nevenfuncties aangetroffen die (potentieel) tegenstrijdige belangen of reputatieschade voor het pensioenfonds zouden kunnen opleveren.

Beloning

De leden van het bestuur ontvangen voor de uitoefening van hun functie geen beloning ten laste van het pensioenfonds. Het feit dat de bestuursleden geen beloning ontvangen is vastgelegd in het beloningsbeleid.

Verantwoordingsorgaan

verantwoordingsorgaan	dienstverband	geb. jaar	benoemd
<i>deelnemers</i>			
Mevr. M.D. Gunsch-Luijendijk	Technical Administrator	1964	2020
Mevr. S.C.V. van der Werf	Business Controller	1987	2017
Dhr. R.J. Wester ¹⁾	Contract coördinator/Sales manager	1953	2009
<i>pensioengerechtigden</i>			
Dhr. H.J. Brink		1950	2013
Dhr. J. 't Hart		1951	2017
Dhr. P. Hoogerwaard		1951	2016
Dhr. K.H. Knapper		1953	2013
Dhr. H.B. Mol		1953	2017
Dhr. R.M. Plaisier		1949	2012
Dhr. J. Veenma ²⁾		1943	2015
<i>werkgever</i>			
Mevr. A.B. Kroon	Director Finance & Control Vopak LNG	1971	2017

In het verantwoordingsorgaan zijn deelnemers en pensioengerechtigden naar evenredigheid van hun aantal in het pensioenfonds vertegenwoordigd. Tevens is Vopak in het verantwoordingsorgaan vertegenwoordigd met één zetel.

Het verantwoordingsorgaan kwam in het verslagjaar viermaal in vergadering bijeen. Verder was er een vergadering van het verantwoordingsorgaan met de raad van toezicht, een gezamenlijke vergadering van

¹⁾ *secretaris*

²⁾ *voorzitter*

bestuur en verantwoordingsorgaan en een gezamenlijke vergadering van bestuur, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht.

Het jaarverslag werd door een delegatie van het verantwoordingsorgaan besproken met het bestuur. Twee leden van het verantwoordingsorgaan wonen de bestuursvergaderingen als toehoorder bij. Het bestuur legt jaarlijks verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan.

Het verslag van het verantwoordingsorgaan begint op pagina 76. De reactie van het bestuur is na het verslag opgenomen.

Deskundigheid

Het verantwoordingsorgaan heeft in oktober 2019 tijdens een opleidingsdag aandacht besteed aan integraal risicomanagement.

In 2019 zijn verder op individuele basis door leden van het verantwoordingsorgaan studies gevolgd en bijeenkomsten van de Pensioenfederatie bezocht.

Mutaties verantwoordingsorgaan

Volgens rooster waren in november 2019 aftredend de heren H.J. Brink en P. Hoogerwaard. Zij werden in aansluiting op het aflopen van hun benoemingstermijn herbenoemd.

In januari 2020 was aftredend de heer J. Veenma en in februari 2020 de heer M. Neijssel. De heer J. Veenma werd in aansluiting op het aflopen van zijn benoemingstermijn herbenoemd. De heer M. Neijssel beëindigde zijn lidmaatschap van het verantwoordingsorgaan in verband met het aanvaarden van een externe functie namens Vopak. In zijn plaats werd mevrouw M.D. Gunsch-Luijendijk als lid van het verantwoordingsorgaan benoemd.

Reglement verantwoordingsorgaan en profielschets

In 2019 heeft het verantwoordingsorgaan het reglement verantwoordingsorgaan en de profielschets aangepast. De wijzigingen hadden met name betrekking op de interactie van het verantwoordingsorgaan met de raad van toezicht.

Gedragscode

De leden van het verantwoordingsorgaan hebben –in aanvulling op een mogelijk van toepassing zijnde gedragscode van Vopak– de gedragscode van het pensioenfonds ondertekend. Er wordt jaarlijks een verklaring over het naleven van de gedragscode getekend. De compliance officer van het pensioenfonds (vanaf 2019 de Global Director Legal Affairs van Vopak) is belast met de controle op de naleving van de gedragscode.

Nevenfuncties

In 2019 zijn de nevenfuncties van de leden van het verantwoordingsorgaan geïnventariseerd. Bij deze inventarisatie zijn geen nevenfuncties aangetroffen die (potentieel) tegenstrijdige belangen of reputatieschade voor het pensioenfonds zouden kunnen opleveren.

Beloning

De leden van het verantwoordingsorgaan ontvangen voor de uitoefening van hun functie geen beloning ten laste van het pensioenfonds.

Raad van toezicht

raad van toezicht	geb. jaar	in functie
Mevrouw M. Meijer-Zaalberg	1950	2019
Dhr. M. Simon ¹⁾	1960	2019
Dhr. H. Zevenhuizen	1976	2019

Vanaf 1 januari 2019 wordt het intern toezicht ingevuld door een raad van toezicht. De raad van toezicht houdt toezicht op het beleid van het bestuur, de effectiviteit van het bestuur en de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Hierbij is de raad van toezicht belast met het toezien op een adequate risicobeheersing, naleving van wet- en regelgeving en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De raad van toezicht legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan en Vopak.

De raad van toezicht kan de benoeming van bestuursleden beletten indien niet aan de profielschets wordt voldaan en kan het bestuur schorsen of ontslaan wegens disfunctioneren. Voor goedkeuring moeten aan de raad van toezicht onder andere worden voorgelegd: de profielschets voor bestuursleden, het bestuursverslag en de jaarrekening en het beloningsbeleid.

Begin 2019 is de toetsingsprocedure bij De Nederlandsche Bank voor alle leden van de raad van toezicht positief afgerond.

Het verslag van de raad van toezicht begint op pagina 81. De reactie van het bestuur is na het verslag opgenomen.

Gedragscodes

De leden van de raad van toezicht hebben –in aanvulling op een mogelijk van toepassing zijnde gedragscodes van Vopak– de gedragscodes van het pensioenfonds ondertekend. Er wordt jaarlijks een verklaring over het naleven van de gedragscodes getekend. De compliance officer van het pensioenfonds (vanaf 2019 de Global Director Legal Affairs van Vopak) is belast met de controle op de naleving van de gedragscodes.

Nevenfuncties

In 2019 zijn de nevenfuncties van de leden van de raad van toezicht geïnterpreteerd. Bij deze inventarisatie zijn geen nevenfuncties aangetroffen die (potentieel) tegenstrijdige belangen of reputatieschade voor het pensioenfonds zouden kunnen opleveren.

Beloning

De leden van de raad van toezicht ontvangen voor de uitoefening van hun functie een vaste beloning ten laste van het pensioenfonds. De beloning is vooraf getoetst op marktconformiteit. In 2019 ontving de raad van toezicht in totaal een beloning van EUR 69.000. Deze beloning had zowel betrekking op de nulmeting per 1 januari 2019 als de reguliere werkzaamheden over 2019.

¹⁾ voorzitter

Sleutelfunctiehouders

In 2018 is de Europese IORP II pensioenrichtlijn in de Pensioenwet verwerkt. De wijzigingen betreffen met name de governance van het pensioenfonds en de transparantie richting belanghebbenden en hebben vanaf 13 januari 2019 geresulteerd in:

- de verplichting om een eigen-risico-beoordeling op te stellen en bij te houden;
- het aanwijzen van sleutelfunctiehouders risicobeheer, interne audit en actuariael;
- de noodzaak op remuneratiebeleid voor mensen op belangrijke functies vast te stellen;
- een harmonisatie met betrekking tot de jaarlijkse pensioenoverzichten.

De sleutelfunctiehouders hebben een controlerende en adviserende rol op het gebied van risicobeheer, interne audit en actuariael. De sleutelfunctiehouders zijn hierna opgenomen.

sleutelfunctie

sleutelfunctiehouder

Risicobeheer	Dhr. H. van Hal - bestuurslid
Interne audit	Dhr. A.P.B. Huisman - Director Global Internal Audit
Actuariael	Dhr. R.H. Sprenkels - certificerend actuaaris

Bij de invulling van de sleutelfunctiehouders hebben wij ons laten leiden door aanwezige geschiktheid en beschikbaarheid. De sleutelfunctiehouder risicobeheer wordt op basis hiervan binnen het bestuur ingevuld, de sleutelfunctiehouder interne audit bij Vopak en de sleutelfunctiehouder actuariael bij de certificerend actuaaris.

Tijdens het periodiek overleg met De Nederlandsche Bank is de invulling van de sleutelfunctiehouders afgestemd. Na het beantwoorden van aanvullende vragen heeft De Nederlandsche Bank op 26 augustus 2019 aangegeven geen verdere opmerkingen bij onze invulling van de sleutelfunctiehouders te hebben.

Ter voorbereiding op zijn rol als sleutelfunctiehouder risicobeheer heeft de heer H. van Hal de opleiding integraal risicomanagement voor beleidsbepalers in de pensioensector gevolgd. Verder heeft hij de invulling van zijn sleutelfunctie met de raad van toezicht afgestemd en heeft hij een commissie gevormd die bij de vervulling van de sleutelfunctie zal worden ingezet. Met de sleutelfunctiehouder interne audit zijn voorbereidende gesprekken gevoerd over de invulling van de sleutelfunctie en de sleutelfunctiehouder heeft in overleg de werkzaamheden in het kader van de sleutelfunctie opgestart.

De taken en verantwoordelijkheden van de sleutelfunctiehouders zijn uitgewerkt in een reglement en ter ondersteuning van de taken zijn verschillende rapportages toegevoegd aan rapportagelijnen dan wel in concept uitgewerkt om hier deel van uit te gaan maken.

In 2020 zal in overleg met de sleutelfunctiehouders worden gekeken naar de praktische invulling van hun rol. Hierbij zullen ook externe initiatieven zoals de ontwikkeling van platforms bij uitbestedingspartijen worden meegenomen. De sleutelfunctiehouders zullen vóór 1 september 2020 ter toetsing bij De Nederlandsche Bank worden aangemeld.

Compliance officer

De compliance officer heeft als taak toe te zien op de naleving van de gedragscode van ons pensioenfonds. Ten minste eenmaal per jaar wordt in een bestuursvergadering, indien gewenst in aanwezigheid van de compliance officer, het onderwerp compliance besproken. De compliance officer vraagt jaarlijks aan alle betrokken personen uit of de gedragscode is nageleefd.

De rol van compliance officer wordt ingevuld door de heer P.P. Smid, de Director Global Legal Affairs.

Extern toezicht

De Nederlandsche Bank, Autoriteit Financiële Markten en Autoriteit Persoonsgegevens

De Nederlandsche Bank houdt toezicht op de financiële positie van pensioenfondsen, de Autoriteit Financiële Markten houdt toezicht op de informatieverstrekking door pensioenfondsen en de Autoriteit Persoonsgegevens bevordert en bewaakt de bescherming van persoonsgegevens.

Deze toezichthouders hebben wettelijke mogelijkheden om corrigerend op te treden tegen pensioenfondsen, bijvoorbeeld door middel van het geven van een aanwijzing, het opleggen van een dwangsom of een boete of het aanstellen van een bewindvoerder. Zoals voorgeschreven in artikel 96 Pensioenwet wordt vermeld dat de toezichthouders in 2019 géén corrigerende maatregelen richting het pensioenfonds hebben getroffen.

In 2019 heeft De Nederlandsche Bank ons voor een periodiek overleg bezocht. Na een rondleiding over de terminal Europoort is met de toezichthouders over verschillende onderwerpen van gedachten gewisseld in de gezamenlijke vergadering van bestuur en verantwoordingsorgaan en aansluitende bestuursvergadering. Dit betrof bijvoorbeeld de strategie van ons pensioenfonds en de implementatie van de Europese IORP II pensioenrichtlijn.

Op 29 maart 2019 werd een normoverdragende brief van de Autoriteit Financiële Markten ontvangen ten aanzien van een (tijdelijke) overtreding bij de keuzebegeleiding voor beschikbare premieregelingen. De overtreding betrof de uitvraag naar de kennis en financiële positie van de deelnemers ten behoeve van het advies over de spreiding van de beleggingen en de uitvraag naar de keuze voor een vaste of variabele uitkering op het voorlopige keuzemoment. Beide overtredingen waren op het moment van de brief reeds opgeheven met de aanpassing van de uitvraag door ABN AMRO Pension Services en het voorleggen van de keuze voor een vaste of variabele uitkering aan alle deelnemers die zich minder dan 15 jaar voor de pensioendatum bevinden. Het voorleggen van deze keuze was in 2018 aangehouden in verband met de implementatie van de nieuwe pensioenregeling en de daarin aanwezige keuze tussen pensioeninkoop of beleggen met de beschikbare premie.

Op 14 februari 2020 werd een normoverdragende brief van de Autoriteit Financiële Markten ontvangen met betrekking tot een overtreding bij de aanlevering van scenariobedragen aan het pensioenregister die vanaf 1 oktober 2019 had moeten plaatsvinden. Deze scenariobedragen worden aangeleverd vanuit de pensioenadministratie maar deze kon door problemen bij de implementatie niet voldoen aan de gestelde deadline voor de aanlevering. Uiteindelijk werd de aanlevering vanaf eind november 2019 gerealiseerd. Wij hebben veelvuldig overleg met de pensioenadministrateur gehad over de aanlevering aan het pensioenregister en meerdere malen ons ongenoegen geuit over de implementatieproblemen.

Bij ontvangst van de normoverdragende brieven waren de geconstateerde overtredingen reeds weggenomen. Een normoverdragende brief is geen corrigerende maatregel als bedoeld in artikel 96 van de Pensioenwet.

Uitbestedingspartijen en externe deskundigen

In 2019 hebben wij het uitbestedingsbeleid geëvalueerd en aangepast op basis van de laatste ontwikkelingen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen uitbesteding en inkoop van diensten, zijn waarborgen en normen uitgebreid, is onderuitbesteding opgenomen, de melding van uitbesteding aan De Nederlandsche Bank verwerkt en het risico assessment nader uitgewerkt.

Pensioenbureau

De werkzaamheden van het pensioenfonds zijn door het bestuur uitbesteed aan Vopak, die de uitvoering van deze werkzaamheden heeft opgedragen aan haar pensioenbureau. De kosten van het pensioenbureau (salarissen, huisvesting etc.) komen voor rekening van Vopak. In aanvulling op de gedragscode van Vopak is voor de werknemers van het pensioenbureau de gedragscode van het pensioenfonds van toepassing.

De uitbestedingscommissie heeft op 24 april 2019 een audit op het pensioenbureau uitgevoerd.

Uitvoering pensioenregeling en administratie

Onder coördinatie en controle van het pensioenbureau is de uitvoering van de pensioenregelingen, de pensioen-administratie, de financiële administratie en verslaglegging ondergebracht bij AZL.

De administratie van de individuele beleggingsrekeningen is ondergebracht bij ABN AMRO Pension Services. AZL en ABN AMRO Pension Services zijn in het bezit van een ISAE 3402 rapportage.

Uitvoering vermogensbeheer

Als custodian treedt JP Morgan Chase Bank op. De administratie, performance meting en look-through van de beleggingen is ondergebracht bij International Trust Services.

Het beheer van de beleggingen is uitbesteed aan externe vermogensbeheerders. De fiduciair vermogensbeheerder van het pensioenfonds is BlackRock Investment Management. De fiduciair vermogensbeheerder verzorgt de coördinatie tussen, controle van en rapportering over de aangestelde vermogensbeheerders. JP Morgan Chase Bank, International Trust Services en BlackRock zijn in het bezit van een ISAE 3402 rapportage.

Beleggingscommissie

beleggingscommissie	dienstverband	benoemd
Dhr. M. Ariaans	Chief Investment officer pensioenfonds Vervoer	2017
Dhr. C.H. Blokzijl ¹⁾	Director Pensions Vopak	2002
Dhr. E.J. Bannet	Directeur Quinator Investment Consultancy	2008
Dhr. L. Leo	Directeur Leo Investment Consulting & Governance	2009

De beleggingscommissie adviseert het bestuur inzake het beleggingsbeleid en monitort de operationele invulling van het beleggingsbeleid door de fiduciair vermogensbeheerder.

1) voorzitter

Ten aanzien van de beleggingscommissie is een reglement opgesteld waarin de samenstelling, taken, etc. zijn vastgelegd. Op de leden van de beleggingscommissie is de gedragscode van het pensioenfonds van toepassing. De (leden van de) beleggingscommissie worden jaarlijks door het bestuur geëvalueerd.

In 2019 zijn er geen wijzigingen in de samenstelling van de beleggingscommissie doorgevoerd. Bij het aflopen van zijn benoemingstermijn eind 2019 is de heer E.J. Bannet herbenoemd.

Accountant en actuaris

De controle van de jaarrekening is uitgevoerd door Ernst & Young Accountants. De actuariële werkzaamheden in het kader van de verslaglegging zijn door het bestuur bij het actuaariaat van AZL ondergebracht. Voorts treedt Willis Towers Watson als adviserend en Sprenkels & Verschuren als certificerend actuaaris van het pensioenfonds op.

Als certificerend actuaire toetst Sprinkels & Verschuren of is voldaan aan artikel 126 tot en met 140 van de Pensioenwet en stelt op basis hiervan de actuariële verklaring op.

ALM adviseur

De haalbaarheidstoets, ALM studie en evaluatie van de standaard beleggingsstaffel van het pensioenfonds worden uitgevoerd door Ortec Finance.

Communicatiedeskundige

Voor de uitwerking van het communicatiebeleidsplan en communicatiejaarplan wordt gebruik gemaakt van Joop Henning B.V. die zich specialiseren in pensioencommunicatie.

Klachten

Beleid

Het pensioenfonds kent een klachten- en geschillenregeling waarin de te volgen procedure bij klachten en geschillen is vastgelegd. De regeling voorziet in de mogelijkheid om een genomen besluit voor te leggen aan de Ombudsman Pensioenen. De klachten- en geschillenregeling is te vinden op de website van het pensioenfonds.

Uitvoering

Eind 2019 waren er geen klachten- of geschillenprocedures in behandeling of opgestart.

Verzekerdenbestand

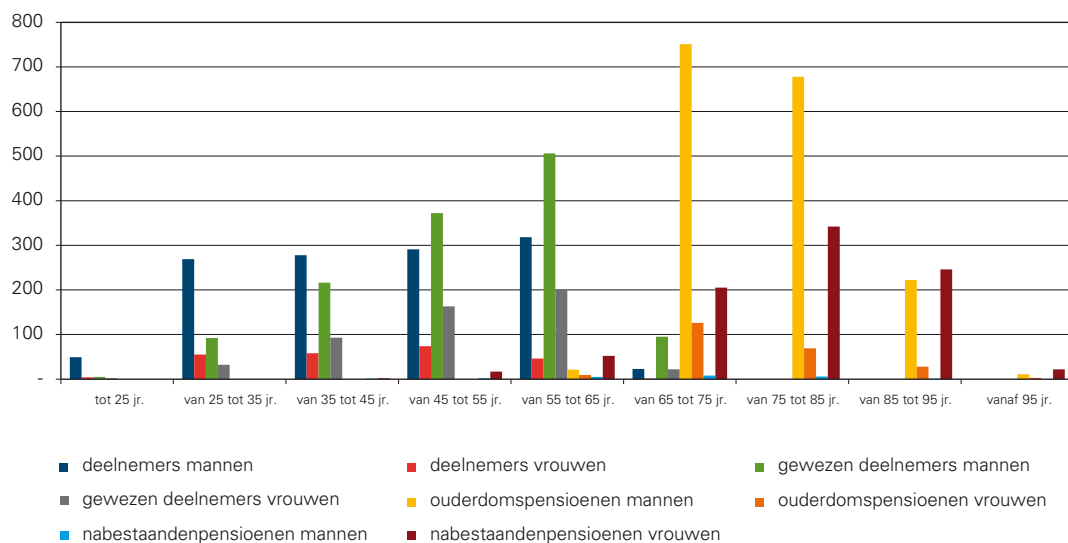
Het pensioenfondsbestand omvat deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden en ontwikkelde zich in 2019 als volgt:

	31-12-2018	Toename	Afname	31-12-2019
Deelnemers	1.396	335	-265	1.466 ¹⁾
Gewezen deelnemers	1.770	260	-231	1.799
Pensioengerechtigden				
– ouderdomspensioen	1.958	60	-100	1.918
– partnerpensioen	922	44	-57	909
– wezenpensioen	27	1	-6	22
Totaal	6.073	700	-659	6.114

1) Waarvan 42 deelnemers met gedeeltelijke vrijstelling van premiebetaling

In het hiervoor opgenomen overzicht komen geen dubbeltellingen voor. Zo worden arbeidsongeschikte deelnemers onder 'deelnemers' opgenomen op basis van de premievrije voortzetting van de pensioenopbouw in verband met arbeidsongeschiktheid. Het is evenwel mogelijk dat deze deelnemers ook een arbeidsongeschiktheidspensioen ontvangen. Omdat zij reeds als 'deelnemer' zijn meegeteld worden zij niet opgenomen in de telling onder 'arbeidsongeschiktheidspensioen'.

De leeftijdsopbouw van het pensioenfondsbestand per 31 december 2019 kan grafisch als volgt worden weergegeven:

Aangesloten ondernemingen

Het pensioenfonds voert de pensioenregeling uit voor de volgende aangesloten ondernemingen: ¹⁾

Koninklijke Vopak
Vopak Agencies Amsterdam
Vopak Agencies Rotterdam
Vopak Agencies Terneuzen
Vopak Chemicals Logistics Netherlands
Vopak Europe & Africa
Vopak Global IT
Vopak Global Shared Services
Vopak LNG Holding
Vopak Management Netherlands
Vopak Terminal Eemshaven
Vopak Terminal Europoort
Vopak Terminal Vlaardingen
Vopak Terminal Vlissingen

1) Bij de verkoop van Vopak Terminal North Netherlands is overeengekomen dat de deelnemers bij deze onderneming tot maximaal drie jaar na de verkoop deel mogen blijven nemen aan de Vopak pensioenregeling. Hierbij zijn onverkort de afspraken die met Vopak zijn en worden gemaakt van toepassing. Sinds 1 oktober 2019 opereert de onderneming onder de naam Evos Amsterdam.

Statuten en pensioenregeling

De meest recente versies van de statuten en het pensioenreglement zijn te vinden op de website van het pensioenfonds.

Statuten

De statuten zijn voor het laatst in 2018 gewijzigd en begin 2019 verleden ten overstaan van de notaris. De wijzigingen in de statuten hebben met name betrekking op het vervangen van de visitatiecommissie door een raad van toezicht, het opnemen van schorsingsprocedures bij bestuur en verantwoordingsorgaan en het zoveel mogelijk gelijktrekken van redenen voor het beëindigen van het lidmaatschap van pensioenfondsorganen. Hiernaast zijn een aantal tekstuele wijzigingen doorgevoerd.

Pensioenregeling

De pensioenregeling is in 2018 in belangrijke mate aangepast. De belangrijkste aanpassing betreft de volledige overgang naar een beschikbare premieregeling. De nieuwe pensioenregeling is begin 2018 fiscaal goedgekeurd door de belastingdienst. In 2019 zijn de wettelijke bepalingen en keuzes van het pensioenfonds bij het vervallen van pensioenen, afkoop van kleine pensioenen en automatische waardeoverdrachten in de pensioenregeling verwerkt.

De hoofdpunten van de nieuwe pensioenregeling kunnen als volgt worden weergegeven:

Beschikbare premie A-grondslag

- De franchise bedraagt EUR 13.231 (2019).
- De salariscap bedraagt EUR 57.766 (2019).
- De standaard pensioenleeftijd is 68 jaar.
- Er wordt een bruto premie beschikbaar gesteld op basis van een in het reglement opgenomen leeftijdsstaffel. Deze premie is gebaseerd op pensioenopbouw voor ouderdomspensioen van 1,875% van de A-grondslag en voor partnerpensioen van 1,313% van de A-grondslag.
- Het partnerpensioen is (op risicobasis) volledig verzekerd en bedraagt 1,313% van de A-grondslag waarbij voor deelnemers rekening wordt gehouden met voortzetting van de deelneming tot de pensioengerechtigde leeftijd. Het meeverzekerde wezenpensioen bedraagt 0,263% van de pensioengrondslag.
- De deelnemer heeft de keuze om de beschikbare premie direct te gebruiken om pensioen in te kopen of te beleggen op een individuele beleggingsrekening bij ABN AMRO Pension Services tegen een risicoprofiel naar keuze. Bij directe pensioeninkoop wordt het hiervoor genoemde ouderdoms- en partnerpensioen ingekocht in het pensioenfonds. Bij beleggen wordt –op een moment naar keuze van de deelnemer– ouderdoms- en partnerpensioen ingekocht. De hoogte van het in te kopen pensioen is afhankelijk van de beschikbare premies, het gerealiseerde rendement en de tarieven op het moment van pensioeninkoop.
- Het ouderdoms- en partnerpensioen dat bij het pensioenfonds wordt ingekocht betreft een vaste uitkering. Indien wordt belegd tot de pensioendatum heeft de deelnemer naast deze vaste uitkering een keuze voor een variabele uitkering bij een premie pensioeninstelling of verzekeraar.

Beschikbare premie B-grondslag

- De franchise bedraagt EUR 57.766 (2019).
- De salariscap bedraagt EUR 107.593 (2019).
- De standaard pensioenleeftijd is 68 jaar.
- Er wordt een bruto premie beschikbaar gesteld op basis van een in het reglement opgenomen leeftijdsstaffel.

- Het partnerpensioen is (op risicobasis) volledig verzekerd en bedraagt 1,313% van de B-grondslag waarbij voor deelnemers rekening wordt gehouden met voortzetting van de deelneming tot de pensioengerechtigde leeftijd. Het meeverzekerde wezenpensioen bedraagt 0,263% van de pensioengrondslag.
- De deelnemer heeft de keuze om de beschikbare premie direct te gebruiken om pensioen in te kopen of te beleggen op een individuele beleggingsrekening bij ABN AMRO Pension Services tegen een risicoprofiel naar keuze. Bij directe pensioeninkoop wordt het hiervoor genoemde ouderdoms- en partnerpensioen ingekocht in het pensioenfonds. Bij beleggen wordt –op een moment naar keuze van de deelnemer– ouderdoms- en partnerpensioen ingekocht. De hoogte van het in te kopen pensioen is afhankelijk van de beschikbare premies, het gerealiseerde rendement en de tarieven op het moment van pensioeninkoop.

Beschikbare premie C-grondslag

Een netto beschikbare premieregeling voor het salarisdeel dat uitstijgt boven het maximum uit de excedentregeling.

- De franchise bedraagt EUR 107.593 (2019).
- De standaard pensioenleeftijd is 68 jaar.
- Er wordt een netto premie beschikbaar gesteld op basis van een in het reglement opgenomen leeftijdsstaffel.
- Het netto partnerpensioen is (op risicobasis) volledig verzekerd en bedraagt 0,560% van de C-grondslag waarbij voor deelnemers rekening wordt gehouden met voortzetting van de deelneming tot de pensioengerechtigde leeftijd. Het meeverzekerde netto wezenpensioen bedraagt 0,112% van de pensioengrondslag.
- De beschikbare netto premie wordt belegd op een individuele beleggingsrekening bij ABN AMRO Pension Services tegen een risicoprofiel naar keuze. Op de pensioendatum wordt het saldo op de beleggingsrekening gebruikt voor de inkoop van een vast of variabel pensioen bij een pensioenuitvoerder naar keuze van de deelnemer. De hoogte van het in te kopen pensioen is afhankelijk van de beschikbare netto premies, het gerealiseerde rendement en de tarieven van de pensioenuitvoerder op de pensioendatum.
- De deelnemer heeft de mogelijkheid om af te zien van deelneming aan dit deel van de pensioenregeling. Indien wordt afgezien van deelneming ontvangt de deelnemer de bruto premie die ten grondslag ligt aan de beschikbare netto premie via het salaris. Hierover zijn de reguliere inhoudingen verschuldigd.

Arbeidsongeschiktheidspensioen op risicobasis

In de pensioenregeling is een arbeidsongeschiktheidspensioen op risicobasis verzekerd ter grootte van 80% van het salarisdeel dat uitstijgt boven het maximum WIA-salaris.

Individuele beschikbare premie

Aan de werknemers geboren vanaf 1 januari 1950 die op 31 december 2005 deelnamen aan de prepensioenregeling is een individuele beschikbare premie toegezegd. Deze gesloten groep werknemers komt tot de voorheen geldende uittredingsleeftijd doch niet langer dan 15 jaar (tot uiterlijk 31 december 2020) in aanmerking voor een individueel vastgestelde bruto beschikbare premie. Deze regeling is begin 2008 fiscaal goedgekeurd door de belastingdienst.

Algemeen

In de pensioenregeling zijn flexibele elementen ingebouwd zoals: de ingangsdatum van het ouderdompensioen, het storten van vrijwillige premies, de omzetting van partnerpensioen in ouderdompensioen, het deeltijdpensioen etc. Deze flexibele elementen worden toegepast voor zover dat fiscaal is toegestaan.

Vooruitblik / Gebeurtenissen na balansdatum

Coronacrisis

Onze agenda was aan het begin van het jaar weer goed gevuld. Het coronavirus dat in maart 2020 stevige voet aan de grond in Europa en daarmee in Nederland kreeg, vroeg evenwel om een andere prioritering van werkzaamheden.

De gevolgen van het coronavirus voor het pensioenfonds worden door ons nauwgezet gemonitord. Hiertoe komen wij vaker (via video calls) bijeen en vindt er in verhoogde mate afstemming met het verantwoordingsorgaan, de raad van toezicht, de beleggingscommissie en de fiduciair vermogensbeheerder plaats. De voortgang van operationele processen bij onze uitbestedingspartijen heeft onze bijzondere aandacht. Wij volgen nauwgezet de maatregelen die zij in het kader van de coronacrisis nemen. Uiteraard volgen wij ook de ontwikkelingen bij Vopak en hebben wij op basis hiervan kunnen vaststellen dat de (tijdige) afdracht van de verschuldigde premie aan het pensioenfonds op geen enkele wijze in gevaar is.

In de vooruitblik van onze fiduciair vermogensbeheerder op pagina 28 is ingegaan op de ontwikkelingen op de financiële markten in de eerste maanden van 2020. Door deze ontwikkelingen nam onze dekkingsgraad in maart 2020 af van 109,6% tot 103,7%. Deze afname is voor een groot deel het gevolg van de coronacrisis. In de hierop volgende maanden was er sprake van een licht herstel waardoor de dekkingsgraad eind mei 2020 op 107,8% uitkwam. De beleidsdekkingsgraad eind mei 2020 bedroeg 110,9%.

Wij hebben –mede op basis van input van de beleggingscommissie en de fiduciair vermogensbeheerder– besloten het strategisch beleggingsbeleid zoals vastgelegd in het beleggingsplan 2020 te handhaven. Bij de totstandkoming van dit beleggingsbeleid is immers rekening gehouden met (zeer) negatieve scenario's en het feit dat het pensioenfonds een langetermijnbelegger is.

De afname van de dekkingsgraad heeft vooralsnog geen gevolgen voor de pensioenen van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Het saldo op de beleggingsrekeningen van (gewezen) deelnemers is helaas geraakt door de ontwikkelingen op de financiële markten maar de premiestortingen op de beleggingsrekeningen voor deelnemers lopen onverminderd door. In maart 2020 zijn de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden in een nieuwsbericht overeenkomstig geïnformeerd.

Na de balansdatum zijn er verder geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per einde 2019 dan op grond van dit verslag kan worden verkregen.

Reguliere agenda

Vanuit onze 'reguliere' agenda zullen in 2020 het vermogensbeheer (met onder andere het beleid inzake verantwoord beleggen en de uitwerking van de investment cases) en de deelnemerscommunicatie (met onder andere de introductie van het deelnemersportaal en de pensioenplanner) de nodige aandacht vragen. Dat geldt ook voor de verdere invulling van de werkzaamheden van de sleutelfunctiehouders waarbij de interactie tussen de verschillende 'lines of defence' binnen ons pensioenfonds een punt van aandacht blijft. In dit kader zal ook de invulling van het integraal risicomanagement nader worden beschouwd.

De positieve houding die de verschillende pensioenfondsorganen bij de aanvang van de werkzaamheden van de raad van toezicht naar elkaar hebben uitgesproken, heeft geleid tot een goede inbedding van deze raad in de governance van ons pensioenfonds. Nu de verschillende pensioenfondsorganen aan elkaar gewend zijn, kunnen wij volop gaan werken aan het creëren van toegevoegde waarde voor het pensioenfonds uit de onderlinge interactie.

Onduidelijk is in hoeverre de nadere uitwerking van het Pensioenakkoord onze agenda voor 2020 reeds zal bepalen. Naar verwachting zal de (wettelijke) uitwerking nog niet voldoende zijn gevorderd om tot concrete stappen vertaald te kunnen worden bij de onderhandelingen voor de nieuwe cao vanaf 2021. Uiteraard blijven wij de ontwikkelingen nauwlettend volgen, stemmen wij deze af met stakeholders en ondernemen wij tijdig (gezamenlijk) acties.

Verantwoordingsorgaan

Verslag verantwoordingsorgaan

Rol en taken van het verantwoordingsorgaan

Volgens de Pensioenwet moeten besturen van pensioenfondsen periodiek verantwoording afleggen aan het verantwoordingsorgaan, dat wettelijk als vertegenwoordiger van de belanghebbenden wordt beschouwd.

Eén van de taken van het verantwoordingsorgaan is de jaarlijkse beoordeling van het handelen van het bestuur, het door het bestuur uitgevoerde beleid en de beleidskeuzes die op de toekomst betrekking hebben. Ook adviseert het verantwoordingsorgaan het bestuur vooraf over het beleid en doet het een bindende voordracht voor de benoeming van leden van de raad van toezicht.

Samenstelling en kennisniveau verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan telt elf leden. De deelnemers en de pensioengerechtigden zijn vertegenwoordigd op basis van de onderlinge getalsverhouding in het fonds, momenteel door drie leden namens de deelnemers en zeven leden namens de pensioengerechtigden. Daarnaast is er één werkgeversvertegenwoordiger. Wat betreft diversiteit: twee vrouwen en negen mannen hebben zitting in het verantwoordingsorgaan, één lid is jonger dan 40 jaar. Gedurende het verslagjaar waren er geen mutaties in de samenstelling van het verantwoordingsorgaan.

Het verantwoordingsorgaan beschikt zowel collectief, als ieder lid individueel, over een toereikend kennis- en opleidingsniveau voor het adequaat uitoefenen van haar taak. In oktober 2019 is een studiedag gehouden om de kennis te actualiseren op het gebied van risicomanagement, inclusief de gevolgen van de nieuwe sleutelfunctie risicobeheer onder IORP II. Nieuwe leden volgen gerichte opleidingen op het gebied van pensioenen, zodat zij binnen één tot twee jaar voldoen aan het geschiktheidsniveau A.

Periodiek evalueert het verantwoordingsorgaan het functioneren van het eigen orgaan onder begeleiding van een externe partij (eerstvolgende keer in 2020).

Taakuitvoering verantwoordingsorgaan

Het concept-bestuursverslag met de jaarrekening 2019, de verklaring van de accountant en de bevindingen van de certificerende actuaris zijn kerndocumenten voor het afleggen van de verantwoording door het bestuur, maar het verantwoordingsorgaan krijgt ook eerder en meer informatie. Zo ontvangt het verantwoordingsorgaan onder meer verslagen van alle bestuursvergaderingen en maandelijks de beleggingsrapportages. Een belangrijke bijdrage aan het oordeel over het functioneren van het bestuur vormt het rapport van de raad van toezicht. De raad van toezicht heeft via haar rapportage verantwoording afgelegd aan het verantwoordingsorgaan en deze rapportage is op 14 mei 2020 met het verantwoordingsorgaan besproken. Op basis van deze en op andere wijze verkregen informatie en de bijeenkomsten met het bestuur komt het verantwoordingsorgaan tot zijn jaarlijks oordeel.

In het verslagjaar 2019 kwam het verantwoordingsorgaan viermaal bijeen. Er waren verder twee gezamenlijke overlegvergaderingen met het bestuur en de raad van toezicht. Ook was er een afzonderlijke vergadering tussen de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan. De reguliere vergaderingen van het bestuur

werden door twee leden van het verantwoordingsorgaan bijgewoond als toehoorders, hetgeen positief bijdroeg aan de taakuitvoering van het verantwoordingsorgaan.

Adviezen

In het verslagjaar heeft het verantwoordingsorgaan tien keer een advies uitgebracht aan het bestuur. Alle adviezen waren positief en gingen over: wijziging van enkele artikelen van het pensioenreglement; het uitbestedingsbeleid; het integriteitsbeleid; de gedragscode; de incidenten- en klokkenluidersregeling; de klachten- en geschillenregeling; het crisisplan; de Uniforme Rekenmethodiek (een rekenmethode om de deelnemer inzicht te geven in de koopkracht en risico's die samenhangen met hun pensioenopbouw); de ABTN 2020; en het herstelplan.

Bij het pensioenfonds daalde de beleidsdekkingsgraad per eind september 2019 voor het eerst onder het strategisch vereist eigen vermogen, waardoor er een herstelplan ingediend moest worden bij DNB. Het verantwoordingsorgaan heeft geconstateerd dat hierbij de rekenexercitie is uitgevoerd overeenkomstig de parameters van DNB (rentetermijnstructuur en verwacht rendement op zakelijke waarden). Op basis van de toen gehanteerde veronderstellingen (vóór uitbraak van het coronavirus) en een ongewijzigde rentetermijnstructuur zal het pensioenfonds naar verwachting in de loop van 2022 uit de situatie van tekort zijn. Gedurende de periode van herstel zou er ruimte voor (gedeeltelijke) toeslagverlening blijven en zou er geen sprake zijn van het moeten toepassen van een korting. Het coronavirus heeft echter gevolgen voor de aandelenmarkt, die een enorme daling heeft ondergaan. Dit heeft ook effect op de financiële positie van het pensioenfonds, de gevolgen zullen wij als verantwoordingsorgaan kritisch volgen.

Speerpunten 2019

De speerpunten van het verantwoordingsorgaan in 2019 waren het functioneren van de raad van toezicht mede in relatie tot de andere fondsorganen en de gevolgen voor het fonds van de beleggingskeuze van de deelnemers onder de nieuwe pensioenregeling.

Het functioneren van de raad van toezicht (RvT) mede in relatie tot andere fondsorganen

Voor een effectieve uitvoering van haar taken heeft er het afgelopen jaar constructief overleg plaatsgevonden tussen de verschillende organen van het fonds, zowel als voltallig orgaan als tussen de voorzitters onderling. Daarbij is ook gesproken over de rollen en verantwoordelijkheden. De RvT en het verantwoordingsorgaan hebben afgesproken dat ze het bestuur, ieder vanuit hun eigen rol, scherp zullen houden, waarbij wederzijdse communicatie nodig is.

De RvT heeft geconstateerd dat de transparantie binnen het pensioenfonds en de onderlinge samenwerking van de verschillende partijen positief zijn. Dit is ook het oordeel van het verantwoordingsorgaan.

De gevolgen voor het fonds van de beleggingskeuze van de deelnemer onder de nieuwe pensioenregeling

De keuzemogelijkheid op grond van de nieuwe pensioenregeling om voor de beschikbare premie over te gaan naar beleggen in plaats van inkoop heeft voor het overgrote deel van de deelnemers niet geleid tot een andere keuze dan de default (inkoop), waarmee effectief de oude regeling is voortgezet door dit deel van de deelnemers. De gevolgen voor het fonds zijn daarom tot nu toe beperkt van omvang.

Overige waarnemingen

Kostendekkende premie

Onder de oude pensioenregeling is gekozen voor een premieafdracht op basis van de gedempte marktrente. Daarbij werd verondersteld dat op lange termijn de verschillen ten opzichte van de premieafdracht op basis van

niet-gedempte marktrente elkaar zouden opheffen. Bij de overgang naar de nieuwe pensioenregeling is het lange termijn uitgangspunt doorbroken. Ter compensatie heeft Vopak EUR 15,6 miljoen in het pensioenfonds gestort.

Onder de nieuwe regeling is de maximum premie vastgesteld op basis van een rente van ten minste 1,85%. Op het moment van ingaan van de nieuwe pensioenregeling werd de marktrente voor de pensioenopbouw in 2018 geraamd op 1,70%, het effect hiervan is een tekort van EUR 0,8 miljoen per jaar. Ter compensatie heeft Vopak EUR 2,4 miljoen in het pensioenfonds gestort.

De totale compensatie van EUR 18 miljoen wordt de eerste vijf jaar ingezet als premie-egaliseringsreserve. Daarna is het ter discretie van het bestuur wat er met het eventueel resterend deel gebeurt.

Als gevolg van een lagere marktrente voor de pensioenopbouw in 2018 en in 2019 (respectievelijk 1,76% en 1,61%) was de premie niet kostendekkend. De premie-egaliseringsreserve bedraagt dientengevolge nog EUR 16,2 miljoen per 31 december 2019.

Risicohouding en haalbaarheidstoets

Uitkeringsovereenkomst

De grenzen van de risicohouding zijn in 2015 vastgesteld in overleg met de sociale partners.

Met de jaarlijkse haalbaarheidstoets wordt getoetst in hoeverre de variatie in koopkracht van de pensioenen als gevolg van de verschillende economische scenario's, voldoet aan de doelstellingen van het fonds. De haalbaarheidstoets van 2019 toont een verwacht pensioenresultaat van 104% en zit daarmee ruimschoots boven de ondergrens van 90% die met de sociale partners is vastgesteld. Ook de maximale afwijking in een slechtweersscenario bleef met 18% ruimschoots binnen de vastgestelde maximale afwijking van 30%.

Het verantwoordingsorgaan is van mening dat de uitkomst van de haalbaarheidstoets nog inzichtelijker zou zijn door het toevoegen van de kans op een pensioenverlaging inclusief de gemiddelde omvang van deze verlaging en het opnemen van een risicobereidheidsverklaring. Deze aanbeveling is eerder gedaan maar (nog) niet overgenomen door het bestuur.

Beleggingsrekeningen op naam van de deelnemer

Vanwege de nieuwe beschikbare premieregeling heeft de deelnemer zelf de keuze om te beleggen. De risicohouding ten aanzien van beleggen komt in de opbouwfase tot uitdrukking in de maximaal aanvaardbare afwijking van het pensioen in een pessimistisch scenario ten opzichte van het pensioen in een verwacht scenario. Op basis van de huidige beleggingsprofielen is de maximale afwijking per leeftijd berekend.

Als voorstel voor vaststelling van de risicohouding heeft het bestuur een ondergrens vastgesteld, namelijk de maximaal berekende afwijkingen van de beleggingsprofielen per leeftijd met een toeslag van 20%. Mocht in de toekomst de kans groot worden dat het pensioen lager uitvalt dan deze ondergrens dan kan het bestuur maatregelen nemen, zoals aanpassing van de standaard beleggingsstaffel. Dit voorstel is op 26 november 2019 met de vertegenwoordiging van deelnemers (verantwoordingsorgaan, ondernemingsraad en sociale partners) afgestemd. Verder heeft het bestuur dit gecommuniceerd in de pensioenkrant van december.

Periodiek moet getoetst worden op basis van een scenarioanalyse of het beleggingsbeleid nog passend is bij de vastgestelde risicohouding. Het verantwoordingsorgaan beveelt aan om de frequentie van deze

periodieke toetsing vast te stellen en om in het crisisplan te beschrijven hoe er omgegaan wordt met de beleggingsrekeningen op naam van de deelnemer.

Toeslagverlening

Eind oktober is de peildatum voor een besluit over een eventuele toeslagverlening op de opgebouwde pensioenen van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. De hoogte is afhankelijk van wettelijke factoren op basis van het financieel toetsingskader. Het verantwoordingsorgaan heeft vastgesteld dat deze wettelijke factoren de basis waren voor het bestuur om per 1 januari 2020 een toeslag te verlenen van 0,88%.

Pensioenbewustzijn en pensioenbekwaamheid

Eén van de ambities van het pensioenfonds is om het pensioenbewustzijn en de pensioenbekwaamheid te verhogen. Deelnemers moeten weten wat ze kunnen verwachten en welke aanvullende financiële maatregelen ze zelf kunnen treffen.

Gedurende het verslagjaar zijn er een aantal acties genomen om dit te stimuleren. Naast de invoering van de wettelijke URM, is er een animatiefilm op de website geplaatst, heeft de pensioenkrant een persoonlijker uitstraling gekregen en is er een tevredenheidsonderzoek uitgevoerd.

Ondanks deze inspanningen blijft het pensioenbewustzijn laag, met name bij de jongere generatie. Het verantwoordingsorgaan beveelt het bestuur aan te overwegen om een digitale nieuwsbrief in te voeren, in combinatie met meer nieuwsberichten op de website en andere media, die jongeren aanspreken.

Oordeel

Op grond van het voorgaande is het verantwoordingsorgaan van oordeel dat sprake is geweest van een adequate uitvoering van het beleid door het bestuur en van een juist handelen van het bestuur binnen haar verantwoordelijkheid. Bovendien is geconstateerd dat het bestuur op een constructieve wijze omgaat met de aanbevelingen van het verantwoordingsorgaan.

Speerpunt in 2020: vernieuwing van het pensioenstelsel

In 2019 heeft het kabinet een principeakkoord bereikt met werknemers- en werkgeversorganisaties over de vernieuwing van het pensioenstelsel. Eén van de wijzigingen, een minder snelle stijging van de AOW-leeftijd is al verankerd in wetgeving en gaat in per 1 januari 2020. Voor andere wijzigingen is het de intentie dat wet- en regelgeving vanaf 1 januari 2022 gereed zijn. Het verantwoordingsorgaan zal in 2020 deze ontwikkelingen kritisch volgen.

Het verantwoordingsorgaan waardeert de inzet van het bestuur, de raad van toezicht en het pensioenbureau. De onderlinge samenwerking tussen bestuur, raad van toezicht en verantwoordingsorgaan vindt plaats met een open en constructieve houding. Het verantwoordingsorgaan ziet daarom de samenwerking voor het komende jaar weer met vertrouwen tegemoet.

Rotterdam, 18 juni 2020

Reactie bestuur

Het verslag van het verantwoordingsorgaan is op 20 mei 2020 besproken tussen een delegatie van het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Tijdens deze bespreking is ook het concept jaarverslag doorgenomen. Nieuw dit jaar was de deelname vanuit het verantwoordingsorgaan aan het technisch overleg van 6 mei 2020 tussen alle bij het jaarverslag betrokken partijen. Hiermee kon het proces bij de totstandkoming verder worden verbeterd.

De aanbevelingen van het verantwoordingsorgaan worden door ons vastgelegd in een register om opvolging te waarborgen. Dit register en onze reactie op de aanbevelingen wordt periodiek gedeeld met het verantwoordingsorgaan.

Helaas hebben de marktomstandigheden de vastlegging van het beleid inzake extra toeslagen bij het overschrijden van een dekkingsgraad van 120,3% nog niet noodzakelijk gemaakt. Wij zullen deze aanbeveling alsmede het onderzoek naar het toevoegen van de kans op pensioenverlagingen en de gemiddelde omvang van pensioenverlagingen aan de haalbaarheidstoets en het opstellen van een risicobereidheidsverklaring in 2020 ter hand nemen.

De periodieke toets of het beleggingsbeleid voor de beschikbare premieregeling nog passend is, heeft tot op heden plaatsgevonden om de vijf jaar. Hierbij konden wij constateren dat de uit deze toets voortvloeiende wijzigingen van het beleggingsbeleid beperkt waren. Wij zullen de frequentie van de periodieke toets later dit jaar in de actuariële en bedrijfstechnische nota opnemen. Zoals ook toegezegd aan de raad van toezicht zullen wij het onderscheid naar DB- en DC-regeling in het crisisplan verwerken.

De communicatiecommissie is verzocht nader onderzoek te doen naar de mogelijkheden van een digitale nieuwsbrief.

Wij waarderen de inbreng van het verantwoordingsorgaan in het afgelopen jaar. Deze inbreng draagt positief bij aan ons besluitvormingsproces. De tijdigheid van de inbreng –zelfs bij het handhaven van de formele procesgang– toont mede de betrokkenheid van het verantwoordingsorgaan.

Raad van toezicht

Verslag raad van toezicht

Deze rapportage bevat de bevindingen van de raad van toezicht (hierna: RvT) naar aanleiding van haar onderzoek naar het functioneren van het bestuur van Stichting Pensioenfonds Vopak over 2019. De RvT heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De RvT is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan en in het bestuursverslag. De RvT staat het bestuur met raad ter zijde. Daarnaast heeft de RvT goedkeuringsrechten ten aanzien van een aantal bestuursbesluiten. De RvT betreft de Code Pensioenfonds en de toezichtcode van de Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector bij de uitoefening van zijn taak.

De RvT heeft, in overleg met het bestuur, de volgende specifieke thema's vastgesteld waarop de RvT zich in 2019 heeft gericht:

- de invulling van IORP II;
- de werking van het uitbestedingsbeleid;
- het kwantitatief risicobeleid;
- de methodiek van inhaaltoeslagverlening. Omdat het bestuur dit onderwerp naar 2020 heeft doorgeschoven, zal de RvT in dit rapport daarop niet ingaan.

Belangrijkste waarnemingen en aanbevelingen

Invulling van de sleutelfuncties

De RvT heeft vastgesteld dat het bestuur de invulling van de sleutelfuncties tijdig heeft opgepakt. De inrichting is ingebed in de organisatiestructuur van het fonds maar nog niet volledig in de besluitvormings- en rapportageprocessen. De RvT heeft nog maar beperkt output van de sleutelfunctiehouders gezien in 2019. Bij de integriteitsanalyse is bijvoorbeeld geen risico opinie opgenomen. De RvT beveelt aan:

- nu opzet en bestaan van de sleutelfuncties zijn afgerond, de implementatie gestructureerd aan te pakken en aan de hand van gedocumenteerde processtappen de nieuwe werkwijze te implementeren;
- de risico-opinie van de sleutelfunctiehouder risicomangement op te nemen in de voorleggers.

Functioneren van de governance

Het bestuur besteedt veel aandacht aan continuïteit binnen de fondsorganen. Vroegtijdig worden de zittingstermijnen beoordeeld. Er is informeel sprake van een commissiestructuur, maar deze is niet altijd geformaliseerd. Met betrekking tot de commissies waarvoor geen reglement is opgesteld, bestaat het risico dat het mandaat van die commissies onvoldoende duidelijk is en de commissies daarmee mogelijk buiten hun boekje gaan. Overigens blijkt niet dat dit is gebeurd. De RvT beveelt aan:

- een reglement voor de communicatiecommissie, de risicomangementcommissie en de uitbestedingscommissie op te stellen;
- de rollen van VO en bestuur in de gaten te houden. De verleiding blijkt groot om als VO deel te nemen aan discussies als het onderwerp na aan het hart ligt of als bestuur het VO te verleiden om deel te nemen aan discussies.

Functioneren van het bestuur en cultuur en gedrag

De RvT heeft vastgesteld dat het bestuur regelmatig vergadert. Het scheiden van rollen voor een bestuurslid die tevens sleutelfunctiehouder is, verdient nog nadere aandacht. De vergaderstukken zijn van goede kwaliteit. Alle geledingen binnen het bestuur nemen deel aan de discussies. Gelet op de vragen en opmerkingen/aanvullingen bereiden de bestuursleden zich adequaat voor. Het bestuur legt de besluiten overzichtelijk vast en monitort zichtbaar de opvolging van de besluiten. De RvT is van oordeel dat de tijdspanne tussen beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming soms (te)kort is. Het bestuur besteedt veel aandacht aan geschiktheid. Voor zover de RvT kan vaststellen is de dynamiek binnen het bestuur positief en opbouwend. De RvT beveelt aan:

- het proces van beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming op te knippen, zodat er tijd ontstaat om discussies te doorgronden en ruimte ontstaat voor “secundaire vragen”;
- aandacht te besteden aan het scheiden van rollen in geval een bestuurslid tevens sleutelfunctiehouder is.

Het beleid van het bestuur

De beleidsdocumenten zijn in 2019 grotendeels geactualiseerd, maar daarin is nog onvoldoende rekening gehouden met het onderscheid tussen de DB- en DC-pensioenregelingen. De toekomststrategie staat met de nodige aandacht en regelmaat op de bestuursagenda. Uit de beschikbare documenten blijkt dat regelmatig aan de hand van rapportages (bijv. ISAE 3402) de uitbestedingspartijen worden bevraagd. Daarnaast worden de uitvoerders op structurele basis geëvalueerd door het pensioenbureau en de uitkomsten daarvan worden besproken in de bestuursvergadering.

IT-beleid van het fonds is niet aanwezig, waardoor het fonds risico's loopt (cybercrime, uitval). Binnen de uitvoerende partijen is automatisering en alle verschijningsvormen daarvan een belangrijk en kritisch onderdeel van de bedrijfsvoering. Hieraan dient door het bestuur aandacht te worden besteed. De RvT beveelt aan:

- in de vastgelegde crisismaatregelen en het toeslag- en kortingsbeleid een onderscheid te maken tussen DB- en DC-pensioenregelingen;
- een aanvang te maken met het formuleren van eigen beleid op het gebied van IT;
- een proces af te spreken waarbij wordt beoordeeld in hoeverre een Eigen Risico Beoordeling (ERB) noodzakelijk is. Dit heeft voornamelijk betrekking op de ERB in geval van majeure wijzigingen in beleid etc.

Algemene gang van zaken in het fonds en naleving Code Pensioenfondsen

De RvT is van oordeel dat het bestuur voldoende oog heeft voor de toekomstbestendigheid en strategie van het fonds en acteert op zwakke punten en bedreigingen. De RvT beveelt aan:

- aandacht te hebben voor wijzigingen die ontstaan door het geactualiseerde beleid, op te nemen in actiepunten, rapportagestructuren en de planning & control cyclus van het bestuur.

Risicomanagement

De RvT is van oordeel dat het bestuur weliswaar veel aandacht heeft voor de beheersing van risico's, maar dat aan de onderwerpen integrale risicosturing en integraal risicomanagement onvoldoende aandacht wordt besteed. Dit kan mogelijk tot nadelige gevolgen leiden in situaties waarin bijvoorbeeld sprake is van stapeling van risico's waarbij de samenhang onvoldoende in beeld is gebracht. De RvT beveelt aan:

- prioriteit te geven aan het vaststellen van het reglement en te sturen op de werking van de risicomanagementcommissie (o.a. rapportages);
- borging van integrale risicosturing en actualisatie van het risicomanagementbeleid;
- de werking van de sleutelfunctie risicomanagement eind 2020 te evalueren, en daarbij het volwassenheidskader voor risicomanagement van DNB te betrekken.

Evenwichtige belangenafweging

Uit de verslaglegging en uit ervaring opgedaan tijdens het bijwonen van vergaderingen blijkt dat binnen het bestuur “zonder last of ruggespraak” wordt gehandeld. Ook wordt, in termen van evenwichtigheid, een afweging gemaakt. De grote diversiteit qua leeftijd, sexe en achtergrond speelt hierbij een positieve rol. In discussies wordt het belang van de deelnemer in de meest brede zin van het woord als leidraad beschouwd. Deze invalshoeken worden nog niet altijd verwoord in de verslaglegging. Wel worden de genoemde argumenten om tot een besluit te komen goed genoteerd. De RvT beveelt aan:

- in de vergaderingen en verslaglegging als vast item "belangenafweging" op te nemen bij besluitvorming.

Communicatie en transparantie

De afgelopen jaren is het bestuur pragmatisch omgegaan door het communicatiebeleid en actieplan te blijven doorrollen. De communicatie t.a.v. ingrijpende pensioenaangelegenheden zoals de invoering van de nieuwe DC-pensioenregeling in 2018 en de wijziging van de default keuze in de DC-regeling in 2019, heeft het bestuur via separate (actie)plannen vormgegeven; de RvT beschouwt dit als een positieve ontwikkeling. Evenwel onderschrijft de RvT het besluit om, met behulp van externe expertise, voor de komende jaren de communicatiestrategie en het beleid te herijken. Uit het deelnemersonderzoek blijkt dat jongeren een minder positieve houding ten opzichte van pensioen hebben dan ouderen. De RvT beveelt aan:

- prioriteit te geven aan het herijken van communicatiestrategie en beleid;
- te blijven investeren in het imago van pensioen én het fonds, vooral bij jongere generaties.

Opvolging eerdere aanbevelingen

De aanbevelingen van de RvT worden gestructureerd opgepakt. Van de 16 aanbevelingen heeft het bestuur alle aanbevelingen overgenomen. Daarvan zijn er inmiddels 13 opgevolgd. Eén aanbeveling staat gepland voor 2020 en voor twee aanbevelingen vraagt de RvT in dit rapport opnieuw aandacht.

Raad van toezicht

Dhr. M. Simon MBA EPP RPB (voorzitter)

Mw. mr. M. Meijer-Zaalberg

Dhr. drs. H.P. Zevenhuizen RA EMOc

23 april 2020

Reactie bestuur

Wij hebben met belangstelling kennis genomen van het rapport dat de raad van toezicht heeft opgesteld over het eerste jaar waarin zij binnen het pensioenfonds actief zijn geweest. In dit eerste jaar hebben wij de raad van toezicht ervaren als een kritische partij die vanuit een positief opbouwende houding invulling geeft aan het intern toezicht. Hierin vindt de raad van toezicht aansluiting bij ons streven om het pensioenfonds –in het belang van alle stakeholders– voortdurend financieel te optimaliseren en operationeel te verbeteren.

Het rapport van de raad van toezicht is toegelicht in de bestuursvergadering van 23 april 2020 en wij kunnen ons vinden in de inhoud van het rapport alsmede in de gedane aanbevelingen. Om opvolging van de aanbevelingen zeker te stellen zullen wij deze zoals gebruikelijk opnemen in een register. Hiermee kunnen wij de voortgang in de opvolging monitoren alsmede de wijze vastleggen waarop invulling aan de opvolging wordt gegeven.

Ten aanzien van de aanbevelingen in het rapport van de raad van toezicht geven wij hierna onze initiële reactie.

Invulling sleutelfuncties

- Als nieuw onderdeel in de governance van ons pensioenfonds besteden wij in 2020 de nodige aandacht aan de praktische invulling van de sleutelfuncties. Hiertoe leggen wij de taken en verantwoordelijkheden van de sleutelfunctiehouders vast in reglementen, investeren wij in opleidingen, delen wij ervaringen met andere pensioenfonds en sluiten wij aan bij initiatieven van uitbestedingspartijen. Onlangs is een aanvang gemaakt met het opnemen van de risico-opinie van de sleutelfunctiehouder risicobeheer in de voorleggers.
- In de afgelopen jaren zijn we van bestuursleden met aandachtsgebieden informeel geëvolueerd naar een commissiestructuur. Bij deze structuur past een formele vastlegging van de taken, verantwoordelijkheden en mandaten in reglementen.

Functioneren van het bestuur en cultuur en gedrag

- Voor grote beleidsmatige vraagstukken wordt het proces van beeld-, oordeels- en besluitvorming vaak al over een aantal bijeenkomsten verdeeld. Wij zien het gevaar van een (te) korte tijdspanne tussen de verschillende onderdelen van het proces maar tegelijkertijd ook het gevaar van een steeds terugkerend onderwerp waarop geen besluitvorming lijkt plaats te vinden. Onze uitdaging ligt in het vinden van de juiste balans tussen deze twee uitersten.

Het beleid van het bestuur

Het onderscheid in het crisisplan tussen DB- en DC-regeling, het formuleren van eigen beleid op het gebied van IT en het proces ten aanzien van de Eigen Risico Beoordeling hebben wij –voor zover dat niet reeds het geval was– op de agenda voor 2020 geplaatst.

Risicomanagement

- De werking van de sleutelfuncties waaronder de vervulling van de sleutelfunctie risicobeheer door de risicobeheercommissie zal –zoals hiervoor aangegeven– worden vastgelegd in een reglement.
- Een actualisatie van het risicomanagementproces heeft plaatsgevonden tijdens onze studiedagen in maart 2020. De invulling van verbeteringen in het risicomanagementproces die door de externe adviseur bij de actualisatie zijn gedaan nemen wij in de tweede helft van 2020 ter hand.
- Een evaluatie van de sleutelfunctie risicobeheer zullen wij uitvoeren als in voldoende mate ervaring is opgedaan met de praktische invulling van deze sleutelfunctie. Het is mogelijk dat een zinvolle evaluatie pas in 2021 kan plaatsvinden.

Evenwichtige belangenafweging

- De vastlegging van de evenwichtige belangenafweging is een blijvend aandachtspunt.

Communicatie en transparantie

- De herijking van het communicatiebeleid heeft begin 2020 plaatsgevonden. Bij de vertaling naar het communicatiejaarplan is ook aandacht besteed aan het investeren in het imago van het pensioenfonds.

.....

.....

.....

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na bestemming resultaat; in duizenden euro)

Activa	2019	2018
Beleggingen voor risico pensioenfonds [1]		
Onroerend goed	84.603	72.348
Zakelijke waarden	309.335	269.831
Vastrentende waarden	767.845	657.788
Derivaten	52.657	23.759
Private equity	57.842	45.560
	1.272.282	1.069.286
Beleggingen voor risico deelnemers [2]		
Onroerend goed	44	115
Zakelijke waarden	98.080	76.627
Vastrentende waarden	62.611	60.576
Overige beleggingen	2.570	2.293
	163.305	139.611
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [3]	8.885	8.531
Vorderingen en overlopende activa [4]	7.881	11.861
Liquide middelen [5]	2.337	2.194
	1.454.690	1.231.483

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2019	2018
Stichtingskapitaal en reserves [6]		
Stichtingskapitaal	2	2
Algemene reserve	183.186	128.315
Toeslagreserve	5.420	4.326
Premie-egaliseringsreserve	16.197	17.494
	204.805	150.137
Technische voorziening pensioenverplichtingen		
Technische voorziening voor rekening pensioenfonds [7]	1.021.534	905.445
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [8]	8.885	8.531
	1.030.419	913.976
Overige technische voorzieningen		
Schadevoorziening DC-regeling [9]	437	489
Voorziening langdurig zieken [10]	2.657	2.288
	3.094	2.777
Technische voorziening voor risico deelnemers [11]	163.305	139.611
Kortlopende schulden en overlopende passiva [12]	53.067	24.982
	1.454.690	1.231.483

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2019	2018
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten [13]	17.421	14.591
Indirecte beleggingsopbrengsten [14]	161.146	-37.115
Kosten van vermogensbeheer [15]	-1.500	-1.981
	177.067	-24.505
Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers [16]	26.818	-6.104
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers voor risico pensioenfonds [17]	23.313	40.123
Bijdragen van werkgevers en werknemers voor risico deelnemers [18]	7.372	6.462
Saldo van overdrachten van rechten [19]	-377	1.084
Pensioenuitkeringen [20]	-38.937	-38.447
Mutatie technische voorziening voor rekening pensioenfonds [21]	-116.089	-22.744
Mutatie overige technische voorzieningen [22]	-317	-456
Mutatie voorziening voor risico deelnemers [23]	-23.694	7.448
Herverzekering [24]	318	283
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [25]	-1.040	-1.211
Overige baten en lasten [26]	234	0
Resultaat	54.668	-38.067

[...] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2019	2018
Bestemming van het resultaat		
Algemene reserve	54.871	-54.973
Toeslagreserve	1.094	-588
Premie-egalisatiereserve	-1.297	17.494
	54.668	-38.067

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2019	2018
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Bijdragen van werkgevers en werknemers	40.704 ¹⁾	39.079
Uitkeringen uit herverzekering	416	380
Wegens overgenomen verplichtingen	90	1.793
Overige	234	0
	41.444	41.252
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen, loonheffing, sociale lasten en andere inhoudingen	-38.937	-38.446
Wegens overgedragen verplichtingen	-466	-452
Premies herverzekering	-97	-91
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-1.274	-929
	-40.774	-39.918
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	14.467	15.126
Verkopen en aflossingen beleggingen	807.014	719.390
	821.481	734.516
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-820.843	-734.121
Kosten van vermogensbeheer	-1.165	-2.014
	-822.008	-736.135
Mutatie geldmiddelen	143	-285
Saldo geldmiddelen 1 januari	2.194	2.479
Saldo geldmiddelen 31 december	2.337	2.194

1) Inclusief afloop vordering ultimo 2018.

Grondslagen voor waardering

Algemeen

Toepassing richtlijnen voor de jaarverslaggeving

Het pensioenfonds heeft bij de samenstelling van dit jaarverslag de uitgangspunten van boek 2 Titel 9 BW2 alsmede de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving toegepast. Deze jaarrekening is opgemaakt en vastgesteld op 18 juni 2020.

Schattingswijzigingen

Gedurende 2019 hebben geen schattingswijzigingen plaatsgevonden. Per saldo is in de vergelijkende cijfers over 2018 de voorziening verlaagd met EUR 9.557.000 als gevolg van de schattingswijzigingen.

- Het bestuur heeft besloten om een andere ervaringssterfte toe te passen. Dit is in 2018 verantwoord als een schattingswijziging. Het effect van deze schattingswijziging op de technische voorziening is een verlaging ad EUR 805.000 en is in 2018 is als mutatie in het resultaat verwerkt.
- Ook heeft het bestuur besloten om de prognosetafel te wijzigen. Dit is in 2018 verantwoord als een schattingswijziging. Ultimo 2018 is de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds verlaagd met EUR 8.752.000 als gevolg van deze schattingswijziging. Het effect van deze schattingswijziging op de technische voorziening is in 2018 is als mutatie in het resultaat verwerkt.

Balans per 31 december

Algemene grondslagen

Alle activa en passiva worden gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs, tenzij hierna een andere waarderingsgrondslag wordt vermeld.

Als gevolg van settlement/transaction date kunnen ultimo boekjaar overlopende posten ontstaan als gevolg van aan- en verkopen van beleggingen. Er wordt trade accounting toegepast en door het verschil tussen de settlement date en de transaction date kunnen verschillen ontstaan.

Buitenlandse valuta

Activa en passiva in buitenlandse valuta worden omgerekend tegen de ultimo jaar geldende koersen.

Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Aandelen en beleggingsfondsen onroerend goed

De ter beurse genoteerde aandelen en beleggingsfondsen onroerend goed worden gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de beurswaarde.

Niet ter beurse genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde.

Vastrentende waarden

De ter beurse genoteerde obligaties worden gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de beurswaarde.

Niet ter beurse genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde.

Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden met een beursnotering worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende koers. Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden die geen beursnotering kennen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de opgaven van de desbetreffende fondsmanagers.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van waarderingsmodellen. In deze waarderingsmodellen wordt voor de contante waarde berekening gebruik gemaakt van waarneembare marktdata.

Private Equity

Beleggingen in private equity worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de, op lokale grondslagen gewaardeerde, meest recente opgave van de fondsmanagers, waar van toepassing gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum.

Beleggingen voor risico deelnemers

Voor deze beleggingen gelden dezelfde waarderingsgrondslagen als hierboven bij de beleggingen voor risico pensioenfondsen omschreven. Deze beleggingen worden aangehouden voor rekening en risico van de deelnemer.

Toeslagreserve

Voor de financiering van de aanvullende toeslag op opgebouwde pensioenen van deelnemers wordt een toeslagreserve gevormd. De toeslagreserve ontwikkelt zich in enig jaar door:

- de onttrekking van de toename van de technische voorziening uit hoofde van toegekende aanvullende toeslagen;
- de toevoeging van de premie voor de aanvullende toeslagen voor deelnemers.

De reserve bedraagt minimaal nihil.

Premie-egaliseringsreserve

Ultimo 2018 is er een premie-egaliseringsreserve gevormd en is er ten behoeve van deze premie-egaliseringsreserve een bijdrage van EUR 18 miljoen toegekend. Onttrekking uit deze premie-egaliseringsreserve vindt plaats indien de gemiddelde rente die ten grondslag ligt aan de opbouw lager is dan 1,85%. Dan wordt de beschikbare premie aangevuld uit de premie-egaliseringsreserve voor het verschil in rekenrente.

Technische voorziening voor risico pensioenfondsen en herverzekeringsdeel technische voorziening

De technische voorziening voor risico pensioenfondsen wordt vastgesteld met inachtneming van de actuariële grondslagen en veronderstellingen zoals hierna omschreven. De voorziening wordt gebaseerd op de tot de balansdatum verkregen aanspraken op pensioen, met inbegrip van de toeslagen zoals die op grond van het toeslagenbeleid aan de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden zijn toegekend per 1 januari volgend op de balansdatum, voor zover het besluit tot toeslagverlening voor afloop van het boekjaar is genomen. De voorziening wordt in principe zodanig vastgesteld dat zij toereikend is ter dekking van de verplichtingen van het pensioenfonds. Het herverzekerde deel van de technische voorzieningen is voornamelijk ondergebracht bij verzekeringsmaatschappijen. De toereikendheid van de voorziening wordt jaarlijks door de actuaire getoetst.

De voorziening is bepaald op basis van de volgende grondslagen:

- **Arbeidsongeschiktheid**
Voor deelnemers voor wie de pensioenopbouw wegens arbeidsongeschiktheid zonder verdere betaling van bijdragen wordt voortgezet, wordt de technische voorziening gelijk gesteld aan de contante waarde van de in totaal bereikbare aanspraken.

- **Toeslagen**
Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige voorwaardelijke toeslagen.
- **Sterfte**
Volgens de Prognosetafel AG2018 (startjaar 2020) met toepassing van ervaringssterfte.
- **Ervaringssterfte**
Er wordt rekening gehouden met het verschil in overlevingskansen tussen de werkende en de totale bevolking door toepassing van de Vopak ervaringssterfte 2018 op basis van het standaardmodel van de adviserend actuaire.
- **Interest**
Conform de rentetermijnstructuur van de nominale marktrente zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.
- **Partner**
Voor zowel de mannelijke als de vrouwelijke (gewezen) deelnemers wordt bij de berekening van de contante waarde van het nabestaandenpensioen tot én op de pensioendatum uitgegaan van een partnerfrequentie van 100%. Voor pensioentrekkenden wordt van de werkelijke burgerlijke staat uitgegaan.
- **Leeftijdsverschil**
Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op drie jaar gesteld (man ouder dan vrouw).
- **Wezenopslag**
Op grond van de veronderstellingen ten aanzien van de burgerlijke staat wordt de vorming van een voorziening voor meeverzekerd latent wezenpensioen achterwege gelaten.
- **Kosten**
De netto technische voorziening voor rekening pensioenfondsen is vastgesteld inclusief een kostenopslag van 2,5%.
- **Uitbetalingswijze**
Voor de berekening van de technische voorziening wordt ervan uitgegaan dat de pensioenen op continue wijze worden uitbetaald.
- **Leeftijd**
De leeftijd per de berekeningsdatum wordt vastgesteld in maanden nauwkeurig.

Overige technische voorzieningen

- **Schadevoorziening DC-regeling**
Als onderdeel van de technische voorziening voor risico pensioenfondsen wordt tevens rekening gehouden met de schadevoorziening uit hoofde van de excedentregeling. De hoogte is daarbij vastgesteld als contante waarde van de toekomstig te storten beschikbare premies voor arbeidsongeschikte deelnemers.
- **Voorziening langdurig zieken**
Indien deelnemers langer dan twee jaar ziek zijn kunnen zij arbeidsongeschikt verklaard worden. Ter dekking van dit latente arbeidsongeschiktheidsrisico heeft het fonds een technische voorziening gevormd.

Deze technische voorziening bestaat uit de risicopremies voor het vrijstellingsrisico uit het huidige plus het voorgaande boekjaar, waarbij de stop-loss korting buiten beschouwing is gelaten. Ieder jaar wordt deze voorziening aangepast door de risicopremie uit het betreffende boekjaar toe te voegen en de risicopremie uit het minst recente boekjaar te laten vrijvallen.

Staat van baten en lasten

Algemeen

De lasten en baten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten wordt bij vastrentende waarden verstaan de renteopbrengst; bij de zakelijke waarden wordt hieronder verstaan het brutodividend, voor aftrek van dividendbelasting.

De interesten van overige activa en passiva worden opgenomen op basis van nominale bedragen. Verder zijn inbegrepen de interest op derivaten. De rebate fees zijn inbegrepen in de categorie "overige".

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde en niet-gerealiseerde waardemutaties van aandelen, obligaties en derivaten.
- boetes bij vervroegde aflossingen van leningen op schuldbekentenis;
- gerealiseerde waardemutaties bij optie- en futuretransacties;
- valutaverschillen met betrekking tot deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta.

Herverzekering

De overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico's (zowel vrijstelling van premiebetaling als uitkering van het arbeidsongeschiktheidspensioen) zijn op basis van een stop-loss verzekering ondergebracht bij Zwitserleven. In de stop-loss verzekering worden alleen de uitschieters in overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico's verzekerd. De overeenkomst met betrekking tot de stop-loss verzekering loopt –na vereffening van alle uitstaande vorderingen en schulden– zonder verdere verplichtingen af op 31 december 2019.

Kasstroomoverzicht

Dit overzicht is opgesteld volgens de directe methode. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van rente en dividend, alsmede de mutatie in de geldmiddelen uit hoofde van aan- en verkopen van beleggingen zijn opgenomen onder de kasstroom uit beleggingsactiviteiten. Pensioengerelateerde posten zijn opgenomen onder de kasstroom uit pensioenactiviteiten.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfondsen

Categorie	Stand ultimo 2018	Aankopen	Verkopen	Gerealiseerde en niet- gerealiseerde waarde- mutaties	Stand ultimo 2019
Onroerend goed					
Beleggingsfondsen onroerend goed	72.348	60.691	-58.260	9.824	84.603
Zakelijke waarden					
Aandelen	54.004	17.985	-28.129	19.166	63.026
Aandelenbeleggingsfondsen	215.827	67.198	-97.106	60.390	246.309
	269.831	85.183	-125.235	79.556	309.335
Vastrentende waarden					
Staatsobligaties	121.622	30.489	-4.707	18.969	166.373
Credits	150.923	90.386	-97.486	16.346	160.169
Beleggingsfondsen in vastrentende waarden	385.243	511.571	-472.605	17.094	441.303
	657.788	632.446	-574.798	52.409	767.845
Derivaten					
Swaps en rentederivaten	17.657	0	-522	30.682	47.817
Valutatermijncontracten	1.387	17.892	0	-16.230	3.049
	19.044	17.892	-522	14.452	50.866
Overige beleggingen:					
Private equity	45.560	6.634	0	5.648	57.842
Totaal beleggingen voor risico pensioenfondsen	1.064.571	802.846	-758.815	161.889	1.270.491
Waarvan onder de passiva gepresenteerd					
Derivaten	4.715				1.791
Beleggingen aan activa-zijde balans	1.069.286				1.272.282

Er is geen sprake van directe uitleen van effecten. In een aantal beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds belegt is sprake van een beperkte uitleen van effecten.

Gedurende 2019 werd hierdoor gemiddeld 1,34% van de totale portefeuille uitgeleend.

Verder zijn er geen directe beleggingen in premiebijdragende ondernemingen.

Van de totale beleggingsportefeuille worden de volgende beleggingen als grote posten aangemerkt, zijnde beleggingen met een marktwaarde groter dan 5% van de betreffende beleggingscategorie.

Onroerend goed ¹⁾ :	Invesco - Europa	25.793	30,5%
	Northern Trust - wereldwijd	40.499	47,9%
	Franklin Templeton - wereldwijd	18.311	21,6%
Zakelijke waarden ¹⁾ :	BlackRock - Noord Amerika	114.086	36,9%
	BlackRock - Japan	26.149	8,5%
	BlackRock - Verenigd Koninkrijk	24.103	7,8%
	Schroders - opkomende landen	67.174	21,7%
Vastrentende waarden:	Frankrijk overheid	141.552	18,4%
	Liquiditeitenfonds	189.990	24,7%

1) Dit betreft fondsbeleggingen waarbij binnen het betreffende fonds de beleggingen over een groot aantal titels is verdeeld.

Methodiek bepaling marktwaarde

Categorie	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	Netto contante waarde	Andere methode (inclusief look through)	Stand ultimo 2019
Onroerend goed					
Aandelen onroerend goed	0	0	0	84.603	84.603
Zakelijke waarden					
Aandelen	63.026	0	0	0	63.026
Aandelenfondsen	0	0	0	246.309	246.309
	63.026	0	0	246.309	309.335
Vastrentende waarden					
Staatsobligaties langlopend	166.373	0	0	0	166.373
Bedrijfsobligaties	160.169	0	0	0	160.169
Beleggingsfondsen in vastrentende waarden	249.087	0	0	192.216	441.303
	575.629	0	0	192.216	767.845
Derivaten					
Swaps en rentederivaten	0	0	47.817	0	47.817
Valutatermijncontracten	0	0	3.049	0	3.049
	0	0	50.866	0	50.866
Overige beleggingen					
Private equity	0	0	0	57.842	57.842
Belegd vermogen exclusief liquiditeiten vermogensbeheerders	638.655	0	50.866	580.970	1.270.491

[2] Beleggingen voor risico deelnemers

Categorie	Stand ultimo 2018	Aankopen	Verkopen	Directe beleggings- opbrengsten (herbelegd)	(On)gereaa- liseerde waarde- mutaties	Stand ultimo 2019
Onroerend goed						
Aandelen onroerend goed	115	8	-98	0	19	44
Zakelijke waarden						
Beleggingsfondsen in aandelen	76.627	7.115	-6.298	2.017	18.619	98.080
Vastrentende waarden						
Beleggingsfondsen in vastrentende waarden	60.576	9.052	-13.273	1.653	4.603	62.611
Overige beleggingen						
Liquiditeiten	2.293	949	-716	0	44	2.570
Totaal beleggingen voor risico deelnemers	139.611	17.124	-20.385	3.670	23.285	163.305

	2019	2018
[3] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	8.885	8.531
Deze post heeft betrekking op het herverzekeringsdeel van de technische voorziening op de passivazijde van de (toelichting) op de balans.		
[4] Vorderingen en overlopende activa	7.881	11.861
<i>Lopende intrest en balansdividend</i>		
Hieronder is opgenomen de aan 2019/2018 toe te rekenen, doch eerst in 2020/2019 inbare intrest c.q. dividend van:		
– Zakelijke waarden	3.060	329
– Vastrentende waarden	3.376	3.154
– Banken	0	-2
	6.436	3.481
<i>Premies Havenpensioen</i>	0	153
<i>Rekening-courant Vopak</i>	1.435	8.178
<i>Overige vorderingen en overlopende activa</i>		
– Uitkeringen	10	2
– Af te rekenen verkooptransacties	0	47
	10	49
Alle vorderingen en overlopende activa hebben een looptijd van korter dan één jaar.		
[5] Liquide middelen	2.337	2.194
Liquiditeiten bij vermogensbeheerders	592	419
Overige banktegoeden	1.745	1.775
	2.337	2.194
De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds.		
Totaal activa	1.454.690	1.231.483

Passiva	2019		2018	
[6] Stichtingskapitaal en reserves	204.805		150.137	
Stichtingskapitaal	2		2	
Algemene reserve				
Balanswaarde primo	128.315		183.288	
Bestemming resultaat	54.871		-54.973	
Balanswaarde ultimo	183.186		128.315	
Toeslagreserve				
Balanswaarde primo	4.326		4.914	
Premie voor financiering aanvullende toeslag deelnemers	2.891		2.639	
Lasten aanvullende toeslag deelnemers	-1.797		-3.227	
Balanswaarde ultimo	5.420		4.326	
Premie-egaliseringsreserve				
Balanswaarde primo	17.494		0	
Premiestorting	0		18.000	
Onttrekking	-1.297		-506	
Balanswaarde ultimo	16.197		17.494	
Het aanwezig eigen vermogen en aanwezige dekkingsgraad bedragen:	183.188	115,3%	128.317	112,1%
De beleidsdekkingsgraad bedraagt:		113,6%		117,2%
Het minimaal vereist eigen vermogen en de hierbij horende minimaal benodigde dekkingsgraad bedraagt:	43.383	103,6%	37.966	103,6%
Het vereist eigen vermogen en de hierbij horende benodigde dekkingsgraad bedraagt:	188.326	115,7%	166.544	115,8%
De dekkingsgraad wordt berekend door het pensioenvermogen te delen door de pensioenverplichtingen.				

	2019	2018
[7] Technische voorziening voor rekening pensioenfonds	1.021.534	905.445
Balanswaarde primo	905.445	882.701
Mutaties via de staat van baten en lasten		
Actuarieel benodigd voor nieuwe onvoorwaardelijke aanspraken	902	395
Benodigde intresttoevoeging technische voorzieningen	-2.117	-2.281
Overgenomen pensioenverplichtingen	0	1.091
Overgedragen pensioenverplichtingen	-404	-140
Uitkeringen	-38.501	-38.085
Vrijgevallen voor kosten uit technische voorzieningen	-962	-950
Toeslagverlening	10.026 ¹⁾	16.177
Wijziging als gevolg van verandering rente(-termijnstructuur)	121.874	33.350
Schattingwijzigingen	0	-9.557
Overige mutaties technische voorzieningen	0	228
Resultaat op sterfte	612	-644
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	190	974
Resultaat op mutaties	-44	32
Pensioeninkoop vanuit DC-premie	24.513	22.154
Balanswaarde ultimo	1.021.534	905.445
De technische voorziening is als volgt opgebouwd:		
Deelnemers	315.582	264.591
Gewezen deelnemers	189.326	157.261
Pensioengerechtigden	525.511	492.124
Technische voorziening voor risico pensioenfonds	1.030.419	913.976
Af: herverzekeringsdeel technische voorzieningen	-8.885	-8.531
Blijft: technische voorziening voor rekening pensioenfonds	1.021.534	905.445
[8] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	8.885	8.531
Balanswaarde primo	8.531	8.288
Mutatie	354	243
Balanswaarde ultimo	8.885	8.531

1) Hiervan is 1.797 gefinancierd uit het saldo van de Toeslagreserve.

	2019	2018
Overige technische voorzieningen	3.094	2.777
[9] Schadevoorziening DC-regeling		
Balanswaarde primo	489	418
Mutatie	-52	71
Balanswaarde ultimo	437	489
[10] Voorziening langdurig zieken		
Balanswaarde primo	2.288	1.903
Mutatie	369	385
Balanswaarde ultimo	2.657	2.288
[11] Technische voorziening voor risico deelnemers		
<i>Individuele beleggingsrekeningen</i>	163.305	139.611
Balanswaarde primo	139.611	147.059
Storting werkgever en werknemers	20.584	20.216
Bijdrage Havenpensioen	138	153
Toekenning rechten	-23.842	-21.658
Rendement	26.818	-6.104
Inkomende waardeoverdrachten	90	250
Uitgaande waardeoverdrachten	-94	-305
Balanswaarde ultimo	163.305	139.611
[12] Kortlopende schulden en overlopende passiva	51.718	24.982
<i>Beleggingen</i>		
Derivaten	1.791	4.715
Negatieve banksaldi beleggingsbanken	9.700	0
Schulden uit hoofde van collateral	39.197	17.996
Beheerloon	1.444	1.088
	52.132	23.799

	2019	2018
<i>Overige</i>		
Fiscale afdrachten en sociale premies	871	866
Omzetbelasting	26	14
Overige schulden	38	303
	935	1.183
Alle kortlopende schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan één jaar.		
Totaal passiva	1.454.690	1.231.483

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

In het hierna opgenomen overzicht zijn de aangegane verplichtingen en het eind 2019 nog niet afgeroepen deel voor een viertal beleggingen opgenomen.

		Commitment	Nog niet afgeroepen
Barings	Private debt	EUR 43.000.000	EUR 17.200.000
BlackRock	Private equity	USD 44.000.000	USD 12.166.000
BlackRock	Private equity	USD 33.000.000	USD 13.871.818
Franklin Templeton	Onroerend goed	USD 32.700.000	USD 9.314.428

Gebeurtenissen na balansdatum

Eind 2019 stak het coronavirus (COVID-19) voor het eerst de kop op in China. In maart 2020 kreeg het ook stevige voet aan de grond in Europa en daarmee in Nederland. Om het virus in te dammen en de gezondheid van mensen te beschermen, hebben veel landen drastische maatregelen moeten nemen. Deze maatregelen raken het dagelijks leven van alle mensen.

De uitbraak van het coronavirus heeft ook economische gevolgen. Zowel grote als kleine bedrijven worden hard geraakt door deze crisis. De onzekerheid die dat met zich meebrengt, heeft gevolgen voor de financiële markt en daarmee voor de financiële positie van pensioenfondsen.

Het effect van de crisis rondom het coronavirus is niet te isoleren. We kunnen wel bekijken wat er met de dekkingsgraad van het pensioenfonds is gebeurd. Eind februari 2020 werd die nog nauwelijks geraakt door de coronacrisis. De dekkingsgraad van het fonds was toen 109,6%. Bij het vaststellen van de jaarrekening is de crisis nog niet ten einde. De dekkingsgraad eind mei 2020 bedraagt 107,8%. Hoewel de coronacrisis niet de enige oorzaak van deze daling van 1,8% hoeft te zijn, geeft dit wel een indicatie van de financiële impact op het pensioenfonds gedurende deze periode.

Verder zijn er na de balansdatum geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per einde 2019 dan op grond van dit verslag kan worden verkregen.

Toelichting op de staat van baten en lasten (in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

De bestuursleden van Stichting Pensioenfonds Vopak ontvangen geen vergoeding.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2019 had Stichting Pensioenfonds Vopak geen personeel in dienst.

Baten en lasten	2019	2018
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
[13] Directe beleggingsopbrengsten	17.421	14.591
Zakelijke waarden	6.782	4.246
Vastrentende waarden	8.621	8.852
Banken	-28	8
Overige	2.046	1.485
	17.421	14.591
[14] Indirecte beleggingsopbrengsten	161.146	-37.115
<i>Gerealiseerde en niet gerealiseerde koersverschillen:</i>		
– Onroerend goed	9.824	2.744
– Zakelijke waarden	79.556	-18.794
– Vastrentende waarden	52.409	-3.993
– Derivaten	14.452	-23.192
– Overige beleggingen	5.648	5.555
– Valutaverschillen banken	328	284
– Futures	-1.071	281
	161.146	-37.115
[15] Kosten van vermogensbeheer	-1.500	-1.981
De kosten vermogensbeheer kunnen als volgt worden gespecificeerd:		
– Onroerend goed	0	0
– Zakelijke waarden	-736	-918
– Vastrentende waarden	-387	-469
– Derivaten	0	0
– Valutatermijntransacties	0	0
– Overige niet toe te bedelen naar beleggingscategorie	-377	-594
Totaal kosten vermogensbeheer	-1.500	-1.981

	2019	2018
[16] Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers	26.818	-6.104
Rendement beleggingsrekeningen	26.818	-6.104
[17] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers voor risico pensioenfonds	23.313	40.123
Premie werkgever	26.670	24.617
Eenmalige bijdrage Vopak	0	18.000
Premie arbeidsongeschiktheidspensioen	699	660
Individueel beschikbare premie	1.795	2.156
Regeling vrijwillige premies	118	273
Extra nabestaandenpensioen	212	174
Inkoopsommen	1.053	552
Bijdragen Havenpensioen	138	153
Doorsluiting ten behoeve van de beleggingen voor risico deelnemers	-7.372	-6.462
	23.313	40.123
De feitelijke premie bedraagt:	29.632	28.033
De kostendekkende premie bedraagt:	26.421	25.793
De gedempte kostendekkende premie bedraagt:	n.v.t.	n.v.t.
De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd DC-regeling	20.779	20.369
– Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	2.891	2.639
– Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid	2.259	2.125
– Opslag in stand houden vereist vermogen	414	399
– Opslag voor uitvoeringskosten	78	261
	26.421	25.793
De feitelijke premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd DC-regeling	20.779	20.369
– Opslag in stand houden vereist vermogen	3.243	3.180
– Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	2.891	2.639
– Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid	2.258	2.125
– Opslag voor uitvoeringskosten	78	261
– Premiemarge	383	-541
	29.632	28.033
[18] Bijdragen van werkgevers en werknemers voor risico deelnemers	7.372	6.462
Bijdragen van werkgevers en werknemers van DC-regeling	7.372	6.462

	2019	2018
[19] Saldo van overdrachten van rechten	-377	1.084
Overgenomen pensioenverplichtingen	0	1.286
Overgedragen pensioenverplichtingen	-373	-147
Overgedragen pensioenverplichtingen DC-regeling	-94	-305
Overgenomen pensioenverplichtingen DC-regeling	90	250
	-377	1.084
[20] Pensioenuitkeringen	-38.937	-38.447
<i>Pensioenen</i>		
– Ouderdomspensioen	-30.303	-29.949
– Partnerpensioen	-8.097	-7.897
– Extra nabestaandenpensioen	-154	-160
– Wezenpensioen	-78	-104
– Arbeidsongeschiktheidspensioen	-208	-209
– Afkopen	-29	-58
– Andere uitkeringen	-68	-70
	-38.937	-38.447
[21] Mutatie technische voorziening voor rekening pensioenfonds	-116.089	-22.744
Actuarieel benodigd voor nieuwe onvoorwaardelijke aanspraken	-902	-395
Benodigde intresttoevoeging technische voorzieningen	2.117	2.281
Overgenomen pensioenverplichtingen	0	-1.091
Overgedragen pensioenverplichtingen	404	140
Uitkeringen	38.501	38.085
Vrijgevallen voor kosten uit technische voorzieningen	962	950
Toeslagverlening	-10.026 ¹⁾	-16.177
Wijziging als gevolg van verandering rente(-termijnstructuur)	-121.874	-33.350
Schattingswijzigingen	0	9.557
Overige mutaties technische voorzieningen	0	-228
Resultaat op sterfte	-612	644
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	-190	-974
Resultaat op mutaties	44	-32
Pensioeninkoop vanuit DC-premie	-24.513	-22.154
	-116.089	-22.744
[22] Mutatie overige technische voorzieningen		
Schadevoorziening DC-regeling	52	-71
Voorziening langdurig zieken	-369	-385
	-317	-456

1) Hiervan is 1.797 gefinancierd uit het saldo van de Toeslagreserve.

	2019	2018
[23] Mutatie voorziening voor risico deelnemers	-23.694	7.448
Stortingen werkgever en werknemers	-20.584	-20.216
Bijdrage Havenpensioen	-138	-153
Toekennen rechten	23.842	21.658
Rendement	-26.818	6.104
Inkomende waardeoverdrachten	-90	-250
Uitgaande waardeoverdrachten	94	305
	-23.694	7.448
[24] Herverzekering	318	283
Premies		
Kapitaalverzekering	-97	-91
	-97	-91
Uitkeringen uit herverzekering		
Ouderdomspensioen	359	340
Partnerpensioen	8	8
Invaliditeitspensioen	48	26
	415	374
[25] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-1.040	-1.211
Administratie	-569	-771
Accountant (controle jaarrekening en DNB-jaarstaten)	-58	-58
Accountant (overige controle werkzaamheden)	0	-11
Actuaris	-23	-50
Toezicht	-137	-78
Beleggingscommissie	-67	-47
Consultants en advisering	-54	-110
Communicatie	-66	-43
Opleidingen	-37	-16
Overige	-29	-27
	-1.040	-1.211
[26] Overige baten en lasten	234	0
Nagekomen kostenvergoeding voorgaand boekjaar	234	0
	234	0
Resultaat	54.668	-38.067

	2019	2018
Actuariële analyse van het resultaat		
Beleggingen / marktrente	57.289	-55.583
Premies	3.163	20.300
Waardeoverdrachten	31	188
Uitkeringen	-21	12
Sterfte	263	1.429
Arbeidsongeschiktheid	1.169	213
Reguliere mutaties	44	-32
Voorwaardelijke toeslagverlening	-7.135	-13.538
Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	-369	8.944
Andere oorzaken	234	0
Resultaat	54.668	-38.067

Resultaatbestemming

Resultaatverdeling

Het bestuur heeft besloten het resultaat over het boekjaar 2019 als volgt te verdelen:

	2019
	x EUR 1.000
Algemene reserve	54.871
Toeslagreserve	1.094
Premie-egaliseringsreserve	-1.297
	54.668

De mutatie van de toeslagreserve en de premie-egaliseringsreserve vloeit voort uit de afspraak in de uitvoeringsovereenkomst. Het –na de mutatie van de toeslagreserve en premie-egaliseringsreserve– resterende resultaat wordt aan de algemene reserve toegevoegd.

Voor een uiteenzetting van de risico's, inclusief de kwantitatieve aspecten verwijzen wij naar het hoofdstuk Risicomanagement in dit jaarverslag.

Vastgesteld te Rotterdam, 18 juni 2020

Het bestuur:

Dhr. C.A. Bom

Dhr. R.R.J. Brouwer

Dhr. H. van Hal

Dhr. B.M. de Jonge van Ellemeet

Dhr. A. de Ronde

Dhr. C. Vletter

Dhr. J. Vriesendorp

Mevr. S. Wesseloo

Overige gegevens

Statutaire resultaatbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming. Het saldo van baten en lasten wordt gemuteerd in de reserves.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Vopak te Rotterdam is aan Sprenkels & Verschuren de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2019.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Vopak, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Sprenkels & Verschuren.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 5.923.000

Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 197.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegeven verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132, omdat het eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Vopak is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

In het kader van dit oordeel wijs ik op de ontwikkelingen na balansdatum als gevolg van de Coronacrisis, zoals die door het pensioenfonds in het jaarverslag zijn toegelicht.

Amsterdam, 18 juni 2020

R.H. Sprenkels AAG
verbonden aan Sprenkels & Verschuren

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds Vopak

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Stichting Pensioenfonds Vopak te Rotterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Vopak op 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2019;
- de staat van baten en lasten over 2019;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Vopak (hierna: de stichting) zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit € 10,3 miljoen

Toegepaste benchmark 0,75% van het pensioenvermogen per 31 december 2019 (afgerond), zijnde het totaal van de technische voorzieningen en het stichtingskapitaal en de algemene reserve.

Nadere toelichting Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Gelet op het in 2019 ontstane reservetekort (de beleidsdekkingsgraad ligt onder het vereist eigen vermogen) hebben wij de materialiteit gesteld op 0,75% van het pensioenvermogen (2018: 1,0%).

De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is verder niet gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de raad van toezicht en het bestuur overeengekomen dat wij aan de raad van toezicht en het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 510.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de raad van toezicht en het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben in vergelijking met voorgaand jaar geen wijzigingen in de kernpunten van onze controle aangebracht.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
Risico	De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. De stichting is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of de stichting voldoende buffers heeft. De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in de toelichting op de balans per 31 december onder '[6] Stichtingskapitaal en reserves' van de jaarrekening. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad

Onze controleaanpak	Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2019 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuariael rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven. Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maandsdekkingsgraden: – Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Voor 2019 hebben wij de toeslagverlening en de pensioeninkoop vanuit de DC-premie als key items geïdentificeerd. – Daarnaast heeft de certificerend actuaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de technische voorziening voor rekening pensioenfonds zoals gehanteerd in de bepaling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaris.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2019.

Waardering en toelichting van beleggingen voor risico fonds zonder genoteerde marktprijzen

Risico	De beleggingen voor risico fonds zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een deel van de beleggingen voor risico fonds is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen voor risico fonds die worden gewaardeerd op basis van netto contante waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet (beurs)genoteerde fondsen.
--------	---

Waardering en toelichting van beleggingen voor risico fonds zonder genoteerde marktprijzen

	De waarderingsonzekerheid neemt inherent toe bij netto contante waardeberekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij de stichting betreffen dit de posities in derivaten. De posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen, met name in de beleggingsfondsen onroerend goed en in private equity kennen eveneens inherent relatief veel waarderingsonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers. In onze risico-inschatting houden wij rekening met het feit dat de onderliggende beleggingen in de niet-(beurs) genoteerde aandelenbeleggingsfondsen en beleggingsfondsen in vastrentende waarden veelal genoteerde marktprijzen als basis van de waardering kennen, hetgeen de schattingsonzekerheid verlaagt. De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen voor risico fonds beschreven in paragraaf 'Grondslagen voor waardering' en een nadere toelichting opgenomen in de toelichting op de balans per 31 december onder '[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds'. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2019 per saldo voor € 51 miljoen aan derivaten wordt gehouden en € 85 miljoen is belegd in niet-(beurs)genoteerde beleggingsfondsen onroerend goed en € 58 miljoen in private equity. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen voor risico fonds zonder genoteerde marktprijzen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.
Onze controleaanpak	Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen voor risico fonds per 31 december 2019. – De waardering van niet-(beurs)genoteerde aandelenfondsen en beleggingsfondsen in vastrentende waarden waarvoor wij hebben vastgesteld dat er een actieve markt bestaat, hebben wij zelfstandig afgestemd met de prijsbron. Voor beleggingsfondsen is er sprake van een actieve markt als de intrinsieke waarde dagelijks wordt gepubliceerd en deze intrinsieke waarde de basis is voor dagelijkse toe- en uittreding door beleggers. – Voor beleggingsfondsen waarvoor wij niet zelfstandig kunnen vaststellen dat er sprake is van een actieve markt, zijn de waarderingsgegevens gecontroleerd met gecontroleerde jaarrekeningen 2019 van deze fondsen. Waar deze (nog) niet beschikbaar zijn omvat onze controle aansluiting met de meest recente (niet-gecontroleerde) rapportages van de fondsmanagers, waar van toepassing gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum, alsmede onderzoek van de uitkomsten van back-testing procedures (met gecontroleerde jaarrekeningen) en de monitoring procedures van de uitvoeringsorganisatie. Wij hebben daarbij vastgesteld dat gehanteerde waarderingsgrondslagen en de belangrijkste uitgangspunten aansluiten op de grondslagen van de stichting.

Waardering en toelichting van beleggingen voor risico fonds zonder genoteerde marktprijzen

	– Voor de waardering van de derivaten hebben wij een controle uitgevoerd voor een selectie van de derivaten op het waarderingsmodel en de daarbij gehanteerde inputs, waaronder de van de markt afgeleide gegevens, zoals valuta(termijn)koersen, rentevolatiliteit en rentecurves. Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen voor risico fonds onderzocht.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen voor risico fonds zonder genoteerde marktprijzen per 31 december 2019 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

Risico	De technische voorzieningen, waaronder de technische voorziening voor rekening pensioenfonds en de overige technische voorzieningen, betreffen significante posten in de balans van de stichting. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle. De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de technische voorziening voor rekening pensioenfonds en de overige technische voorzieningen beschreven in Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling en een nadere toelichting opgenomen in '[7] Technische voorziening voor rekening pensioenfonds' en 'Overige technische voorzieningen'. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd en toegelicht zijn.
--------	---

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

Onze controleaanpak	Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaris van de stichting. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaris heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2019. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de technische voorziening voor risico pensioenfonds en de overige technische voorzieningen per 31 december 2019: – Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen, alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaris. – Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaris gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. – Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse. Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen onderzocht.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2019 of de toelichting van de technische voorzieningen.

Benadrukking van de gevolgen van de Corona uitbraak voor het pensioenfonds

De ontwikkelingen rondom het Corona (Covid-19) virus hebben grote invloed op de gezondheid van mensen en onze samenleving en daarbij ook op de operationele en financiële prestaties van organisaties en de beoordeling van de mogelijkheid om de continuïteit te handhaven. De jaarrekening en onze controleverklaring daarbij zijn gebaseerd op de condities op het moment dat deze zijn opgemaakt. De situatie verandert van dag tot dag. Ook Stichting Pensioenfonds Vopak heeft te maken met de gevolgen zoals uiteen zijn gezet in het bestuursverslag onder 'vooruitblik / gebeurtenissen na balansdatum' en in de toelichting op de jaarrekening ten aanzien van de gebeurtenissen na balansdatum. Wij vestigen de aandacht op deze uiteenzettingen. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;
- het meerjarenoverzicht, inleiding, verantwoordingsorgaan, raad van toezicht en de bijlage.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening is onderworpen aan de goedkeuring van de raad van toezicht.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht en het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de raad van toezicht en het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Eindhoven, 26 juni 2020

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. P.A.E. Dirks RA

Bijlage

Verklarende woordenlijst

Het jaarverslag is naar het oordeel van het bestuur een belangrijk medium om verantwoording af te leggen voor het gevoerde beleid aan alle bij het pensioenfonds betrokken partijen. Het bestuur streeft ernaar dat de in het jaarverslag verstrekte informatie toegankelijk en begrijpelijk is. Helaas kan het gebruik van ‘vaktechnische’ begrippen niet altijd worden voorkomen. Teneinde een en ander te verduidelijken is hierna een verklarende woordenlijst opgenomen. Voor een uitgebreide verklarende woordenlijst op pensioengebied attendeert het bestuur u graag op de internetsite www.pensioenbegrippen.nl.

Actieve vermogensbeheerder

Een vermogensbeheerder die op grond van een bepaalde marktvisie afwijkt van de benchmark om zo te trachten een beter rendement te behalen (zie ook passieve vermogensbeheerder).

Actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN)

In deze nota wordt de financiële opzet van het pensioenfonds en de grondslagen waarop deze berust omschreven. De Actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) omvat een beschrijving van de financieringsmethode, de wijze van berekening van de bijdragen en van de toereikendheidstoets alsmede een uiteenzetting van het beleggingsbeleid.

Actuaris

Een actuaris combineert economische en wiskundige technieken. Met behulp van verzekeringswiskunde bepaalt de actuaris het niveau van de technische voorziening en de benodigde koopsom of premie. Verder houdt de actuaris zich bezig met het samenstellen van modellen om verplichtingen en vermogen optimaal op elkaar af te stemmen en om de samenstelling van het vermogen te optimaliseren.

ALM

Asset Liability Management. Een ALM studie is een onderzoek om inzage te krijgen in (de ontwikkeling van) de bezittingen (assets) en verplichtingen (liabilities) van het pensioenfonds.

Beleggingscommissie

Een commissie die het bestuur adviseert ten aanzien van het te voeren beleggingsbeleid.

Benchmark

Een objectieve norm voor zowel de samenstelling van als het rendement op het belegde vermogen. Een benchmark-index is een mandje van –bijvoorbeeld– een aantal aandelen. In beginsel bepaalt de totale waarde van alle uitstaande aandelen de waarde van een index; fluctuaties in de waarde van de index worden dus veroorzaakt door koersfluctuaties van de in de index opgenomen aandelen. Bekende voorbeelden van indices zijn de AEX, Dow Jones en MSCI.

Per vermogensbeheerder kan een andere benchmark van toepassing zijn. Deze benchmark is afhankelijk van de met de vermogensbeheerder gemaakte afspraken ten aanzien van de onderliggende beleggingsportefeuille.

Beschikbare premieregeling

Regeling waarin de hoogte van het uiteindelijke pensioen afhankelijk is van de krachtens de regeling beschikbaar gestelde premies en de hiermee behaalde beleggingsopbrengsten.

CBS indexcijfers

De door het Centraal Bureau voor de Statistiek berekende ontwikkelingen op bepaalde gebieden zoals lonen en prijzen.

Collateral

In onderpand gegeven zekerheden (zoals liquiditeiten of staatsobligaties) ter dekking van aangegane verplichtingen. Deze zekerheden worden aangehouden om financieel nadeel bij het uitblijven van betaling door de tegenpartij te beperken.

Custodian

De financiële partij waar de beleggingen in beheer en bewaring zijn gegeven.

Deelnemerspremie

De premie tot betaling waarvan de deelnemers aan een pensioenregeling zich bij arbeidsvoorwaarden of anderszins hebben verplicht.

Dekkingsgraad

De verhouding tussen enerzijds de bezittingen van het pensioenfonds en anderzijds de contante waarde van de op dat moment geldende pensioenverplichtingen.

Duration

De (gewogen) gemiddelde looptijd van een obligatie en maatstaf voor het effect dat een renteverandering heeft op de koers van een obligatie.

Financieel Toetsingskader (FTK)

Het toezichtregime dat van toepassing is op de financiële positie en het financiële beleid van pensioenfonds.

De waarderingsmethoden zijn verankerd in de Pensioenwet.

Franchise

Het deel van het salaris waarover geen pensioenopbouw in de regeling plaatsvindt. Aangenomen wordt dat de pensioenopbouw over dit deel van het salaris wordt gedekt door de te zijner tijd te ontvangen AOW-uitkering.

Herverzekeraar

Een verzekeraar waar het pensioenfonds de risico's ten aanzien van overlijden en arbeidsongeschiktheid heeft verzekerd. Herverzekering kan ook plaatsvinden met betrekking tot de volledige pensioenverplichtingen.

Individuele beleggingsrekening

Een beleggingsrekening waarop premies worden gestort. Bij pensioneren worden deze premies, samen met het vanaf het moment van storten behaalde beleggingsrendement, aangewend voor de financiering van pensioenen.

LDI portefeuille

De LDI portefeuille is samengesteld uit (langlopende) staatsobligaties, rentederivaten en liquide middelen. De rendementsdoelstelling van de LDI portefeuille is gelijk aan het effect van de door het pensioenfonds afgedekte ontwikkeling van de pensioenverplichtingen als gevolg van renteontwikkelingen.

Passieve vermogensbeheerder

Een vermogensbeheerder die de samenstelling van de portefeuille volledig afstemt op de gekozen benchmark. Afwijkingen tussen het rendement op de portefeuille en de benchmark blijven hierdoor beperkt (zie ook actieve vermogensbeheerder).

Pensioengrondslag

Het verschil tussen het pensioengevend salaris en de franchise.

Premie dekkingsgraad

De verhouding tussen enerzijds de bezittingen van het pensioenfonds verminderd met de toeslagreserve en anderzijds de contante waarde van de op dat moment geldende pensioenverplichtingen.

Raad van toezicht

Een raad van toezicht is een intern toezichthoudend orgaan van het pensioenfonds.

Rentetermijnstructuur

Een rentetermijnstructuur (RTS) is een grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen rente anderzijds.

Technische voorziening pensioenverplichtingen

Het bedrag dat bij het pensioenfonds aanwezig moet zijn ter dekking van de toegezegde pensioenen.

Toeslagreserve

Een reserve die gevormd is voor de financiering van de toeslagen op de opgebouwde pensioenen van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden.

Toeziethouder

De Stichting Autoriteit Financiële Markten ten aanzien van gedragstoezicht en De Nederlandsche Bank N.V. ten aanzien van prudentieel en materieel toezicht.

Tracking error

Hiermee wordt een indicatie gegeven van de mate van afwijking tussen het rendement van een beleggingsportefeuille en de waardeontwikkeling van een benchmark.

Transactiekosten

Kosten die een vermogensbeheerder in rekening brengt met betrekking tot de aan- en verkoop van beleggingen.

Uitvoeringsovereenkomst

Een overeenkomst tussen het pensioenfonds en de werkgever waarin onder andere de financiële relatie is vastgelegd. Met name zijn in deze overeenkomst afspraken vastgelegd ten aanzien van het niveau van de premie, de beleggingsmix en de toeslagen op pensioenen.

De Ultimate Forward Rate (UFR) werd in september 2012 ingevoerd als basis voor de rekenrente na het (veronderstelde) laatste liquide punt in de swaptermijnmarkt.

Beoordeelt jaarlijks: uitgevoerd beleid, handelen van bestuur en keuzes voor de toekomst. Bestaat uit vertegenwoordigers van actieve deelnemers, pensioengerechtigden en werkgever.

” Vopak finds strength in
its global network

Stichting Pensioenfonds Vopak

Westerlaan 10

3016 CK Rotterdam

Postbus 863

3000 AW Rotterdam

Telefoon: +31 10 4002650

E-mail: pensioenbureau@vopak.com